

At Shtjefni Konstantini Gjeçov O.F.M.

Agimi i Gjytetniis
1910

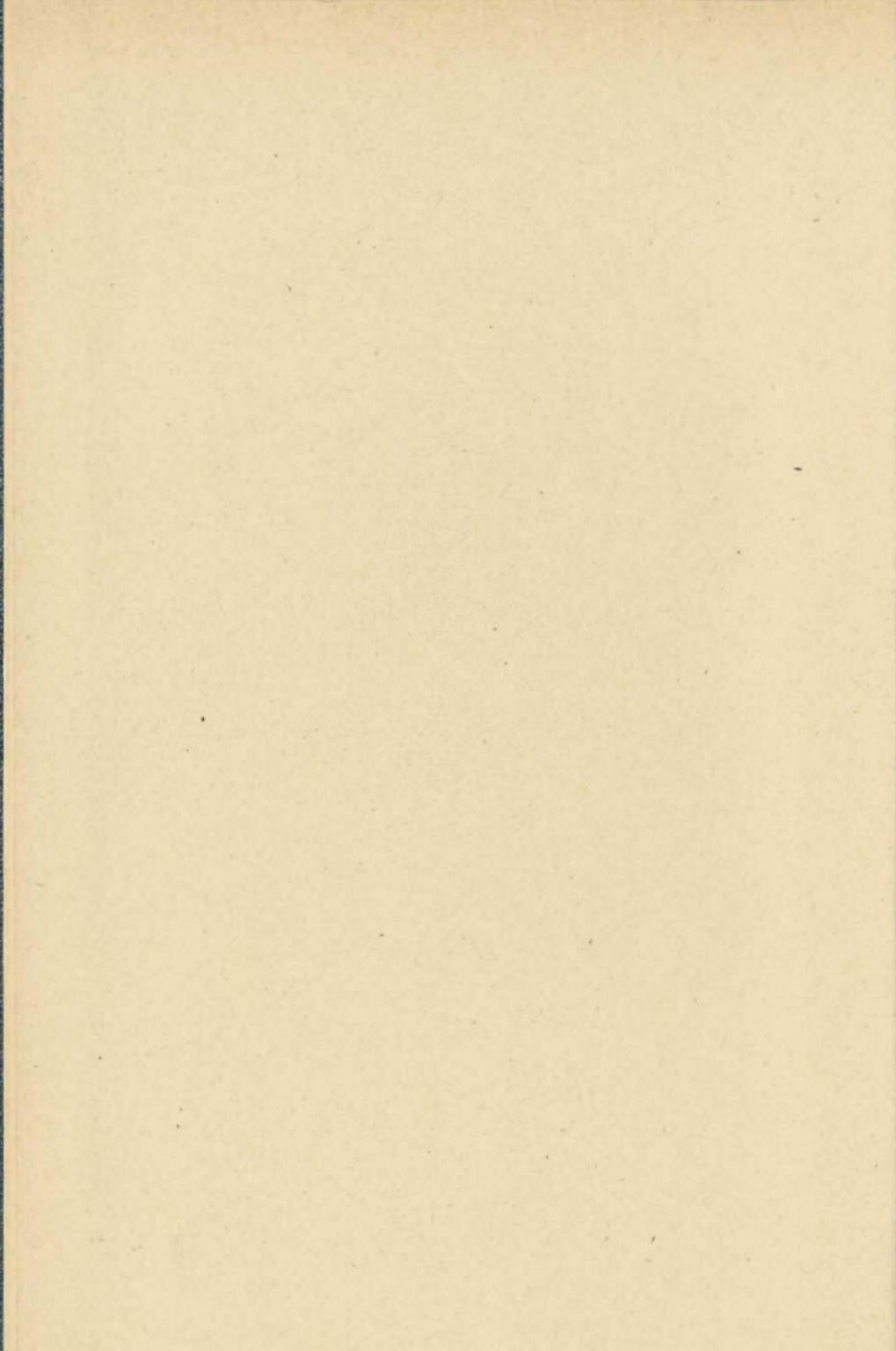
Shtypshkronja « Nikai » Shkoder 1910

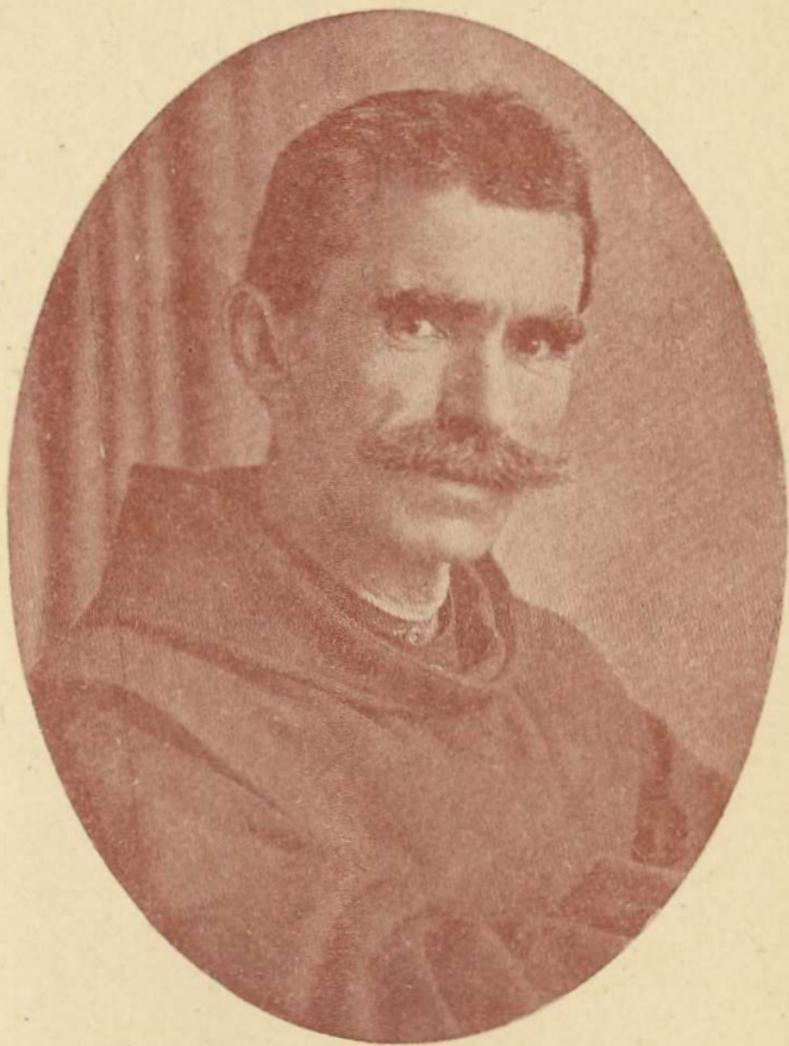
Riprodhue në SHTJEFËN GJEÇOVI-KRYEZIU: VEPRA 2
(red. Fahredin Gunga, Rilindja 1985) fq. 11-152.

Portret: Sh.K. Gjeçov, famullitar (1924)
në SHTJEFËN GJEÇOVI-KRYEZIU: VEPRA 2, fq. 7.

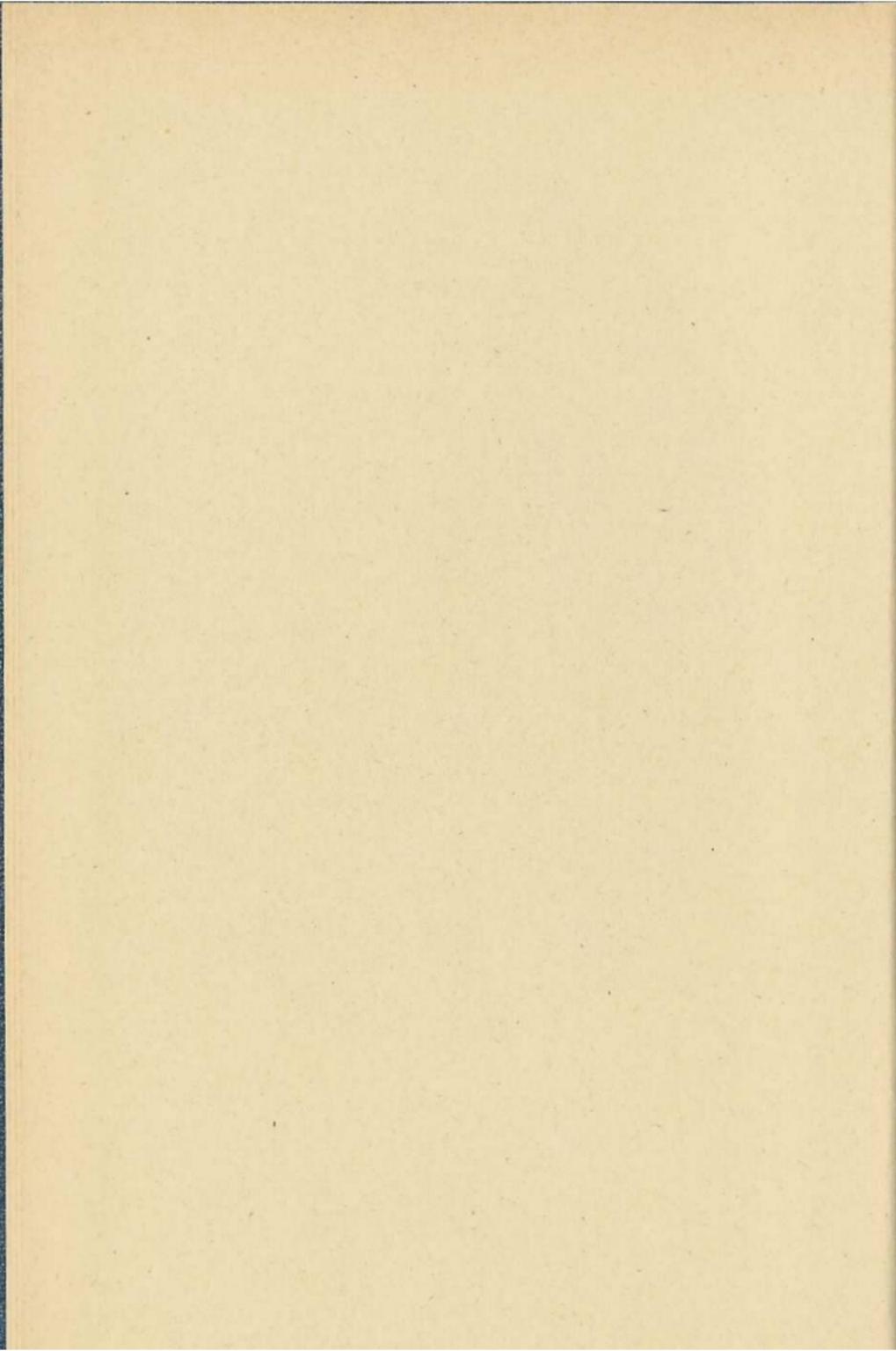
Digitizue nga Plisi.al më 14 nandor 2013

Burimi: z. M. Mjeku, jur. dipl.,
bibliotekë shtëpie, Prishtinë

M. K. Gjurov
Gramotnik
1924

A. SHTJEFNI
KONSTANTINI GJEÇOV
O. F. M.

AGIMI

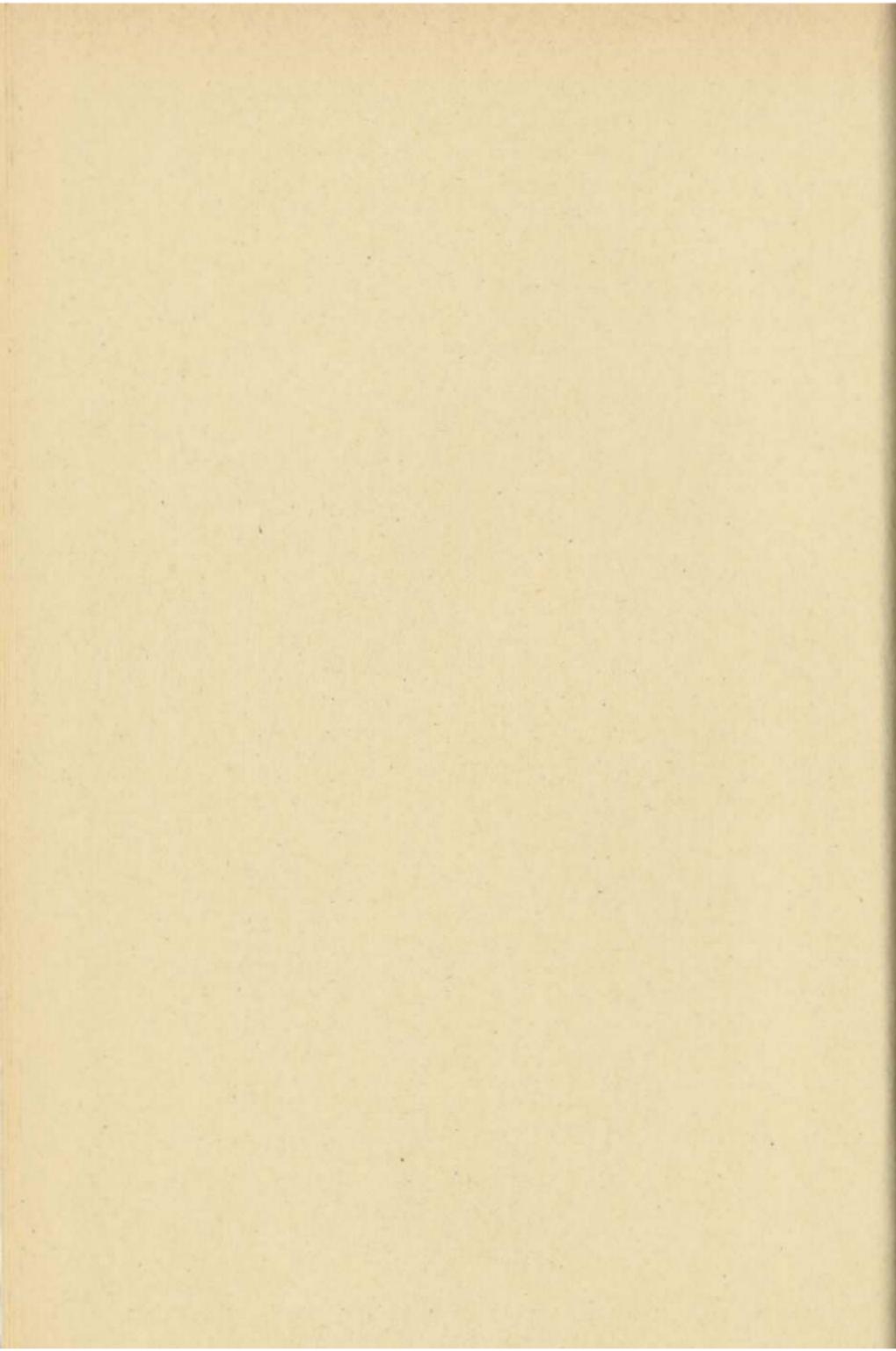
I

GJYTETNIIS

1910

Shtypshkroja « NIKAI »
Shkoder 1910

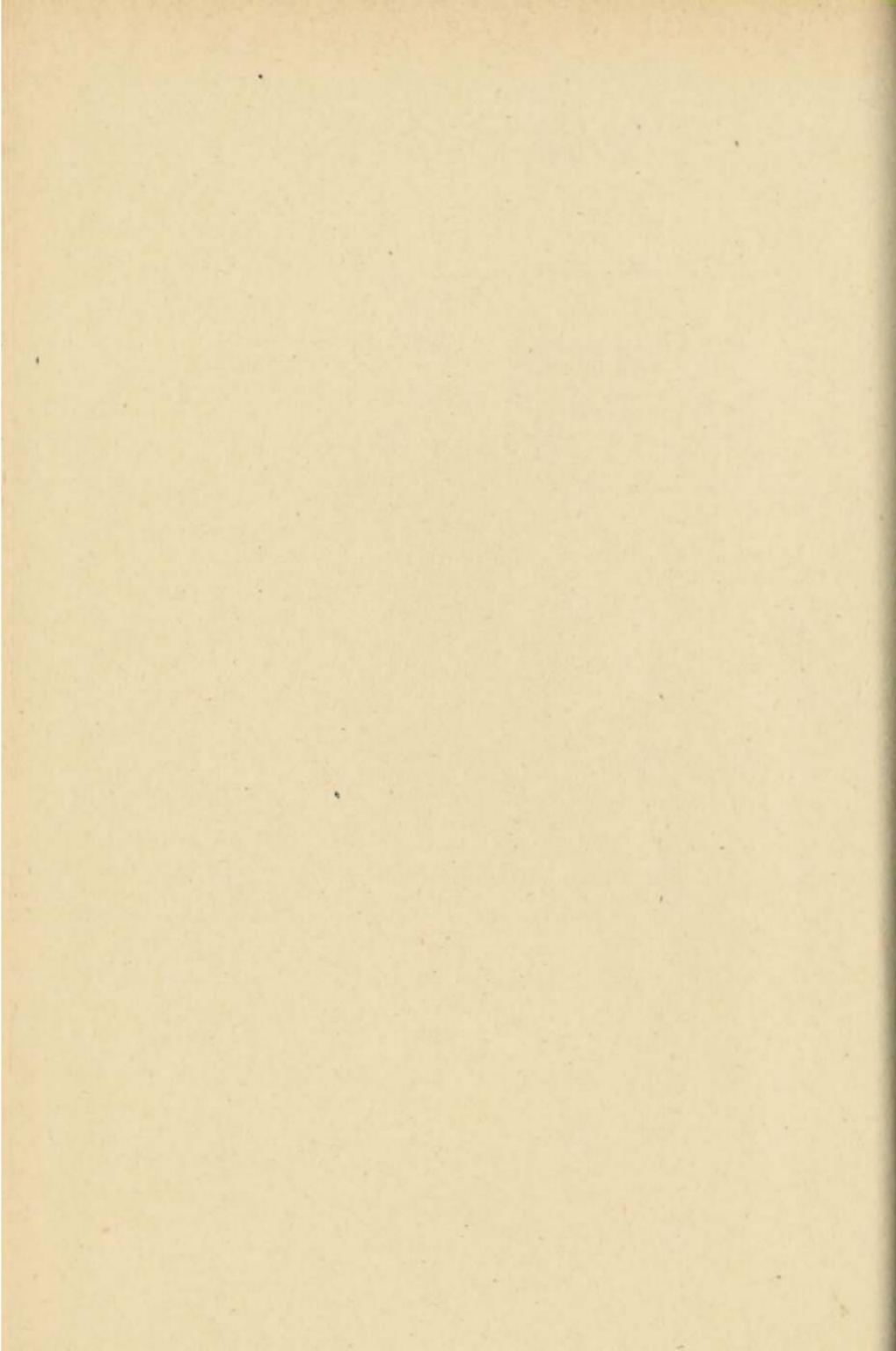
A. SHTJEFNI KONSTANTINI GJEÇOV
P. F. M.

AGAMI
I GJYTETNIS

1910

Shtypshkroja «NIKAI» Shkoder — 1910

Shqyptaar t' dashtun!

„..... Sokrati nnoq Platonin, Platonî Arristotelin, Aristoteli Averroen; Cecili muër prejë Sulpicit, Lelij prejë Varronit, Hennij prejë Horacit, Seneka prejë Gjellit, Thesali prejë Galenit, Hermagora prejë Ciceronit, e Ciceroni vet muer prejë Salustit.”

(Emrot P. Bogdani — «Cuneus». —

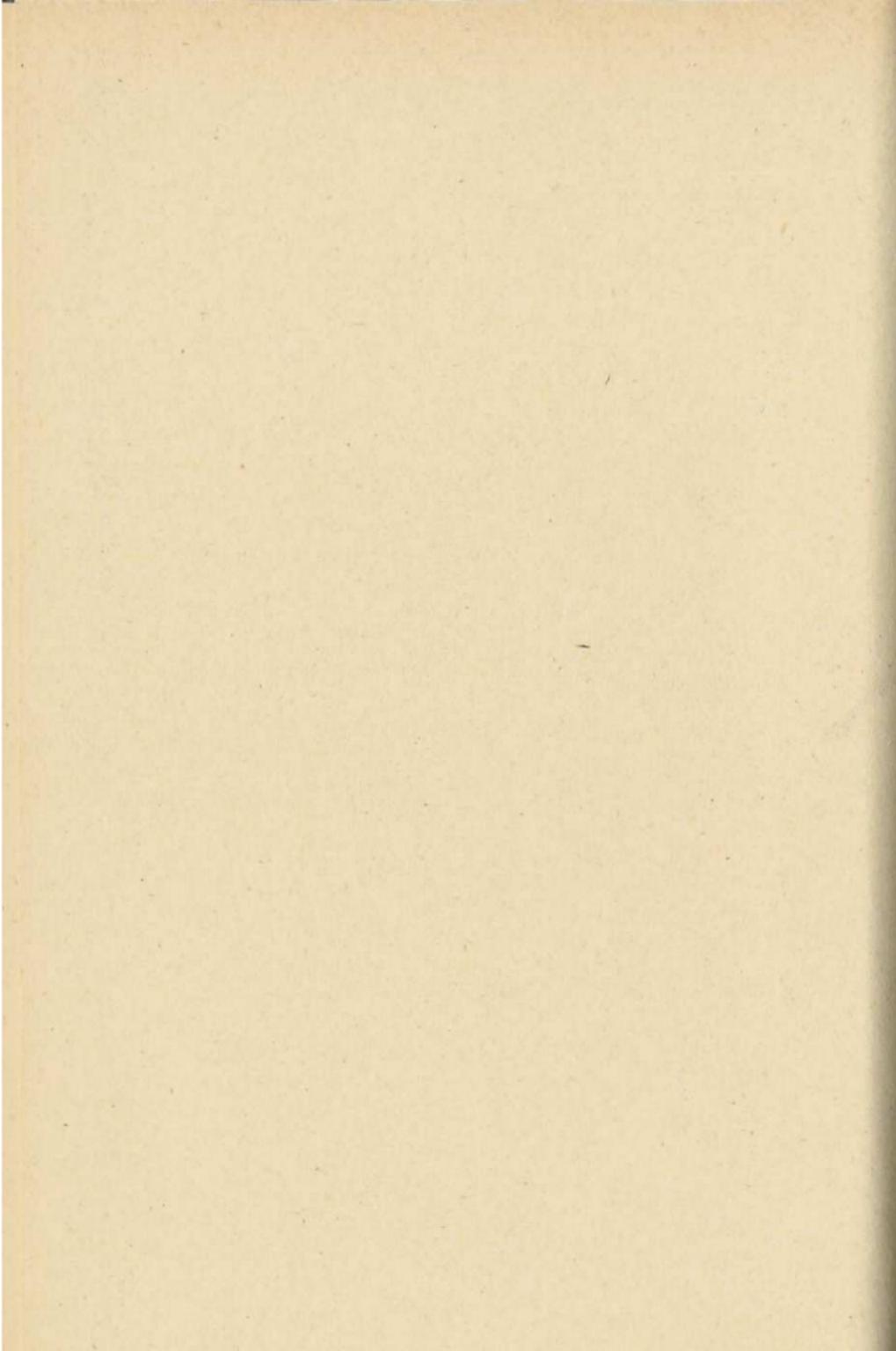
Due me thanë, se gjaa prejë vedit nuk qita n'kto pak rreshta, por vec shka mora uhaa prejë tjerësh.

Sido kjoftë ky liber, pelqeje, o vllaa atdhetaar, e maje si nji dhantii qi bünnoj prejë loçkes s'zëmres t' atii qi t' ngiatëjeton e t' falet Shqyptarç!

Gomsiqe - Gjani i poshter - u' Mirëditë,

Me 14. t' Kallnnorit, 1910

A. SHJEFNI KONSTANTINI GJEÇOV,
prejë Urðhnit t' Vllazeneve t' Vogjel
t' Shqypniis

P J E S Ė E P A R Ė

Shoqnija

§ 1.

“Masi nuk munn u quëka nieri as shtâsë as hyj-nii, nevoja e shtyyn qi t'rreket e t'perpiqet per me lypun latin e mirë t'jetës e argtimin e vet nner shokë.” (Aristoteli).

“Vetë natyra e shtyyn arrsyen e nierit, qi t'ketë t'mârrë e dhâna me shokë.” (Ciceroni.)

Shka âsht nieri?

“Asht nji nnertesë e shkatruëme e lakuriq, qi paa nnîmë t'natyrës jet krah kput: nevojaar i nnîmës s'huëj.” (1.)

Nieri âsht nji t'kënum i morit, i tukejëm edhe i lânë nner krajata t'zeza n'mnnyrë t'nji shtâsës; c me e lânë vetun, bâhet gadi-gadi si shtâsa. — Me gjith ktë, munn t'bâhet i vjefshem, i fuqiishem, i madhnuëshem e i dijshem, i nnîmuëmun prejë krahit t'shoqit.

Shka âsht nieri n' t' leemt e vet?

Mûnn e mënnojmë si nji kafshë t'pa-arrsyeshme: leen cullak, i kalamênn, i pagojë, e gjith e zeza qi munn t'ménnohet n't'leemt, leen me tê. Per ket arrsyе aj gjinnet n'nevojë per gjith shkaf, gjithshkafja i mëngon; n'mos u gjetët kush me ja njitë doren n'kto mëngime e nevojë, aj do t'jese si nji enuk, masi me folë s'din, e me lypë s'mûnnet. Praa vetë natyra e ngushton nierin qi t'ketë t'mârrë e dhâna me shokë.

A thue rrshita, a mos gabova?

Nâ dijm, se nieri qi trajtohet prejë dashtmimit t'Pêrrennis âsht i arrsyeshem! Po! ksajë s'vertetës edhë une i vêhem; persë, lêne vetun at foshnje qi leu tashti, mos u perkujdes per tê mos ja veshtë vajin, e do t'shofish se ajo arrsyе qi leu me tê, kaa per t'metë e errme e per t'u shue kaa me tê. - Nysh, i duhet nji msuës qi t'a mkâme e t'ja shfilloje mënnen e shisen.

Kush munnet me mrrîi me ja vûu per fije veshtrimin, e me i msue permajtat e mëndimit, t'folunit, etr. ?

T'sielllet ke t'sielllet nieri i ngratë, paa shokë nuk munnet me pasë t' gjallët! Foshnjes, por saa t'leje, i duhet afer nnokush: ajò do ngjii, do laa e do nnrrue e saa t'filloje m'u rritë, i duhet fllaku (tamliku=rrethi) per me e vaditë qi t'qinnroje m'kâmë; do mârrë per dorë, per me e msue qi t'i nnroje kâmët e t'trimnohet me hecë, i duhen kallxue sênnet, e ajo gojë mamaçë i do çilë. T'gjitha i duhen distue. E n't'tana kto, do t'i prë i rrituni, shoqi i vet.

A mûnn e mënnojmë nâ natyren aq mizore, e qî, masi t'leje nieri t'a lânë m'at kâmë krajatet e mos t'i gjinnet kush me ja njitë doren? A kishte me mujtë me mrrfi mje m'at skâi natyra, e mun m'at hov qî na ngushton mjerimi, ejeta e jonë rrin e vjerrë n'fille t' pénit, e mos t'na gjinnet me dhântii t'veta, qî na duhen, paa nnryshim, per m'u mkâmë e m'u rritë?

Jo! gjith ket mizorii, jo qî nuk mûnn e mënnojmë m'natyrë masi ajo vetë don qî t'i gjinnena shoqi shqit nner nevojë, por âsht edhè urdhni i natyrës qî t'i nnîmojmë t'afermi t'onë.

A na mèrr mënnya se mûnn t'bâje e mûnn f'jetojie nieri vetun e paa shokë edhè kuur t'rriet e kuur t'bâhet i zoti i vedit?

Po xâam tashti, se nieri u rrit, edhè i hodh prejë vedit lvere e shpergâj, vetë mënnon, vetë pûnon, e vetë fiton, a se, si thonë Shqyptarët, u bâa:» njizetë, pushkë; tridhetë, ujk; dyzetë, kuptimi; pêsdhetë, skile!!.

A na ve mënnya se mûnn t'qinnrojë paa nnîmë t'shokve, edhè pse daan burrë krahëfortë e mënndaar?

I mjerë mii t' mjerë kishte me kênë paa shokë Me gjith fuqii t' krahëve, me urtii, pûnë e fitim kishte me metë si gogla mii ujët. Prannëj goja e Shqyptarit t' moçem pat thânë «Trimi i mirë me shum skokë,, (2)

Shka kishtec me i nnollun nierit me kênë se jet qyqe vetun n' ket jetë e mos t' shofë nji frymë t'gjallë?

Shka kishte me i nnollë!? Kurrgjâa tjeter, posë n' ju kaa raa me paa mizen paa krye si sielllet, âshtu kishte m' u sjellë edhé nieri. Gjith diten kishte me luëjt termal teposhtë, si i hutue mënnç e paa i dalë m' u nneshë m' kânn per me çfryë zëmren e vet. S' kishte me lânë male, fushë, gjytet as katûnn mje qi kishte me mrrësi me gjetë donji shoq. — Qe nji pasqyrë:

Po xâam se une qi po shkruëj kto pûnë, o atdhetaar vllaa, meta i curk vetem n' Shqyptarii t'onë saa âsht e gjâne edhë e hapët kryq e terthuër; m' i nniqni shtiqet, e vêni oroë se shka do t' msoj, e ke do t' maroj ashtu i vorfëne shokësh.

— Msyna gjytetin hîna mrënnë, por e gjeta t'shkretinue. Vojta n'katûnn, e gjeta mây zii se t'parin trajtiish rrënue, e s' shifshe tjeter, posë do sharânah e gamere gurësh si t' ishin marâna! Xûu me m'rektue zëmra, e si nierin qi e lën mënnja, ja solla shpinen edhë katûnnit e dola n' fusha, por edhë kto i gjeta t' mluëme prejë ujënash; prroje e lume t' dalë âmet e kishin pasë marrë dheen, per ngâjë qi govardna e lugje per t' cillat rrjedhshin ujnat ishin kënë mushë. U solla per rreth nja disaa herë, e si i hutue i sgavroshe syyt tuj soditë kuur m' ranë per syysh pëmë e bimë tjera, por edhë kto t' egrue e t' bâme gajushë ferrash. Qyshë se u shduk nieri toka met e djerrë, pëma e drûja nuk u pertrësi as nuk shkemoj mây me hjeshtë t' hershme. Tuj paa gjith ket shemtimi natyret, m' hîni friga, e jela m' u mnerue, sidomos kuur paash se za-

gorija e ujqve edhé e eggersiinave tjera, ishte kênë li-shue neper fusha, e nneri shtâsët shpijake ishin kênë bâa mây t'egra se t'egrat, e butësiën e vet e kishin pa-së nnrue.

Me fjalë t'shku'rta: nuk shifshe tjeter rrëth vedit, posë shkretiis s'mneershme; nuk nnîshe tjeter, posë brimash, ulurimesh, gerthitmësh e fishkllimin e gjar-pijve edhë t'eggersiinave t'terbuëme. S'paçë me kë m'u argtue mây, m'hypne dnesët e kokrrat e lotve m'u lishuëne rrkajë per ftyrë; m'la zêmra e jeta m'u idhtue, dishroshe edhë une m'u hjekë kso jetet e me shkue mas shokësh! Jeta âsht e âmël po, por une thirrshe deken edhë e lutshe qi t'm'çote ke shokët tjerë. E lutshe deken, por nuk ma veshtrote vajin: edhë ajo dukej e idhnuëme kunnra mejet, e dote me m'lânë qi t'hjek-she e t'mrrîshe me mârrë vesht, se saa vishtiir ishte me kênë i vorfnue shokësh.

Kahë t' ja majë tash? Vetë me vedi t' flas?! Fialët e mijë nuk ma bishin donji gësim; zêmra e jême gjin-nej mây e trazuëme prejë valash, se ato qi perplasen n'deet n'motna mây t'vshtira e mây t'mnershme! M'vete mënnja me msyy ket a at skâj botet, por kahë m'bite nner mënn se ishe vetun, friga m'i këputëte giûjt. — T'i platasem malit; porsë i shifshe me syy t'kerveshunat e eggersiinave, qi me dhâmë t'sgerdhye e me gojë t'hapruëme rrishin t'shtrîime shtiqeve, tui pritë gjutiën e vet. — T'a drejtoj hâpin kahë fusha; por edhë ktë do t'a gjâjë t'bâme deet. N't' djathten e n't'shmajten, para

e mrapa shtiqet i shifshe t' nnrye. Kânnet e dheu muzg e errsii m' u dukëshin! Xûu me m' u bâa dita njimi! Fillova me bertitë me saa zâa qi kishe n'krye e me thirrë nnokânn, por kush do t' m' u pergjegjte?! Ushtimin e zânit t' êm e nnîshe, i cilli, grykë m' grykë derdhej si nji gjâmë.— M' muër ûja, e rrishe tuj pritë, palè a do t' shtrîhej donji dorë bâmire me nji thermikë buket, porsé kot m' rrête mënna!— U laskarova petkash, u bâne mishët e kalit, meta lakuriq, e aq u molisa, qi s' ishé i zoti mây per farë-gjâjet. Shpirti m' mrrîni n'fyt prejë merziis, e mas saa rravgimesh, u smûnna, e as m' ket mjerim s' u gjet kush me m' nnîmuae.— Vetun, i lânë e i harrue: u lodha, u kputa, u thava si nji krânnë, u sburita, e ne mram m' la fuqija, m' u err arsyja e u bâna pak gjâa mëngu shtâset.— M' pushoj s' rektuëmit zêmra, e diqa, si mo', Zo', mây keq! Njekso doret i shkon jeta nierit t' daam shokësh. — Hec e `thuëj, praa, se mûnn t' jetojsh paa shokë e shoqnii! —

A na u mush mënna tashti, se nieri paa shokë e shoqnii âsht si peshku paa ujë? A besojmë tash, se paa nnîmë e krahe t' shokve, s' kishim me kenë t' zotët e far sênnit? — Praa shoqnija âsht e nevojshme n'daçim per pûnë, per nnîmë, per msim, per roië t' nnermjedëshme, e n' daçim per me pshtuc prejë rreziqesh qi na gerçenohen e per me i gzue t' mirat e jetës paa frigë. E si nuk mûnn t' i gzojmë t' mirat e jetës paa shoqnii per arrsyen që permënnme, ashtu èdhë jeta e jonë, nuk kishte me kënë jetë por hjekë paa shoqnii. Vetë pûna na mson

praat, se nieri kaa nevojë per shoqni, jo veç saa t' jetë m'kâmë t'vogla, por edhë se kuur t'rritet s'unn bâje paa shokë.

“Nieri i vetun i tretun. - Trimi i mirë me shum shokë. - Nji gurë s'bân murë. - Nuk mahet shpija m' nji shtyllë.” (3.) -

§. II.

“*Njaj qi u kthen shpinen detyrave qi i perkasin shoqniis, âsht i ngratë e mizuërt.*”

(Mark Aureli.)

Nuk m' dëket sênn i nevojshem qi t'a tjerrim mây hollë pûnen, per me diftue, se nieri paa shokë âsht si nji gjymtyrë e paa shpiirt, e se e lidhë detyra e natyrës qi t' shkojë mas atii rënnit, qi ajo vetë u kaa dhânë si kafshave frymore ashtu edhë t'pafrymoreve, qi t'i binë mrappa shoqniis, e detyrave, qi ksa-jë i perkasin, t'u perjegjet.

Mos pritò, o vllaa atdhetaar. me drejtue kryet, e kullote me syy hapesien e asajë lâme, qi lot me lot âsht tuj t'mlue, e soditi ata gur t'paçmue qi jânë hyjti saa bukur shnnrisin, vetojnë e qësin xhixha, tuj bredhë pa prâa nji herë, e me hieshii t'vet na knaqin zêmren! Edhë atà dalin n'shoqni, e i napin gjith at hyjri e shkelxim asajë kupë, qi shtrihet mii nee me at madhnii.

Tash sjelli svyt rreth vedit: a shef ato kroje e prroje, prroska e gurra e nneri rrjedha t'vogla? Veshtò si vrênglojne e tuj rrnye me njî kânnje, se cilla pikë turret nner vala lumesh, e kta me nji knaqë e madhshtii t'kânnshme, t'shoqnuëmun e t'trimnuëmun prejë shokësh, rrnojnë rrpînen e vet e derdhen n'gjii t'asajë âmë qi âsht deti. —

E nieri? Ky qi âsht i falun prejë Zotit e prejë natyret i arrsyeshem e me nniësii dashtnijet, mûnnet e guxon me nnëjë vetun e i daa shokësh? Mos kjoftë e mënnuëme e jo e thânun kjo fjalë!

Prejë se âsht xânëjeta, vargu i stinve t' motit e kavaljete t'shkuëme, na rrfejnë lidhnien e dashtnien e shoqniës nner nierz. Lidhnien e shoqniës na e dishmojnë gjytete e katûnne, na e biin para syssh germile rrêni-mesh, qi shifen kahë - mos edhè n'kto kohë t'ona; na e dishmojnë kome, giûhe, doke, kanune, pleq, qevertarë, sunnimtarë, mreten e perannorë. Kishin me mjaf-tue kta êmna, per me na mushë mënnen, se edhè r'mâa t'egrat kohë, lidhnija e shoqniis kaa pasë sünne nner nierz.

Masi t'gjitha kavaljetet na flasin mii ket bashkim e shoqnii, t'gjitha lagjet, komet, e fiset e t'kater ânve t'jetës, na duhet me besue, se kjo e terhjekme per shoqi shoqin rrjedh prejë natyret c me nçë leen. — Shoqnija âsht palca e jetës s'nierit.

Shoqnija âsht aq e moçme saa âsht i moçem i Lumi i jetës; nner nierz kaa xânë fiill n'Eden, e si nji

varg i pa-kputë kaa mrrîi mje' m'nee, e kaa per t' qî nnrue m'kâmë nneri qî t' jesë toka paa nierz. Me mënnue nierin paa shokë e paa shoqnii, kishte me kënë si nji ânnerr qî shifet n' zjarmii t' etheve, tuj kënë se kjo pûnë i kunnershtohet natyrës. Nieri qî âsht nevojaar prejë natyret, i duhet, do e mos, me dashtë atê qî mûnn t' ja njesë doren.

Sikursè natyra e detyron nierin qî t'ketë t' mârrë e dhâna me shokë, m' at mnnyrë e detyron qî t' u perjegjët detyrave qî i perkasin shoqniis. —

M' nji ngac t' madh kishte me nnollë natyra, me kënë se don nierin hêm t' shoqnueshem, hêni t' i napë lejë qî mos t'u vénë mënn detyrave qî e majnë m' kamë shoqniën. — Por s' âsht ashtû: si na urdhnon e si don natyra me na paa t'shoqnueshem, ashtû na shtyyn e na detyron qî t' i majmë ato detyra qî na msojnë se sì mûnn t' i ruejm permajtat e shoqniis e t' dashtiis s' nnermjevedëshme paa fye shoqi shoqin.

Veshtroni, o atëdhetarë, zânin e natyrës! Qe, si flet goja e sajë zêmrës s' onë: — O nierz, une due me ju paa t' shoqnueshem, e per ket arsy, ju vê leçii gjithshkaf kishte me müëjt me ja shkakue donji trazim shoqniis, e m' nji ju urdhnoj me marrun mrapa at shtek qî ja siellë t' maren shoqniis. — A nnieme? dyy detyra na i vén para syysh natyra me nji fjalë gojet: = me bâa mirë, e mos me bâa keq = Mos me i bâa shoqit shka s' na kâinne vedit, e me i bâa shoqit atê qî dishrojmë per vedi. Mâa shkurt: Mos i

shko n' qafë shoqit, nepi shkaf i perket, e jetò nierxisht. Mii kto âsht ngrehë ajo nnertesë e madhnueshme qi i thonë shoqnii, njeky âsht kanuëni i shoqniis e i krashimit t' sajë. N' krye t' gjithave âsht nierzija. Shoqnija e nierzija jânë dyj fjalë perlatore e nierzija âsht qi e shtyyen nierin n' dashtnii t' shoqit, e ato nnisii qi zoja natyrë na i kaa dikue n' zêmer t'sejcillit nesh, na i nnêzin zêmrat n' nnerim t'shoqi shoqit, qi t' mûnnohenë s'bashkut m' u ruejt prejë çdo marrîjet qi kishte me muëjt me na zezue ftyren. “Njâna dorë laan tjetren, e t'dyja. faqet. — Kuur t'a haash pulen e shoqit t' ânn, t' ânnen t'a keesh t' lidhë per kâmë. — Dora e thatë s' kaa uratë — Kush davtë, kjaftë e kurr mos knnoftë! » (4) —

§ III.

Mos i shko n' qafë shoqit t' ânn.

Jeten e shoqit t' ânn, masi âsht themeli e gurra prejë s' cillës rrjedhin t' mira, t' duhet me e nnerue, e t' a majsh si nji gjâsenn t' çmuëm. Praa, mos prek n' nneer t' shoqit, persë nji jetë e dytë per nieri âsht nnera, edhë âsht e âmel asgjâa mëngut s' pares. —

Ruëju se shprrallon per kânn e se i shpife kuëj.

Mos e shajë shoqin, as mos e theer me fjalë t' zenza, e mos shtikeq per kânn.

Mos t' i keesh nneez shoqit per kahë gjâja e pasunija; mos e zhyej doren e shpirtin me tê, masi je-

tesa e shoqit âsht pshtetë m'tê. «Me ja grabitë shoqit nji gjâsenn e me ja prishë shoqit nji pûnë per mirannêje t'âinne, âsht nji faj. qi i kunnershtohet natyrës. » (5.) — Mos e salvò shoqin as mos e rânnò m' kurnjì mnnyrë.

Shporru prejë vraset, masi kjo e rrênon nnertesen e t'madhit t'jetës e t'natyrës. —

Me vrasë i kputë krahtë vedit, me vjedhsii i pûnon paa rrugë shoqit e shpien t'âinne e qet n'flakë e shpirtin n'flakë t'pasosme; masi gjâja e huëj, jo veç qi s't bjen donji dobii nén kulm, por t'rrênon me lang e plâng. Shkurt: ruëje zêmren prejë c'do mizorijet!

Shporru prejë fitimit t'pa-rrugë, persë kût'jenë kso rrênash, nu~~k~~ mûnnen me paše vênn nnierzija e besa e dashtniña e shoqniis.

“Me shokë t'uëj kurr mos me u xânë,
Mos me u xânë, as mos me u ngâa,
Pse n'ditë t'ngushtë kta u gjinnen vllaa
Si me pushkë ashtû me uhaa».

§. IV.

Nepi shoqit shkaf i perket.

Urdhni i natyrës qi thotë: «Mos i shko n'qafë shoqit» nuk kishte me na vjeftë gjâa, mos me kënë i pshtetun n'detyrë qi t'i napim shoqit shkaf i perket:

Mretit nepi shkaf i detyron,
Sûnnimtarve prûnjimin,
Prînnës nnîgiesen,
Pleqve nnerimin,
Vogjlimin mos e perþuz.

Mas kâmës t'shkojë prûnjimi e nnera, masi, lidhë-nija e dashtniis edhë e mara e shoqniis âsht e pshtetun n' kto.

Mretent do t' mûnnohen me mretnue paa çalue; sûnnimtarët do t'rreken me sûnnue komin me t'drejtë, e zêmra e komit do t'u shtrohet urdhnave t' tyne t' drejta. Pleqt t' dajnë giygjë, paa majtë krah e rée kuëj; prînnja t' jenë zêmergjânë nnaj t'bijt, e t' i qortojnë me dashtnii, e kta t' i rrinë gadi nnigiesës e me krye-ulë t' a veshtrojnë zânin e prînnës, tui kënë se zâni i prînnës âsht zâni i Perenniis; e mos t' i majnë n' asgjâsênn qortimet e msimet e tyne kuur mos t' jeen kunnra ligjës s' Tenzot. — Zotnijt t'kenë nnierzii nnaj rrogtarët, e rrogtarët t' jenë t' besës zotniive.

Po t' xûu besë nnokush, o atdhetaar vllaa, e t' a la n' dorë pasuniën e vet per me tregtue me tê, per-gjegju asajë besë me gjith fuqii t'shpirtit e t'mennës.— N' kjofsh ti vetë tregtaar, peshen e drejtë t' a keesh, persë, me at peshë qi t' peshojsh, kee me kënë i peshuëmun. — N'ja folsh kuëj besen per çdo gjâsênn, mos e shkme fjalen, maje besen e folun. — Kjo mnnyrë t' jetuemit kaa me pâsë fuqii per me majtë shoqniën m' kâmë. —

“Nepi Perennorit — shoqit — ç’âsht e Perenno-
rit, e Perênniis ç’ âsht e Perênniis” (7.) —

§ V.

Jeto nierzisht.

Per me mujtë m’ u pergjegjun si duhet, detyrave
qi i permënnme pak para, lypet qi t’jetojmë nierzisht,
tuj kënë se nierzija âsht zêmra e shoqniis.

M’shka pshtetet nierzija ?

Un s’flas; po j’â lâa Ciceronit, e aj qe si t’per-
gjegjë: “Nieri i mirë — i nierxijshem — do t’ruhet prejë
ç’ do marrîjet , prejë dorërrudhijet prejë paudhnijet e
prejë flligjshtijet.”

“Nieri i mirë — i nierxijshem — nji pûnë qi i thotë
mënnia se âsht e nierxijshme, kaa me e bâa, edhè n’i qitët
mûnnë; kaa me e bâa edhè n’ ju gerrcnoftë dâmi; kaa
me e bâa edhè n’neiekët rreziku. E nji pûnë t’paanier-
xijshme s’ do t’ a bâje, edhè n’dijt se do t’ ja sjelle
fitimin, edhè n’dijt se do t’jesë i knâqun, edhè n’dijt
se kaa me ja prûu donji kâmë nneret.” (8.) —

“Kerkuëj s’ i vêhet detyrë qi t’ bâhet i pasë, i
madh e trim, po t’gjith jânë n’ detyrë me kënë t’ nier-
xijshem”. (9.) —

„Nierzija na siell hirin e t’ Bukurit t’ qiëllve e
dashtniin e shokve”. (10.) —

Kto jānē fialēt e dietarve, qi tash i nnīeve, o vlla-thi i êm, e persërii une, si vllaa qi t' kam e m' kee, po t' thâm: jeto nierzisht; mos i lēn vênn donji tra-zimit, n'zemer as donji gjygjit t'shtrêmët; mos t'qesë goja nnoj fialë qi kishte me mujtë me i fye veshtë e shoqit, ja nnoj rrënë, e mos t'jesë e rrëjtun shoqni ja m'at shpnesë qi kaa vûu m' tyy e m' sejcillin nesh. Shikjo, qi mos t'a rârnojsh shoqniën m' kurrnji mnnyré.

Madhshtija âsht sherbtoria e atii qi kjoftë larg nesh! prannëj mos i lēn vênn n'zemer t' ânne, as n' t' prûme, as n' fjalë mos ja lēn hijen madhshtiis. — Mos t' pihet mënnya, mannëj, m'at gjygjë, se fjala e jote vec do t'hece e do t'veshetrohet e jo e tjeterkuëj, e mos lyp qi vec tyy t'bâjnë — tunjâtëtjeta — e ti mos t'i bâjsh kuëj; por kunnra, diftou e maju burrë, gojë-âmel, zemerbutë e besnik. —

T'shnnrisë m' tyy nierzija n' fjalë, n'mennime, n' t' prûme, n' t' hecun e n' tjera.

Arrsyja e natyra na mson, qi n'detyrë jena me nnerue shoqin t'onë, mos me i dhânë nnoj shkak tra-zimit qetësiis s' shoqniis. — Jetò nierzisht, e jeta e jote kaa me kenë e paa fjalë; kaa me kënë pasqyra e knâ-qä e shoqniis.

Thame se — nierzija na sjellë hirin e t' Bukurit t' qiëllve — e pernjimënn, me kënë se u vêem mën pûnve e permajtave t' nierziis, kurr s' kishte me rrshi-të shoqni ja e nierzve, e sejcilli nesh kishte me gjetë

fatin e mirë e lumtimin e jetës: i ligu e krahëkputmi, kishte me gjetë fuqiën e vet n' krahëfortin; i vorfni e i papasmi, kishte me gjetë nnimë n't'pasmin; i smûnni, n' t' shnnoshtin. — Nner sânnimtarë kishte me nnritë mirësija: n' gjygje urtija e drejtnija: i madh e i vogel, i parë e i mrâmë kishin me kënë t' lidhë me nji varg dashtnijet. — Nner burra e graa kishte m'u ruëjt besa; zotnijt kishin me kënë konnën me rrogim t' rrogtarve, e rrogtarët kishin me rrogue paa dredhijna. Knnëj kishte me flakrue dashtnija, annëj qetësija; ķnnëj kishte m'u majtë m' kâmë flamuri i ngadhñimit e drejtnija, annëj kishte me reshë prejë qiellet gjith e mira qì dishrohet.

Atëherë po kishim m'u pergiaa gjymtyrve t'shatit, t' cillat m' nji hov siëllen, pûnojnë e fitojnë, e m' nji hov jetojnë e gzohen. Ti majmë permajtat e e shoqniis e kena me kënë t' lum!

Kû mos t'jenë ky bashkim, i mjeri njâjë komë! hînë paradija e trazimi; njâni i shkon n' qafë tjetrit; nnëzet mnija, ngûlë rrâjët e veta e pabesija; viedhsija i veshet per zêmer, kerset lufta, e prejë ksajë vjen vrasa e gjith e zeza, ashtu qìjeta e nierit jet e rre-thuëme prejë krajataš, e kryet e vet e baan m'strajcë njeri, e n' t' tâna ânët i gercnohet rreziku. — Shkurt: atëherë kishte me sânnue ajo e thânme: «Lum i forti, e mjerë i ligu!» (11) —

§ VI.

“Dashurija, miqesija — Jânë uruar’ nga Perennija”
(N. B. F.)

Murme vesht, s’ ûnn t’ qinnroje shoqnija paa permajta e paa detyra, tuj kênë kto shtyllat e shoqniis, e aj qi i fyyn kto âhst panuklla e ksajë, edhè shkatrruësi i gjumtyrve t’ ktii shtatit, qi na i sjellë t’ mirat e fatit. E idhton at dhântii natyret qi âhst dashtnija, e cilla i del zot t’ vorsënët, e shtyyn prînnen qi t’ ketë n’ kujdes t’ miren e t’ bijve, trimnon sunnimtarët per me i majtë syyt permii popull, ruën atdheen prejë rreziqesh e anmiqsh, e ne mrâm e cilla âhst rrnesa e shoqniis.

Natyra na don t’ shoqnuëshem per ngâjë se jena t’ tânë prejë nji brûmit; e prejë se ato nnîsii qi m’ i kaa dikue mue n’ zêmer, gjinnen edhè n’ zêmrat e shokve tjerë. Çdo nevojë qi t’ i bjerë shoqit t’ êm, mûnnet me m’ raa edhè mue, e si due vetë me kênë i nnîmuëmun, edhè shoqi i êm don me kênë nnîmues.

Zoti e natyra m’ msojnë se shoqin t’ êm s’ do t’ a maaj nnryshe, veç si me kênë aj un e un aj; t’ njof m’ tê nji vllaa qi kaa bîi me gjith mue -prejë nji trûngut, e njatë gjak qi kam un, edhè aj e kaa; t’njofi m’ tê nji dashamirë qi i dal zot un atii e aj mue.

Praa ajo natyrë qi don me na paa t' shoqnuëshem na don edhè t' nnezun n' dashtnii t' shoqi shoqit: n' dashtnii nnîsijet n' dashtnii vllaznijet, nierzijet e evarijet, masi aj kaa nevojë per mue e un per tê, aj s' ûnn bâjë gjâa paa mue, as un paa tê. Kuur t'shofim vedin t'armatisun me dhântii t' permennuna, kena me i pergiaa nji currit kunnra t' cillit s'ûna hovet anmiku tuj dijt se s'do t' dahet me rrashtë t'shnoshtë n' u turrët me na trazue.

Shoqniis s' lidhme n' besë e n' dashtnii trazimtarve t' sajë u jesin t' nnrye udhë e shtek, kapercyllë e shiliër e veç n' i kjoftë merzitë jeta e kryet u âsht gjetë gaber n't'dajtun, se nnryshe nuk kishin me guxue m' u turre n' at flakë me mënn n' krye.

Koha kaloj gadi o Skqyptaar vllaa e mënnja e jonë nenë s'u plak!.. Pse nuk vêhena me mënnue, para se t' na gufojë gjaku e para se t' hîim me krye nnoj shemtim, se shka jena tuj bâa e kû do t'na dale puna? — A t' u mush mënnja me hijekë jetet nnoj shoq t'ânnin? Nnalu e mënno.... tuj lshue ti at rrfee per grykë t'hekurit, e tuj ja marrë jeten shoqit t'ânn, a mënnove se tuj vraa ti shoqin vret vedin, e se jeta e shoqit âsht rrnesa e jote? —

“Djelmt t' onë, ah kob i zië.

Djelmt t' onë, e Arbniius uzdaja

Te cillt dergue i pat qiella

Per me marue pûnë t' mdhaja,

E vllazenvë i muër pushka

E kalben sot ne vorr.... (12)

Njat gjak qì ti e derdhe i kuëj âsht?

A nuk âsht gjaku i jot, or zêmerguur!

E nuk t'mnerohet shpirti?! e nuk e
kee frigë Atë qì t'fali tyy edhë atë?

“Dridhu gjaksuër i mnershem,

Se t'erdh i zii rreziku!

Se neper terr Njaj i cilli,

Kuur i veton qerpiku,

Dridhet n'themel t'tânë sheklli,

Kunnra tejet po vjen.

.....
U dha mii tyy tash gjyqji,

E shqjeta e friguëshme e Zotit

Mii tyy vjen tuj fishkllue....

Rrxou, o i pa-shpirtë! pse ç' motit

Pat thâñë nji Zot: dō t'biine

Kshtû, nieri m'tok kush vrau.

O Zot, pse kaq vanove

Gjaksorin paa nneshkue?

.....
A nuk t'kaa raa me paa at hekur, me t'cillin
ja pershkove zêmren vllaut tânn, o vllaa i pazêmer;
at hekur, me t'cillin e perkule dheut tuj ja kputë fien
e zânit atii t'ngratit, qì kû t'a sterpikë gjaku i t'vraa-
mit, shkon tuj u sosun nnryshku, mje' qì t'a bâje at
armë, thikë a shpatë qì mos t'ye gjâa?! Masi pa-

ska gjith at fuqii gjaku i nierit, i cilli ke t' a cirkoje çelikun e bân birë, e pse nuk mënnon, se edhè tyy t' xen gjaku i vllaut t' ânn, kuur e hjek jetet per me shfryy idhnimin t' ânn?! Gjaku i vllaut t' xên, po! e mos t' rrêjë mëndja se veç m' hov t' vrasës t'i kputë giûjt, por aj hutim e e märrme mënns s' kaa per t' pasë t' daam prejë tejet, persë âsht edhè trashigimi i mallkimit qi goja e t' Hynuëshmit nji ditë e pat folë: O nieri, ti qi guxove me derdhë gjakun e t' ânn vllaa, dije, se prejë ksi hovit nuk kee me pasë zémren e qetëshme, e jeta e jote kaa me t'kalue nner t'dridhuna edhè e rrethuëme prejë krajatash!

Hija e shoqit t' vraam kaa me t' u beditë ânnerr e shgjânnerr, kaa me t' nniekë nneri n' ditë t' dekës, e jo veç mje m' at ditë, por edhè kuur t' dalish n' gjygjë para ftyrës s' ême qi kam me t' a shoshitë shpirtin; e tînëz e faqe ç' t' keesh bâa kam me t' i perplasë nder syp rruxullimit maar! — Atëherë, po, kaa me lypë gjygjë trajtia e Zotit — nieri — qi ti, per nji t' çfryëm terbimit e pate hjekë jetet.

“

Kush kje kush kje ai mizori
Qi pushken rroku s' parit,
E duërt tash don me i zhye
Ne gjak t' vilazenve kot?
Ah ! kioftë mallkue prejë Zotit;

.....
Kerkoftë per dyër te shekllit

Paa u gjetë kush me i dalë zot..”

Mos t' majë shpnesa, praa, se do t' mrrîjsh me paa ditë t' bardhë n' ket jetë, masi t' i lajshë duërt n'gjak t' t' ânn vllaa!

Kaa me t' u livizë n' zêmer krymi i fajit t' ânn, i cilli kaa me t' bree paa ja daa. — Qiëlla e toka, guri e lâンna e natyra maar kan me t' pasë gjak nner syy!

*
* *

Vllazen!

Vetë po thona — mos na lashtë Zoti paa miq! (15).

Porsë, kurr s' ûnn kena me xânë mik nnokann po s' dau m' shej n' nee besa e burrnija.

„Lord-i Byron thotë se shënja qì e ndanë Shqipëtarin nga popujt fqinjë eshtë se shqipëtari nukë kaa as dhelpërië, as genjeshtra, as hypokrisë (shtiirsie) por nnër kunnrë ne gjithë te berat e tija çfaq një çilterië te madhe. E shumë më perpara Byron-it si edhë pas tij, kjo shënje e karakterit shqipëtaar kaa qenë e vënë ré kurdoherë! (16.)

T'pertrihet, praa, besa e uruëme nner t'bijt e Shqypes, e cilla na i kaa pasë majtë t'Parët n'lidhnii t'vllazniis, e ashtu t'vllaznuëmun u delshin ballas an-

miqve t'atmes e t'komit, paa ju luëjt berthâma e synit. E nà, tuj kênë t'bijt e tyne a s'do t'i mârrim mrappa n'besë e n'burrnii, n'vllaznii e dashtnii? O po, po! Besa âsht trashigimi i t'Parve t'onë! Besen do t'a ruëjm edhe nà!

“ Truezen shtruert kahë bujarija,

Besen besë per kahë trimnija ” !

T' gjallet m' nee burrnija e hershme, persè kjo mûnnet me na mkâmë e me na prîi kahë pûnët e mara!

Veshtroni, o vllazen se saa n' çmim mahet burrnija asè karakteri:

“ Burrnija âsht kunora e lumnija e jetës.” (18) —

“ Kush s' kaa burrnii, aj s' âsht per t'u quëjt nieri por kafshë { baktii }. ” (19) —

“ Nieri qi don me pasë êmen t' nierit, do t'diftohet burrë, e do t'a ruëje burrnien e vet.” (20). —

“ Mâa shum çmohet nieri qi mënnon mirë (burrnisht), se njiqind, mun edhë njimii qi nuk kan burnii ” . (21) —

“ Mâa mirë dekë nêñ dhee m' n kjaa

Se me marre i gjallë mii dhee ” .

“ Vêñ oroë, se nuk gjinnet nji sênn mâa i shemtuëshem, e qi shoqniën e nierzve e rrxon nner kraja ta t' zeza, saa e pa-burrnija ” . (23) —

“ Gjithshkà pushon n' zêmer e n' shpirtë, burrnija i qet per fushë ” . (24) —

“ Nuk kaa kênë hollimi i mënnes e dija qi i kaa trêmegë komët n' giytetnii, por burrnija ” . (25) —

“ Nierz me burrnii jâne zemrat (knaqat) e shoq-niis s’cillës i perkasin. » (26) —

“ Sadd qı nji nieri mënne hollë i sjellë syyt e dheut mii vedi prejë rrallimit , persërii nà mâa n’çmim e majme burrniën . Hollimi e kaa gurren n’ fuqii t’ trûuve , e burrnija bûnnon prejë fuqiis s’zêmräs e zêmra âsht qı sûnon jeten ». (27) —

“ Nner visarë mâa t’ çmuëshem qı u zotnohet nieri âsht burrnija . Burrnija âsht nji dhântii , qı gjith-kush e kaa n’ pelqym , edhè prejë gjithkujë âsht e nneruëme . Atà qı e pshtesin shpnesen e vet n’burrnii , edhè n’ mos u prûftë kjo nnoj pasunii kahë t’ mirat e jetës , u mjafton nnerimi e zâni i mirë qı e lânë mas vedit n’ ket jetë . » (28) —

Atyne qı u kaa hecë fjala , e u âsht veshttrue zâni n’ jetë do t’ ja diin per nneer burrniis e jo krahit a fuqiis . » (29 .) —

P J E S Ë E D Y T Ë

Besimi e Atëdheu.

(*Mas D. Gj. Gazzaniga.*)

- « Besimi i vertetë ësht fuqija e shoqniis edhë e Atëdheut.
(Platoni.)
- « Zyret e para prejë hyjnijve t' pa-dekshem i keni. »
(Ciceroni.)

§. I.

“ Doni dritë e vapë, doni me paa bîmen qi t'qe-se ngâlcë e pêmët qi t'bulojnë; doni jetesen e gjith-shkahes, e diellin s'jeni tuj e permënnë ” ? (30) —

Atëdheu e Lirija jânë dyy fjalë qi na biin n'vesh nji cimin t' kannshem; dyy fjalë, qi bâjnë me bredhë zêmren e çdo nierit, e tuj kênë perpaltore, kan nji fuqii aq t'madhe, qi mjafton me i xânë me gojë, e sadò i vokët me kênë nji komë, e xejnë, e nnezin edhë e hutojnë farët m'mnnyrë qi e bâjnë me fluturue n'flakë e n'zjarm. Dyy fjalë, qi na shkakojnë n'zêmer nji shije t' kânnshme e nji joshe t'posaçme e “ mjafton qi komi t'ja nnîejn êmnin atëdheut e liriis, e t'turret mrapa si bleta mas lulesh. ” (31.) —

Dashtnijâ e flakët nnaj atmen kaa pasë kënë edhë nner kome t' kavaljeteve mâa t' vjetra, porsë, jo aq e perhapun e aq e perpallun si n'kto kohë t'ona. Sod per sod êmni i atëdheut âsht porsí nji shêj qi syyt e komeve nuk kan t'daam prejë sì; âsht si nji lule e hiëshme edhë e bîmun n'loçkë t'zêmres, qi sejcilli e ruën me kujdes t'madh. qi mos t' ja grabisë kush.

Do t'na ketë raa rasa me nnollë nner gjinn e kome t'gjytetnuëme, e do t'na ketë raa nnoshta me nnîe e me paa, se nji nieri i komit, kuur doñ me i dalë n' krye nji mënnimit; a sè don me lânë nji êmen t' madh, me hîi e me metë n' gojë t' komit; a sè kaa nnoj qellim t' vetin, qi paa e pasë komin me vedi s' unn do t'i dale, bâhet gadi me kuvêinne e me fjalë t'sgiedhuna, per me mujtë me hutue komin, per lânnë t'ligjirimit merr êmnin e atëdheut e t' liriis. — Komi, paa u rrekë me hetue qellimin e kuvêndtarit — mos âsht i mrapshtë e a i bjen per shtat — vetun prejë fuqiis s' êmnavë t' atmes e t' liriis mérret mennç farret prejë flakës s'dashtniis, e paa lânë me krye fjalen m' nji gojë bertasin — Per atme e lirii shkrîhena! — E m'u gjetë kush qi don me perbuzë kuvênntarin a sè i vîn n' shaagatë (qestii) êmnat e kânnshem t' atmes e t' liriis, m' fuqii t' bashkuëme komi i lshohet m' shpinë edhë e hjek jetet nner mâa t' zezat nne-shkime.

Ket qellim t' mrapshtë, e per me keqasue komin nnermjevedi, e me e bâa qi t' grîhen vllaa me vllaa,

e kan pasë mreten e perannorë hyllëurojsa, nner t'ci-llët po e êmnojmë — per pasqyrë Dioklecjanin.

Ky mizuër qi nuk gjête t' ngimë n'gjak t'pafajve e rrite tuj e fâa barkun e ûnshem; kjo perbîmë, per me i dalë edhë mây mirë per doret me i krye mënnimet e zeza e me çfryy helmin e zêmrës s' vet m' atëdhetarë t' vertetë, u rrekte me gjithnnuër kavatimesh a laramijsh per me hîi n'dashtnii t'Rromakve, e masi si aj vetë, si shumica e tyne ishin hyllëurojsa, qitëte gergasen e flaken e mniis kunnra gjakut t'tyne e veç se pse ishin t' besimit tjeter e qi me nji êmen u thirrshin: t' Krishtënë. —

Si mrîjte me i keqasue?

Kuur delte n' ftyrë t' Rromakve, me at gojë t' nnytë e giûhë t' helmuëme u thote: Rromakë, shkaf âsht i Krishtënë do hjekë jetet, "atà jânë rrënuest e Atmes!" - Mjaftote kjo fjalë. e hyllëurojsat e Rromës u terboshin si bisha t'shitueme, e n'mâa t'rrebtin turr u lshoshin me djegë e me hjekun jetet shkaf ishte bestarë i Jezu Krishtit. - Ashtû t'Krishtënë, t'cilltë ishin atëdhetarë t' njimennët, e qi u shkrishin per t'sdritud t' komit e per lulëzim t' atmes, u bâshin therorja e qellimit t'mrapshtë t' atii, qi dote me paa at komë t' ngratë nner errësiina, e t'coptuëm nner vedì, veç t'munn t'i hekte kungulli mi ujë atii. — Ashtû do t'bajnë t' gjith saa jânë t' gjakut t' huëj, per n'daçin me i paa pûnët e veta tuj u hecun pupthi e me hypë m'cip t'lumniis, sikurse shofim n'ket Shpyppiin t'onë!... —

Vilazen! Ç'nevojë kena m'u rravgue mas asi komesh, qi sod s'u dihet maa per fije? Sod, t'previm, shka thotë bota per t' Krishtenë, qi mahet e sdritun! A nuk kena edhë sod asish qi rrëhen me gjith fuqii t' mënnes me shtyy komin — a maa me rrugë gerdhajen — a së nierz t' padijshem t' komit, kunnra t' Krishtenësh tuj thänë, si pat thänë Diokleciani nji herë, se "janë rrënuëst e atmes", jänë anmiqt e komit? Saa ujët e detit jänë!

Hinglizi Glandstoni, pat mrrë me thänë se "Atëdhedashtnija nuk pajton me besim t' Krishtenit." — Gojenyëti lëtë Nikotera guxoj me thänë se "Nji qi mahet i Krishtenë i vertetë, nuk mënnet me kënë atdhetaar i vertetë. — E saa e saa tjerë, qi atëdhedashtniën e vet e pshtesin m' qellime t' veçanta, d. m. th. atëdhetaar jäm, kuur t' m' dalë mënnimi i êm, e kuur t' shof vedin se nuk m' mëngon gjâa! —

Mos t' pritojmë, o vilazen Shqyptarë, me i peshue fjalët e ktynve shufalakve, t' cillt thonë se "Atdhedashtnija nuk pajton me besim t' Krishtenit." —

§. II.

Ajo gojë, e cilla vrret paa prâa tuj e xânë êmnin e Atmes o t' liriis, jo per tjeter, por pse i kânnet, qi t' i dale me fâa barkun e vct maa paa mûnnë, e don qi t' i gjegjet zâni marë e mrapshtë, veç t' i çilet

shteku per muëjt me bâa shka i bjen per shtat, t' a dijsh, o villath' i êm, se âsht tuj dashtê me t' hutue me rrêna. T' gjith atà qi pûnojnë kso doret, jânë hângsat e verduëst e atdheut e t' komit. — Kunnra asish do t' çojme zânin t' onë e ballafaqe t' u diftojmë se nuk jena huta, e qellimin e dashtniis s' tyne nnaj atmen e kena mârrë vesht se kû e kaa rrâjen.

Atmja e ktynve llaptijrve, âsht n' mnnyrë t' gro-pave kahë bûnon ari e rrgjâni; lirija e tyne âsht, kuur t' u dale me i shtyy ditët nner knâqa e mrapshtije. — T' neveritun krejë prallave t' ktynve shprallaçsave, do t' i diftojmë botës marë, se nji i Krishënë, saa mâa fort t'rreket me i mârrë mrapa detyrat e besimit t'vet, âsht edhë atdhetaar i vertetë e dashamiri i flakët i komit t' vet.

Besimi i t' Krishtênit âsht nji voter, kû nnezet flakë dashtnija e paster e mâa e gjânhme nnaj at-dheen: "Dashtnija nnaj atdheen âsht nji nnësii e per-flakshme e nnezun n'zêmer t'nierit *mun* prejë t' madhit Zot." — Jânë fjalët e Kardinalit G. Bona. — Praa, si ja u bajti ftyra atynve t' patinëzonve me thânë se — Atdhedashtnija nuk pajton me besim t' Krishtênit — , ashtu edhë nà jena n' detyrë m'u pergjegjë se — atdhedashtnija e njimënnët nuk pajton me besim t' shtrêmët. Qe, nji pasqyrë. E Lumja — Joanna d' Ark, e quëjtun edhë — Vashëra e Orleans-it, mos më pasë dashtë Zotin e vet me gjith zêmer, nuk kishte mujtë me dashtë atmen e vet saa

e desht, as nuk kishte mujtë me punûe saa pûnoj per pshtim t' atmes s' vet. — Aq i pat flakrue zêmra Joannës nnaj Zotin e atdheen, qi kjo dashtnii kje, e cilla e çoi mje' n' flakë t' turrës s' drûve.

T' gjith atà qi guxuëne me vûu m' shagatë êmnin e ksajë Trimmeshë, jânë kënë nierz t' poshter, e korija, shnierzimi e rrênim i atdheut. — Mâa i madhi llaptuër e faqezii, qi s' mujti me ja nnës êmnin Vashëzes kje Voltaire-i. — Voltaire-i, shpifësi i ksajë, s' cillës, t' tâna pjesët e botës i prûnjohen, kishte mujtë me vûu vedin per pasqyrë, e me i diftue nierit, se atdhedashtnija e njimënnët nuk mûnnet me pasë vênn m' nji zêmer t' pabese, n' zêmer t'rrasme prejë mrapshtijsh e shemtimesh, prejë s' cillës rrjedhin: ploga, e paburrnija, flligshtija e tjera ksosh, qi nierin e bâjnë shtâsë. — Kso doret kaa kënë Voltaire-i!... („Italia Reale“, 11, 12 - X - 1896.) — Per ket pûnë, gjith aj i Krishtënë qi s' u pergjegjet detyrave t' besimit t' vet, si e lypë pûna aj âsht i ftofët edhë kahë atdheu e komi, e n' e madhnoftë atdheen, me gojë e madhnon, se ne zêmer nnryshe mënnon.

§ III.

Kû e pshtesin arrsyen e vet kunnershtarët e êmnit t'Krishtënët, kuur thonë se — nji i Krishtënë i mirë nuk mûnnet me kënë m' nji hov edhë atdhetaar i mirë as nuk mûnnet me dashtë komin e vet? —

Saa per me na u shpiffë e me na rânnue me fjalë, qe shka thonë: — Shkaf â i Krishtënë, do t' u rrije m' kâmë urdhnave t' Sûnnimtarit t' per gjithshem t' Kishës e tuj i nnêjë me krye t' ulët ktii, sûnnimit shekullaar i duhet me ja kthyë shpinen, masi, sod per sod qeverija kishtare e shekullare nuk bân fjalë t'mira nnermjevedi. Edhë mây: per mas t'mledhunit t' per gjithshem t' Vatikanit, u gercnohet dnimi i pasosun, n' kjoftë se nuk do t'i shtrohet kush zânit t' Xêvënnsit t' Jezu Krishtit qi âsht Kreu e Perannori i i Kishës; praa t' Krishtënët jâne n' detyrë me ulë kryet urdhnave t' Papës do e mos, dashunimi i tyne âsht n' dorë t' Papës, shkurt: jânë robët e Sûnnimtarit t' Kishës.

Se Xêvënnsi i Krishtit âsht Kreu i Krishtënimit, e se t' Krishtënët jânë n' detyrë, me gercnim t' bjerunità t' gjithmonshem me ju gjegjë zânit e urdhnit t' tii edhë t' Krishtënët e rrfejnë ket pûnë; por që Papa âsht tui na vûu leçii mos me pûnue per vênn e per komë, âsht nji fjalë qi nuk xën vênn m' kurjnji kûvênn t' burrave t' arrsyjshem! — Mirëfilli duket, se ata zotnii që flasin "harbazarba" (si thotë i Bishkashnjani) "kunnra t' Krishtënësh paskan harrue me shikjue ato fletë kû thohet edhë i vêhet detyrë t' Krishtënët, me ju shtrue sûnnimit t' shekullit ç' farë do besimit t' jetë, e që na kaa raa n' piesë per me na sûnnue nee. E kjo kishte me mjaftue per me ja u mushë mënjen kûnnershtarve t' onë se besimi i j onë,

masi s'i kunnershtohet qeveriis shekullare e sūnni-
mit t'sajë, nuk i kunnershtohet as atdhedastniis, tuj
kēnë se “ êmni i atdheut, n' gojë t'Jezu Kristit ti-
nglloi pikë s'parit” si tha Prift Riberi. —

“ Kristēnimi kaa kēnë, qi e kaa mkâmë nnîsiën
e atdhedashtniis..... Atdhedashtnija e nji t'Kri-
shtenit, c' n' fillesë t'vet e nneri n' kto kohë t'ona
s' âsht shue, as nuk kaa mujtë m' u shlye prejë zê-
mret t' tii, e m'u shdukë prejë Kishës s' Jezu Krishtit
kjo dhântii e Perenniis.” (32) —

“ Shpijarët rrnojnë n' dashtnii perpalltore, atdhe-
dashtnija pshtetet n' dashtnii gjytetnore, besimi âsht
zêmra e nnisiijve mâa t'dliirta e t'madhnuëshme.
E sado qi na bâhet se kjo dashtnii dahet n' shum
dega, dashtnija c njimënnët âsht e vetme. Praa, dasht-
nija nnaj plângun, nnaj atmen e nnaj besimin,
permlidhen m' nji dashtnii, qi kaa nji gurrë t' nnisiijve
qi gurrgullojnë m' nji hov prejë nji zêmret; e n' na
voftë mënnja me i daa triish kto dashtnii, kishte me
kēnë gjithnjì si me dashtë me daa m' trii rreze nji
dritë! ” (33) — dritë se dritë, edhë pse c dame
triish, n'kënse t'vet jet nji. — Per me vertetue fjalen
t'ême veshtroni kto msime t'bukura qi i kaa dhâne
Zoti Krisht:

“ Leu n'Betlehem, kû e pat thirrë e prûu ur-
dhnimi i sùnnimit t'vennit; qyshë prejë diepit filloj
m'u vâu e m'u gjegjë urdhnave t'qeveriis, e t'gjith
jeten e vet e pat njimënnun dokes s'vennit....

E kuur e patne pvetë a i do laa telozna (t'lamet—
pagesat) qeveriis, Krishti u tha: E kuja ftyrë âsht e
vulosun m' t' holla qi shkojnë n'ket vênn? E pera-
nnorit, i perjegjne. — Krishti u kputi: Nepni pera-
nnorit ç'âsht e perannorit, e Perenniis ç'âsht e Pere-
nniis. (*) — qe praa, detyrave qi kena nnaj Pere-
nniin, Jezu-Krishti u perkrahë detyrat qi kena nnaj
perannorin. » (34) — « Si mûnn t'thirrena sherbtorët
e Perenniis, n'kjoftë se jena asì djelmsh t'pazëmer,
qi çojmë doren t'onë kunnra atdheut edhe bâhena
gjaksorët e ksajë mamë, qi Aj i lumi na kaa falë? »
(35) — « Besimi i jonë nuk i bân ballë (s'i kunner-
shtohet) atdhedashtniis: njâj qi i thotë vedit atdhe-
tarë, veç t'i dale per doresh per me mujtë me nga-
true komin, me nnêzë flaken e mniis, e mos me njoftë
as t' parë as t' mrâmë, atii i kunnershtohet, atdhe-
dashtnien e kso doret besimi i jonë s'e don prejë
bestarve t'vet. — Nji qi rreket me gjith fuqii t'mennës
e t' zêmres me sdritë komin e vet me dije e me ar-
dhe tjera qi nneren e zânin e mirë ja man m'kâmë
atdheut; nji qi s'i dhîmet gjâja e pasunijs, jeta e
gjaku, veç t'a shofe komin e atdheen tuj hecun marë,
tuj u majtun n'lidhnii dashtnijet e n'bashkim, edhë u
del zot kunnra anmiqve t'rrethit, skâj m'skâj me i raa
Unjillit t' Krishtit nuk kena me gjetë, se ksi atdhe-
tarësh jânë t' leçitun prejë Unjillit e prejë Kishës
s' onë ». (36.) —

Tashti rame n' fjalë t' onë: nji i Krishtënë jo veç
âsht n' detyrë, mas rënnit t' natyrës me dashtë komin
e vet e atmen, por edhë mas urdhni t' Unjillit. —
— Atdhexashtnija e nji t' Krishtënët âsht e ëlirë, e
plotëshme edhë e padredhina, e ngûlun m' loçkë
t'zêmres, sikursë e rrifynë edhë goja e Montes-
quien-it: » Saa mâa t' mirë t' jenë t' Krishtënët aq
jânë edhë atdhetarë t' vertetë: atà jânë t'sdriftun prejë
Dritet t' pamaruëme n'detyra t'besimit, e prannëj, saa
mâa me zêmer t'rreken m'u pergjegjë detyrave qi kan
nnaj t' Lumin e jetës, m' at mnnyrë rreken me i krye
edhë detyrat qi kan nnaj komin e atëdheen e vet ». .
(37.) — «Permas Zotit jena n' detyrë me dashtë
atmen ». (38) — «Dashtnija nnaj atmen âsht nji nnisii
e perflakshme e nnêzun n' zêmer t' nierit mun prejë
t' madhit Zot. „, (39.) —

§. IV.

N' zêmer t' njatii komit, kû kaa ngûlë rrâjen e
vet Besimi i vertetë, âsht i sdritun e komë fatbardhë!
— Me at komë âsht bashkimi, fuqija e lirija. Asht i
rrebët n' luftë e zêmergjânë nnaj anmiqët qi e zisin
e qi mrrin ky me ja u ulë ballin. Besimi i vertete
e shtyyn me mënnue per jetë t'ardhshme, e dashtnia
asajë lumnie e nnêzë n' dashtnii t' komit e t' atmes.

Nuk kaa virtyt, qj besimi i jonë s' âsht tuj na e porositun, e qj s' na urdhnon me e mârrun mrapa, sikursè na vân leçii gjithshkà kishte me mujtë me fye Zotin e t' afermin t' onë. Nner nevojë na shtrîin doren bâmirë t' veen n' nnîmë; grabitçarit e t' paudhit mûnnohet me jau nnâlë hovin e mrapshë; kapet n' dashtnii nnaj atë, qj nepet me lulzue, me nnerue e me i dalë zot vênnit t' vet. Besimi i jonë nuk priton me na trimnue, me na bekue e me na armatisë doren me shpatë t' drejtniis, qj t'largojmë qafet atà qj na turren paa u pasë farë fajit. Nner t' panjehun, po i permënnin kta dy, qj me kryq m' njânen e me shpatë m' tjetren dorë i duëlnë zot edhë e pshtuëne vênnin e vet: Shën Gjon Kapistrani, O. F. M. e e Lumja Joanna De Ark, prejë t'Tretit Urdhen t'Sh'Franceskut prejë Asizit.

Besimi i jonë na nnezë n'dashtnii t'nnermjedshme e n' bashkim giytetuër: n' sunnim e n' urdhnim t'ktii nnritë hjesija, njinija e krashimi (krahashimi); me kujdes na mërr mrapa qj mos t'nshojmë kûnn; sûnnimtarve u prîn me msime t'veta, n'gygje âsht i drejtë; pûnen e mûnnin nuk i bân per qëllim t' fitimit; n' dhântii âsht i gjâne, n'nnîmë âsht i palodhshem. Na mson n' urtii e n' perkore; largon mniën e nuk flet me pajta. Nner kunnershtime na trimnon e na nep zêmer n' t' bajtun; qnîgiesen e prûnjimin nnaj t' parët na mson. T' laamet, qj i detyrojmë sunnimit t' qeveriis na urdhnon me i laa paa pritesë. Kuur

t' na thrrase nevoja e atdheut, besimi i jone na shtyyn me i nnëjet gadi rrezikut qì i gercnoshet, e ket sherbim na urdhnon me ja bâa, jo si rrogtarë, por si bij e me gjith zêmer e paa kursye as jeten as gjakun per pshtim t' tii. Anmikut t' atdheut e t' komit jena n' detyrë me ja nnalë hovin, porsë besimi na urdhnon mos me çfryy mniën e zêmres m'të. Me e largue rrethit, me e hjekun qatet, por n'mnnyrë qì mos t' derdhet gjaku m' kurrnjì ânë. Mizoriën e gjaksiën nuk munnet me e paa me syp ky besim i hyjnuëshiem.

Kush jânë atà qì gjinnen gadi me ju pergjegjë urdhnimeve t' besimit e detyrave qì kena nnaj komin e atdheen? Jânë Meshtarët e Kishës Katholike: „ Shkaf âsht Meshtarë Katholik, jânë nner mâa t' parët qì paa i rrudhë krahët, por me gjith zêmer e me shpiirt, teloznen qì i shkon qeveriis ja lajnë, paa pasë nevojë me u thâné dyy herë. ” (40.) —

Besimi Katholik, jo veç qì nuk na vën leçii, por edhë na shtyyn, qì t' a dtftojmë vedin edhé mc pûnë, se jena atdhetarë e se pernjimënn na shkrîhet zêmra n' dashtnii t' komit, e se per vënna per komë nuk na dhîmetjeta. Praa, paa farë gabimit mûn t' thona, se dashitniën e vertetë nnaj komin e atmen rrezja e besimit t' vertetë e nnëzë n' zêmer t' nierit. —

— Kû mos t' i keet ngulë rrâjët e veta Besimi i vertetë, s' kena pse presim donji nneçr prejë atii kc-

mit e mûnn t' thona, i mjerë aj komë, qi kaa metë paa e ngrofun rrezja e besimit t' hyinuëshem.

§. V.

Patme thâne dikû, se t' gjith atà qi guxojnë me na u shpifë e me na u shkarkue tuj thâne se nji i Krishtënë nuk munnet me kënë edhë atdhetaar i njimënnët, na detyrojnë me çilë gojen t'onë kunnra sish persërii, t' cillët kan ftyrë me vûu n'qëjnim ket besim t' hyjnuëshem e n' bestarët e tii, e me jau prûu para ssysh do nnollnii, qi veç me rée t' ktii besimit kan mrrîi m'u dalë n' krye atà burra.

Veshtroni !

Kush kje njaj, qi ja nnâli hovin Atiles, i cilli kje thirrë "Shplaka e Perennës" ? — A nuk kje xêvënnsi i Jezu Krishtit Sh'Luâni Papë ? — Shka bâni Sh' Aloizi i Frâncës, t'cillin, deri Voïtaire-i e madh-non tuj thâne se kje "Mâa i miri nner Mrefënt e Frâncës, e nieri mâa i permënnun n'Europë ?" A nuk kje ky, i pshtetun n' besim t' vertetë, qi ja suëll gjith at nneer, e ja rriti zânin e êmnnin atëdheut t' vet ? — Kristof Kolumbit, kush kje qi ja dha gjith at zëmer per me ju true e me ju turrë gjithntruër rrezikut, e m'u dalë n'krye shestimeve t'veta me faqe t' bardhë e paa e gjetë gjâa e ligë ? A nuk kje rrezja e Ênit t' Jezu Krishtit ? — A nuk kje ky besim i

hyjnuëshem qi i dha zêmer Krillon-it kuur u nis n' Malltë, i shtymun prejë dashtniis nnaj t' afermin, e qi me jetë m' sgrifth, shkoj me jau lecue barren e salvimeve nên t' cillen gjimojshin atà t'ngratët? — E njaj Sobjeski me t' kuëjin krah doli ngadhnyës ? A nuk e diftoj vetë, kuur me nji shnnrrim t' madhnuëshem, i shkruejti vedit ato fjalët e Cesarit, «Veni, vidi, Deus vicit» — Erdha, paash, Hyu ngadhnoj ! ? — M' njan' ânë boten, o Shqype t' leeta! Gjergj Kastrioti i jonë, njeky Petrit i atii malit t' gurit t' Krojes, me nnîme t' cillit i shtîini mneer botës edhë e dermoj anmikun e vet? ! A nuk kje nnîma e atii besimit qi i kje pîi m' gjak me tâmel t' gjiut t' s' âmës? —

N' kjoftë se nuk ju tûnnet mennja prejë ktynve nnollnijve t' njimënnta, o kunnershtarë, per paa ju njefun tjera, qi s' ûnn kishim me ja u dalë m' skâj as me gojë as me pupel, do t' mârrim vesht, se me folë me juu, n' giûhë t' onë do me thânë: » Me mihë n' Buen! (41.) —

Veshtroni edhë njeket fjalë: » Me i pasë n' dorë t' ême bêkimet e besimit (t' Fees) kishe me i derdhë t' tâna mii vënnin t' êm. E në m' pvetshi, njiqinn herë mâa shum due nji komë qi beson, se atë qi nuk beson. Komi me besim âsht i sdritun kahë pûnët e shpiritit, e kuur t' i bjere rasa me i dalë zot atmes e êmnit t' madhnuëshem t' sajë, s' kaa gjâa qi mûnn t' ja nnale hovin e trimniis. » (42.) —

§. VI.

Atmen me dashtë po, masi i Bukuri i qiëllve, natyra e besimi na trjmnojnë edhë na nnëzin n' ket dashtnii!

Mas urdhnit t' besimit t' Krishtënë, pernjimënn se dashtnija e nji t' Krishtënët do t' jetë e per gjithshme, sikursë edhë vetë besimi âsht i per gjithshem e nuk daan komin prejë komit, por komet e kater ânve t' rrizuullimit i kaa n' zëmer; me gjith ktë, m' mnnyrë t' posaqme na urdhnon me nnëjë n'lidhnii t' dashtniis me atdhetarë t' onë, qì kan nji gjak me neë, e me dashtë at vënn, kû âsht pelqye mirësija e t' Madhit t' jetës me na bâa qì t' shifshim dritten e parë t' jetës; e qì me nji êmen thirret atdheu asë dheu i tatës. — Per nneer e lumnii do t' shkrîhenë e jeten e gjakun s' do t' a kursejmë per dheen e t' parve. — „ Nieri nierit, a m' nji mnnyrë a m' nji tjeter i kaa do detyra, — due me thânë — mas nneres s' bâme. Tashti, nnera e dhântij mâa t' çmuëshme, qì seicilli nesh i fiton, janë t' Dhânësit t' per gjithshem a t'Zotit, e n'vënn t' parë Atii do t' ja diim per nneer per gjithshkà; mas detyrash qì kena nnaj Bâsin t' onë, viin ato qì kena nnaj prînn e nnaj atdheen, t' cillët na leene, na ngjiine, na mkâmne, e na majnë n' prêhen t' vet. E si do t' i prûnjohet Zotit n' vënn t' parë nji bestaar i njimënnët, ashtu âsht n' dety rë

m'u nnêjët m' kâmë prînnës e e atdheut n' vênn t' dytë.» (43.) —

Mêrrni vesht, praa o t' papûnë, qi shpralloni: Besimi i t' krishtênve, nuk âsht tuj jau stofë zêmrat bestarve t' vet kahë dashtnija e atdheut, por âsht tuj jau xee; nuk âsht tuj ja u vûu leçii, por u urdhnon me dashtë komin e atmen.

Qe-qe, nji tregim i madhnuëshem, qe nji pasqyrë, rrezhdimi i s' cillës e nnriçon qiëllen e token, âsht vetë Krishti qi na kaa dhânë msim t' kânnshem t' atdhedashtniis. « Ëmni i atdheut, n' gojë t' Jezu Krishtit tinglloj pikë s'parit. » (44) Tuj paa krajetat, mûnnshtime e perkjellen e atdheut t' vet Krishti, nuk muëjti me i pritë lotët e dhîmtës, e deri me gjak t' vet t' paçmuëshem e njomi vênnin e vet, veç t' a pshtote prejë rreziqesh qi i patne raa mii krye. — « Pernjimenn se Krishti e derdhi gjakun e vet per shelbim e shperblim t' marë nierzimit, e posaçe per komë t' vet, e me ktë na msoj, sc nieri âsht n'detyrë me dashtë komin e atmen e vet. » (45.) - A kena kû me lypë nji atdhetaar maa t' âmel, maa t' butë e maa t' madhnuëshem se Krishtin? Skâj m' skâj e valloj vênnin e vet, e gjithkû shkelte kâma e Tii, reeshte hiire e nnera e urime mii atdheen e atdhetaart e vet. Shka i met paa bâa e paa hjekë, veç t' a shifte komin e vet t' njallë e t' lirë prejë krajetash, shmijeniis e rreziqesh? At gjytet t' bukur, gjytet t' Perenniis e mjeroj, e me lot vajtoj permii tê, porsë nuk muër

vesht nuk ju mush mënnja se ishin lot dashnijet qì i derdhi ky atdhetaar i hyinuëshem! —

T' pshtetun m' atdhetaarin e parë Krishtin mûnn t' thona me arrsyje n' dorë, se Meshtarija katholike gjith-herë e gjithkùnn âsht kënë nner maa t' parët per me marrë mrapa msimin e Krishtit, e kuur shifshin se i gercnohej nnoj rrezik atdheut, u delshin edhë u dalin per ballë anmikut t' komit e t' vënnit vet. Nner nnollnii t' panjehuna, qe nji qì na verteton fjalen.

N' vjet 1870, a dini shka pat bâa Meshtarija e Frâncës? Dath' e mathë, vojtne e ju shoqnuëne ushtriis, per me i dhâne nnimë tuj luftuc kunnra anmiqve t' atdheut. T' tâne bâjshin seri, por kta ashtu ju vllaznuëne ushtriis, qì at buk e lâng qì hajshin atà, edhë kta ashtu hajshin; nuk shikjoshin tjeter, veç t' u delte me paa komin e atmen t' pshtuemun prejë rrezikut. Luftuëne e qinnruëne si trimat e dheut; aq qì Gjenerali Baron Ambert, qiti 'n' dritë nji liber m' at shkak n't' cillin diftoj per fije e per pêe trimnien e Meshtariis Frânceze, e dashnien e flakëshme nnaj atmen qì e diftuëne m' at shtek tuj luftue me atà anmiqt e komit t' tyne.

Ipeshkvi i Sh' Palit n' Amerikë Êmzot Ireland thotë „Dashtnija nnaj atdheen me nieri leen, e kû mos t' keet vënn kjo, ajo zëmer âsht e çartun edhë e mrapshstuëme.“ (46) —

Aat Vinçenc Markeze, hi kaa kënë nji nieri i Zotit pat thâne: „Rregulltarët e kohës s' mesme

e shkrîshin jeten e vet mas dashtniis s' Perenniis e t' atdheut. » (47.) —

§. VII.

Besimi i jonë, jo qi rraket me shue flaken e atdhedashtniis prejë zêm rash t' bestarve t' vet, por âsht tuj e zitë qi t' nnezet edhè mâa, masi themeli i atdhedashtniis s' vërtetë pshtetet n' besim t' vërtetë.

Permas dashtniis s' Kishës, âsht dashtnija nnaj atdheen, e kto dyy dashtnii kan nji gurrë, qi âsht Zoti; nji visaar, qi âsht lirija; nji dishiir, qi âsht qetësija; nji fitim, qi âsht gjygji i drejtë, e nji qellim, qi âsht e mira edhè fatbardhesija e komit. — Prannëj, dashtnija e Zotit edhè e komisiis perzihen n' zêmer t' nierit m' at mnnyrë, qi bâhen nji dashtnii: kuur t' voket kahë Perennija e Kisha, paa nnryshim, do t' ftofet kahë atdheu. Ajo zêmer qi âsht e ftofun kahë, Bësimi i vertetë gjith diten me nnëjtë me gojë hapët, tuj gerthitet Atdhee! mos u hutò, o vllaa atdhetaar, persë t' rrëen; mos i xën besë, persë dashtnija e atii mistrecit nuk hapet as nuk i xën vënn saa hija rreth vedit. Ksi atdhatarësh jânë t' pa-cak, jânë rrënca e t' krymët n' zêmer. Jânë asish, qi kishin me dashtë me gzue jeten e vet m' shpinë t' ânne, paa e mënnue t' shtatin urdhnim t' Madhit Zot i cilli thotë: « Mos e merr gjâan e huëj as kurrnji kafshë t' hûëjen. » —

Atdhetarë grryësa e prituësa, qì kishin me dashtë me krahasue mënñin e huëj me pritesë t' vet; atdhetarë rrënca, qì me shtirsii t' vet shkojnë tuj marrë mënnc boten, e tuj u rrekë me i vllaznue kensë, e m' tjeter ânë u gropojnë nén kámë, i nnersejnë n'mnii, n' smirë, n' mizorii e n' tjera mrapshtii qì nuk mrrin me i bâa as shtâsa e pa-arsyjshme. Atdhetarë t' terbue, qì nuk gjëjne t' ngii n't'zeza t' komit; shprallsa, qì rrinë tuj kavatue pûnë t' pa-pûna, per me i keqasue me komë atdhetarët e njimënnët. Atdhetarë hutaça, atdheu i t'cillve jânë mehane e kafeane, e kuur t' mrrinë me ja paa fûnnin gotës, atëherë dalin per fusha tuj u perkûnne si gjethi m'eer e tuj mjellë ngatrresa nner shokë. Atdhetarë t' pabesë qì mûnnohen per rrënim t' atdheut. Atdhetarë smirëzëz, t' cillët rreken me majtë t'thurme kullosen e vet, edhë u ushton n' gojë ajo fjalë e hiësme = pshtovsha vetë se per tjerë nuk po kam dert = se saa per atme e komë, edhë me kënë se dalin faret e shuhën krejt s'u theket zémra. T' gjith atà qì pûnojnë kso doret, jânë atdhetarë vllavrasha.

Atdhetaar besnik, n' kjoftë se t' veshet nnonjì ksi atdhetarësh qì i permënnme, e t' thotë merrm mrappa, se t' bâj t' pasë, t' bâj kshtû e ashtû, edhë e shef se Zotin e Kishen i kaa lânë mas shpinet, mos e nniq, se t'han gjarpni; mos ju vën mrappa, se kaa me t'fikë, tuj diit se kush nuk don Zotin, nuk mûnnet me dashtë t' afermin as atdheen. — Karli i Madh pat

thânë: » Atii qi s' kaa besë m'Zot e m'Meshtaar, nuk mûnn t' i xâa besë kurrqyshë as une. » —

§. VIII

Kû shkon m' u perplasë nji komë, i cilli rreket me shue êmnin e besimit t' parve prejë zêmret e t' trethit t' vet, Europa na e bân dishmii.

Mênnçarët e Parixit t' Frâncës, t' mrapshtuëmun prejë majuget mje m' thêmer, mrrîine me i raa shqelm besimit t' parve, e m' nji gojë e zâa ja njitne vedit at êmen t' shemtuëshem t' paa-tin-zonë! — Mje kû i platasi atdhedashtnija paa besim t' vertetë?

T' terratisun n' mënn e n' zêmer u vûnë kâmen t' pafajve, bukuriën e gjytetit e kthyëne n' shëmtim, e atdheen, marë e perziëne edhë e bâne, si mo', Zo', mây keq! Masì i vodhen e i çveshen s'mirash Kishat, masì hoqne jetet Meshtarë e gjytetas bestarë, s' mrâmit kta atdhetarë t' flakët, i dhanë zjarm gjytetit edhë e çuëne n' shknnii, ashtu qi njâj Pariz i madhnuëshem kje shkrîi e bâa nji sharânë gursh.

Prohe! atdhetarë vllazen, mos kjoftë thânun prejë kuëj, se paa besim t' vertetë, munn t' bâhena atdhetarë t' vertetë! Kû t' zhdukët êmni i madhnueshem i besimit, mos pvetni per at komë, se nâmë e zezë do t' a haje, vênnin e vet e qet n' flakë, e vedin n' flakë t' pasosme.

Dashtnija nnaj atdheen nuk do t' i perbuze de-tyrat e besimit. Atdheen me dashtë e besimin me mnii, kñnej me trajtue annëj me rrënue, jâne pûnë qi na çojnë nner rrmore t' pafûnna. Nji qì e perbuze besimin i del i pabesë si ktii si atdheut. Atà qì pû-nojnë kso doret, s' kan farë dashtnijet as per njénin as per tjetrin. Anmiqt e besimit jâne anmiqt e atdheut per arsyë, qì, Besimi e Atdhedashtnija jâne mënnime dashtnijet e t' kushtit, qì njéni prejë tjetrit nuk dahet. « Doni dritë e vapë, doni me paa bîmen qì t' qese ngalcë e pëmë qì t' bulojnë; doni jetesen e gjithshka-hes e diëllin s' jeni tuj e permënnë. » (48.) —

Praa, n' don atdheen tânn, o vilaa Shqyptaar, lyp dritten e besimit t' vertetë, persë aj veç âsht « fuqija e shoqniis edhë e atdheut. » (49.) — Aj veç mûnnet me na zee zêmren n' dastnii t' flakët nnaj at vênn e komë kû kena pasë fatin e mirë prëje t' Bukturit t' qiëllës me lee !

§. IX.

Paa u nnermjëtsue Besimi i vertetë pûnve t' ona, c'do mûnnë kaa me na shkue kot e paa farë dobijet; prannëj kushdo qì rreket me shue êmnin e besimit prejë zëmrash t' atdhetarve aj e ngatrron at fillë qì na lidhë n'dashnii t' nnermjevedëshme, i vën kâmen shoqniis e detyrave t' sajë, e atmen e vet e rrxon

nner krajata tuj e ligshue, masì krahi farë trimniet s' kaa n' vedi, po s'i erdh prejë zêmret; e kush âsht njai qi e trimnon zêmren? i Madhi i jetës, Besimi shëjt.

Ket t' vertetë, nneri idhujtarët e kan pasë dijt, saddò qi jo aq thkiellët si e diim edhè e njofim nà, e t' tâna pûnët e mënnimet i kan pasë pshtetë m'besim e m' Zotin.

Munn t' m' thoni, se atà jânë kënë idhujtarë, e nuk kan pasë diit shka âsht besa e Zoti. Pernjimenn se si mënnoni ju âsht, porsë, ju lutem, me veshturë se shka ju pergjegjin atà idhujtarë.

“Nuk gjinnet nji komë n' jetë, saddò i eger t'jeet, qi nuk man per nji Zot, edhè pse s' mrrin me diit se t'cillin jena n'detyrë me njoftë per Zoi t'vertetë.” (51.) — “Paa nnimë t' Zotit kurrgjâa s' ûnn qesim n'treg.” (52.) — “Dashtnija maa e kânnshme, maa e paster e maa shëjte, qi munn t' a ketë nieri nnaj nnokânn, posë dashtniis s' Zotit, âsht dashtnija nnaj atdheen.” (53.) — “Kurrnjì shestim s' ûnn do t' na dale i mirë, po s' patme Zotin para ssysh.” (54.) —

A nuk shifni, praa, se edhè m' ato kavaljete erresijet, t' âna pûnët e t' bâmet i kan pasë pshtetë — m' at t' veten — n' besë e m' Zotin, edhè idhujtarët? A ju ve' mënnja me i njefë nner t' pa-tin-zonë edhè kta, qi kan pasë mrrin me njoftë se “nnima e Zotit do thirrë si n'pûnë t' mdhaja ashtu edhè n'maa t' voglat?” (55.) — Edhè kjo fjalë e hiëshme n'ju

dalët gojet, kishim me märrë vesht, se rrashti i j' uëj paska metë si nji grreç paa trûu mrênnë! — Kush e kaa ruëjt besimin e vet mää me kujdes se t' vjetërt? Kush nner t' gjallë e nnoq besimin e vet mää me dashtnii se atà? — A ju kaa raa me gjetë nner shkrime t' vjetra kûnn se kan pasë hudhë nji guur, a kan trajtue nnoj shpii a ksollë t' keqe, paa e thirrë para nnîmen e Perenniis? A e msyyn nnonji anmik t' atdheut, ja u turren n' luftë per paa u pasë prïi n' ballë flamuri me shëj t' besimit? A dane nnoj plëqnii paa e pasë thirrë éminn e Hyjit gjyqitarit n' dishmii? A e patne lidhë vënnin me nnoj kanuu, paa e pase thirrë hijen e Perenniis n' rojë? A bâne ket a at pûnë, per paa i pasë shpjerë Zotit therore dashtnijet edhë evarijet? —

Masi atdhetarët mää t' flakët paskan pasë kënë m' nji hov edhë bestarë e rojësa t' njimennët t' besimit t' vet, masi paskan pasë mrrii edhë atà me njoftë nevojen e besimit, që, ke themeli m't' cillin pshtetet atdheu e dashtnija nnaj ktë, kënka Perennija e besa m' të. » Besimi i vertetë, âsht fuqija e shoqniis edhë e atdheut. (56.) — Bësimi, po, mäsi. âsht nji shtyllë qi e man shoqniin e atdheen; aj âsht qi e lidhë nierin me t' Amshuëmin, e âsht aq i nevojshem, qi pa të nuk münnet me pasë vënn as zakoni as pleqnija, as shoqnija, as gjytetnija.

Nji atdhetaar t' njimennët e lidhë detyra me i dalë zot atdheut, m'u dalë per ballë t' zezave qi i

gercnohen, e m' u perjegjë me gjith fuqii nevojëve t' komit, e per n' dashtë me i krye kto detyra, flamuri i besimit t' shêjtueshem do majtë m' kâmë e n' krye t' gjithave, per ngâjë qi ky po na çilë shtekun e me drítë t' vet na i largon errsiinat, qi t' i shofim mâa mirë nevojët qi i gercnohen atdheut e komit, e mûnn t' diim m' u prûu n' t' dalun zot. — Me fjalë t' shkurta: nji atdhetaar qi don me kênë e mira e atdheut t' vet, do t' jeet: bestaar i vertetë — i perkorun — i nnierzishem, e i drejtë; ati i t'vorfenve, pajtori i t' vejave, streha e t' papasunve edhë t' harruemve; mneera e t' kqiive, dashtnija e t' mirve, nnera e komit, e krahi i sünnimtarve. —

C' farë atdhetarit kishte me kênë njaj qi i sjell atdheut "nneren saa lejthija e dhûnen saa shpija"? (57.) —

Nuk kishte me kenë atdhetaar, por mistrec, birameli, brac, cub, i terbue, i dalun mënnc. Tashti erdhme n' pûnë t' onë. Kuur kishim me mrrîi me shknue prejë zêm rash besimin, nà kishim me i raa mohit edhë Perenniis. Edhë Perenniis, po, masi besimi âsht nji varg qi na lidhë me Perenniin, e per mjete t' ktii na mrrîim me njoftë Atê, qi na kaa falë e vûu n' ket jetë.

Paa besim e Perenni, kishin me metë porsi kerçuj t'breemun prejë krijet; kishin m'u ligshtue zakonet, e shoqniis, masi per me i majtun si duhet, vetë Perenniâ âsht qi na nep fuqiin; per t'çkushlluëm nuk kishte me kênë ngushllimi; kishte m'u shdukë friga

e Perênniis, e cilla na man n'frêe e nuk na lén me u verbuëmun syysh, na trimnon m'u vûu ménna detyrave qi i perkasin shpirtit e atdheut. Me t'shdukun t'besimit, shduket Perennija, shduket nnierxija, dashtnija, vllaznija, gjytetnija e shoqnija, » mnera e dhûna kishin m'u bâa motra. » (58.) —

§. X.

Besimi e atdheu mûnnen me ju krahazue peshës: po s'kjee bestaar i mirë s'munnesh me kënë as atdhetaar i mirë.

Qe arsyja:

Nji atdhetarit t'mirë, e qi pernjiménn e don vënnin e komin e vet, a kishte me ja bajtë me soditë vedin e vënnin e vet m'kâmë aq t'poshter qi t'i zotnohet e pa-besija e shnierzimi? A kishte me kënë i zoti me i nnâlë lotët, tuj paa se bukurija e atdheut âsht shemtue, e atdhetarët t'dhânë mas mrapshtiish? detyra t'vûu mas shpinet, frênin e mizoriis t'lirue, e kso marrijnash tjera? — Mënnja m'thotë, se paa kënë zëmergurë, paa kënë nji perbîmë, qi nuk gjéné t'fâa n'gjak t'vllaut t'vet, nuk kishte me e bajtë ket t'zezë, e nuk kishte me mujtë me soditë atdheen e atdhetarët m'at kâmë krajet e korijet, paa plasë prejë dhimtet. — Praa, nji atdhetaar, i cilli man t'tâna detyrat kahë Perênnija e kahë atdheu, mûnn t'a

majmë per nji shëjt. Nnoshata ju vrasin veshtë kto fjalë ? ! Ju duket nnoshta se jâm tuj kapercye kufijt e besimit t'êm ? Mos e thashtë Zoti ! mënnja m' thotë se nuk jâm tui gabue. Veshtroni !

A atdhetaar un e majë, edhë paa gabim e majë per t'mirë e per shëjt, n't'çillin dajnë m'shëj kto trii pûnë:

Perkorja — Udhnia — Nnierzia.

§. XI.

A. Perkorja?

Shka âsht perkorja ?

“ Perkorja âsht nji fuqii me t'cillen nieri e sânonn vedin, i zotnohet asajë dhântiis s'paaçmuëshme t'pastriis, e me ktë, njehet i pasë n' t' tânat poste.” (59.) —

“ Perkorja âsht âma e dashtiis. ” (60) — Vêni oroë se ç' êmna t' kânnshem i nep Sh' Augustini :

Perkorja âsht : pastrija e nnisiive edhë e mënnes, roja e korpit edhë e gjymtyrve; pruësja e flligjshiis, sherbtorja e qetësiis edhë e dashtiis ; gjyqjtara e drejtë, motra e dijes, bestarja e fjalës, fjalq' qi flet i xën vënn, gjithshkaf bân me arrsy, n' kshille nuk gabon, veç e n' shoqnii t' nnierziishme e gjëen. ” —

B. Udhnia.

Kush munn t' thirret i drejtë ?

“ Njaj thirret i drejtë, qi s' njef taten, nuk njef

nânen, njef t' drejten, e njênin prejë tjetrit nuk daan,
i pergièt Perênniis. » (61.) —

I drejti nuk e paravên dobiën e vet dobii s'at-dheut: » Vec nijaj âsht i dêjë nnerimit, i cilli nuk ja paravên drejtniis dobiën e vet. » (62.) —

I drejtë âsht njaj, i cilli Zotin e dron, besimin nneron, prînnës i nnigion, atmen e vet e don, shokve u bâhet nnimë, kurrkuëj n' qafë s' i shkon, dashtniën e nnermjevedëshme nuk e fyën, t'afermit i del zot, t' vorfënin s' ë perbuzë, nneren per nneer e kthën, n' t' tâna gjyqjet t' dreiten shikjon.

C. Nierzija.

« Punës po s' i kje njitë nierzija, nuk i shifet dobija. » - (63.) -

N' saa pjesë dahet nierzija?

« N' urtii, n' drejtnii, n' fuqii e n' perkore. » (64.) -

Po s' kjee i nierziishem, o atdhetaar vllaas, nuk kee me kënë i urtë, s' kee me kënë i drejtë, s' kee me kënë i fuqiishem, as i perkorun; e njekto virtute jâne qi do t'shnnrisin m'nji atdhetaar t'mirë. N't'eillin nuk dajnë kto, aj s' unn kaa me vepidue mirë, e prannëj nuk kaa me mujtë me kënë atdhetari i mirë as bestari i njimennët. — Kuur t'shofim vedin t'armatisë me dhântij naltë permënnuna, paa nnerdymë, kena me kënë bestarë t' vertetë, atdhetare t'flakët, e praa edhë shëjten.

A na mushet mënnja tash me thirrë me êmen t'shëjtit atdhetarin e mirë? N' kee metë seremere

nenè, o kunnershtaar, diftoma gjygjin t' ânn! Mos âsht tuj t' vojtë mennja me majtë per atdhetaar t'mirë:

a) Atê qi pûnon mârrisht? Ç' dobii mûnnesh me pasë prejë t' mârrit a din ti? Veshtro: « T'mârrit i mëngon dija » (65.) — e masi t' i mëngoje dija qi âsht kryet e pûnës per pûnë t' mara, shka mûnn t' presish prejë tii? I padiishmi t'a sjell ngatrresen, e nnëzë mniën e fjalimin nner shokë; prînnen e perbuzë, s' njef t' paar, s' njef detyrë, s' din per nierzii, s' din shka âsht dashtnija e kso tjerash. Mâa mirë se e çaneson goja e komit t' onë s' kaa: „ T' mârrin mos e pvet, se t'kallxon vetë! » —

b) Atê qi pûnon shtrêmtë e paa rrugë? Maje veshin: nieri i pa-udhë âsht: „ i terbue, rojësi i mka-
tit, nnieksi i mrapshtiis, rrênuësi i besimit, helmi i zêmrale, mniisi i s'drejtës, anmiku i dashtnija, bâkeqi i shoqniis, dhântien t'a shperblen me dhûné. » (66.) —

c) Atê qi i mëngon fuqija a trimnija? Gjegje! trimnija e vertetë âsht e cilla „ shpirtin e zêmren na armatisë, t' njeshmin me armë e trimnon, zêmrankut i shoqnohet, t' shoqnuëmit i nep nnimë » (67.) — Trimnija e vertetë: „nuk i lén vênn mizoriis, burgu s' e trêmë, mûnnit nuk i frigohet, flakës i turret, deken e perbuzë. » (68) —

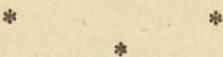
d) Atê qi nepet mas gryksijet?

Gryksija» shnnén t' a prishë, zêmren t' a tëhjek mas fliiqshtijet, arrsyen t' a errton, fjalen e thânme n' besë t' a qet, flet harbazarba (laa e pa laa), epet

mas oraset, t' çon me ju shpifë shoqit, shisen e veshtrimin t'a turbullon, fuqiën t' a ligston, n' hae e n' piye nuk ngîhet kurr, gazmênnin t'a kthen n' vajë, jeten t' a shkurton, e t' bân porsi nji trûng t' pamârrëvesht..» (69.) —

A ksi nierzish do t'i majmë per atdhetarë t'mirë, qi i bâhen gaber atdheut e komit me mrapshime e shemtime t' veta? ksish, qi s' u s' behet as nuk u kuqet ftyra? — ksish, qi edhë pse shofin lumet e gjakut, e t' gjakut t' vllaženve tuj rrjedhë e zêmra s' u theket m' dhimë? ksish, qi nierzimin marë kishin me dashtë me e paa t' shuëm? — Gabon, o i dashtuni vlaa! Ksif farë gjinnsh s' duen thirrë nierz, por perbîma; jo t' mirë, por bâkqii; s' duen quëjt atdhetarë, por verduëst e rrênuëst e atdheut; s' duen thirrë shëjten, por dreqen! —

Mërre vesht, o vlla Shqyptaar: paa dashtë Perênniin, nuk munn t' a duësh shoqin. Shkurt: nuk kaa vënn shëjtnija paa perkore, paa drejtnii, e paa nierzii, sikursë nuk mënnet me pasë vënn atdhe-dashtnija paa Perennii, paa Besim e paa Shëjtnii. — Shtylla e s' mirës s' atdheut e t' komit, âsht besimi: m' ktë pshteten zakonet, kanunet, nierzija, drejtnija, shoqnija, sùnnimi, roja a sgjimi, qetësija, fati i mirë, e t' tâna ato pûnë, qi lypen, per me majtë m' kâmë emnin e atdheut e nneren e komit t' onë.

N' kjofshim atdhetarë t' mirë, kena me kënë t' perkorun, t' nierziishem, t' urtë, t' butë, t' pervuut e shëjten. Kena me kënë t' dashtun prejë Perënnijet t' nnerue prejë shokësh e t' drashtun prejë anmiqsh.

Vllazen Shqytarë!

Atdhedashnija e jonë t'jetë e pshtetun n' perkore e n' drejtnii me atdhee e atdhetarë, m' nierzii me gjith kânn e n' besë m' Zotin. Tuj diit, se : « Mâa parë kaa me i dalë nierit me trajtue nji gjytet, qì t' qinnroje i vjerrë m' hapësii t' ajrit, se me mkâmë nji shoqnii paa besim t'zotave — paa besë m'Zotin.» (70.) —

“ Nuk mûnn t' thirret i mirë, njaj qì nuk njef Hyjin.» (71.) —

“ Fuqija e Besimit gjith t'mirat na i sjell.» (72.) —

P J E S È E T R E T È

Atdhedashnija.

“ Vênnin e huej e levdovsha, por mrênnna mos i vovsha.” (Goja e komit t’onë.) —

“ Kerkush se dòn atmen e vet, pse ja mushë synin me gjânsii e giatsii; por e don, pse âsht vênni i vet.” (Seneka.) —

“ Per vênn t’vet kush dekë kaa raa,
Nuk kaa dekun, por kaa lee..”

Kuur e permênni êmnin e nierit, nuk m’epet me e mêtinue si nji t’kênun t’habitë nner punë qi i perkasin veç shtatit t’ tii, a atii lângut e plângut kû kaa paa dritten e parë, por e kujtoj edhè si nji t’kênuu qi do t’keet zâa edhè n’jetë t’ gjytetniis, e qi do t’i gjindet vênni nner zyre e nner gjygje, e do t’u per gjegjet detyrave qi i perkasin per kahë âna e gjytetniis. - A me tjera fjalë: nuk âsht pjesa veç e asajë derës s’ vogel qi i thonë shpii, por njehet edhè si pjesë e asajë derës mâa t’ madhe, qi kahë bukurija

s' âsht gjâa mëngut prejë s' parës, e âsht e âmel saa e para qi i thonë Atme.

Nuk do t' a rrëje mënnja nierin, se e lidhë detyra qi t' quhet veç tatë, birë e vllaa, por do t' a bajë edhë at êmen t' nneruëshem qi i thonë gjytetas. Nuk do t' i shkrihet zëmra n' dashtnii t' plângut t'vet veç por do t' i flakroje edhë n' dashtnii nnaj atdheen marë, masi "nuk kena lee vetun per vedi, por jeta e jonë i perket atdheut nji pjesë, prînnës nji tjeter, e tjetra dashamirve". - (73.) -

§. I.

Shka âsht atdheu ?

Atdheu âsht nji shoqnii nierzish t' lemun m' nji vënn, qi pûnojnë per jet bashkimtare t' veten e t' vënnet. » (74.) —

Shka âsht atdheu ?

Atdheu nuk thirret rrethi a kânni i tokës kû kena lee, persë toka a dheu nuk âsht tjeter posë nji prêhenit qi na man nee. — Atdheu âsht nji mënnim qi siellet m' rrâzat e ktii rrethit a prêhnit kû gjinenna, âsht nji kuçtim dashtnijet qi i lidhë nnisiit e t'gjith neve per at vënn kû kena lee. » (75) —

Shka âsht atdheu?

“ Atdheu âsht nji shtat, gjymtyrët e t’ cillit jena nà. ” (76.)

Shka âsht atdhëu?

“ Atdheu âsht nâna e t’ gjith neve. ” (77.) —

A na bjen tingllim t’ kânnshem êmni i atdheut?

Nji fjalë mâa e âmel, mâa e kânnshme e mâa e nneruëshme qi gojat e nierzve e shqyptojnë n’ ket jetë e qi me jone t’ tingllit t’ vet, na lën t’ knaqun e zêmrat na i nnêzë n’trimnii edhë na shtyyn jeten me e dhânë per tê âsht Atdheu. Dashtnija nnaj atdheen me nierin leen.

C’ farë detyrash kaa nnaj atdheen nji atdhetaar i mirë e i nneershém?

Atdhetari i mirë e i nneershém âsht n’detyrë me dashtë atdheen e vet, e djersët e ballit me i derdhë per dobii t’ tii; m’u perkujdesë per t’sdritunit e tii; me i nnêjtë m’kâmë ç’do urdhnit t’ tii; me ju njitë doren t’ lâ-nunve e nevojarve; me u nnêjtë t’ parve n’ nnîgiesë; me kskillue t’ nnerdyëshmin, e me kënë krejt i atdheut e i komit. — “ Detyra e sejcillit atdhetaar âsht me u dhânë krah e nnîmë, mas fuqiis, t’ gjith njatyne qi rrnojnë m’ nji venn. Gjon Oversbergi pat thânë atdheu i êm nuk âsht vetun katûnni i êmigratë, por edhë rrethi i Münsterit, Vestfalia e Gjermanja marë. ” (78.) —

Shka mūnn t' presim prejë atdhetarit t' mirë ?

Atdhetari i mirë kaa me kēnë: sunnimtaar i āmel, gjygjataar i drejtë, birë i nniguëshem, ushtaar trim, prëis zëmrak, tatë i dashitun, zotnii i nierziishem, rrögtaar besnik, dashamirë i paa zhibla e shoq i mirë. Ç' nneer mūnnet me pritë atdheu prejë nji birit t' huëjtuëm ?

Nak mūnn t' presë nnoj nneer prejë asì djelmsh, t' cillët e derdhin mūnnin m' tê, jo per tê, por per fitim t' vet, e nuk kqyrin t' miren e atdheut. e t' miren e per gjithshme t' komit, por t' veten. - Kso doret jānë t' gjith atà, qì i sherbejnë atdheut, kensë, nner zyre e nner qevertare; n'buk t' atdheut jānë, m'shpine t' komit fitojnë, e nuk u bjen nner mënn nevoja e atdhetarve. Dobija e vet u rrin n' zëmer. Kâmës tjeter i perkasin atà, qì mrrsin me shitë edhë vënnin e vedin, veç mos t' u shturet xâna e kulloës s' vet !.... A na mërr mënnja se kan nnoj shknnii dashtnijet kta mistreca per vënn t' Parve ? ! Jo; atà s' jānë atdhetarë ! jānë hasa, janë ushûjza qì thithin gjakun e atdhetarve; jānë amiqte komit, janë rrëngu i vilazniis, e rrenuëst e shoqniis e t' gjytetniis.

Atdhetaar i dashtun ! Nnermjet tejet e atdheut nuk kaa vënn ajo e thânme — kjo m' perket mue e kjo typ —, gjithshkà kena, t' atdheut jānë. — Me t'a lypë une a tjetri nnoj nneer, n' dorë e kee me na bâa, e mos me na bâa; por t' a lypi atdheu, nuk mūnn t' ja muhojsh. N' t' thashtë turru m' flakë, do t' turresh;

derdhe at gjak per mue, deri n' t' mrâmen cirkë, do t'a derdhish. — A t' duken teper t' râンna. kto urdh-nime? A âsht tuj t'lypë gjâa qi s'i detyron? » Kuur derdhë munnin e gjakun per tê, kurgjâa prejë vedit s'jee tuj i falë; por shkaf i detyron, atê po i kthèn ». (79.) Per spaa i raa n' faj Zotit, natyrës e botës marë, s' kishim me guxue me ja perbuzë zâ-nin atdheut. — Me gjith ket gercnim na guxojmë me shikjue dobiën t'onë me dâm t'atdheut e t'komit? Mo' Zo'; mâa keq per nee! —

Nji atdhetaar i flakët nuk lypë tjeter, posë qi t'i çilet shtek, e t'i qeshe shkaku per me i rrogue at-dheut me djerës e me mûnnë paa lypë fitimin e vet. Rroga e fitimi i tii kaa me këne, kuur t' mrrîje me paa, se me at fuqii qi pat, i nnîmoj atdheut, e per dashtnii t' tii nuk e kûrsej as jeten as gjakun. M' zâa t' atdheut, atdhetari i vertetë, harron vedin, hârron fitimin, harron plângun e gjithshkaf. Nget n' pûnë, nget n' mûnn, e nneri n' zjarm turret, veç t'i dale do-bija atdheut. — E t' tâna kto ja detyrojmë atdheut per kujdes t' madh qi kaa per sejcillin nesh.

Tuj kënë « atdheu nâna e t' gjith neve » (80,) ç' me t' leemt kaa kujdesin e s' mirës s'onë. Kjo nânë na kaa dhâñë jeten gjytetnore, na ruën e na del zot. Kjo na i lidhë zêmrat n' dashtnii t'nnermjevedëshme, na prîn me kanune t' veta, e na mson se si mûnnena me jetue nierzisht e paa rrshitë n' gabim. —

Êmnin e zânin e mirë qi kena n' gojë t' botës, prejë kujdesit t' kṣajë nânë e kena: Kjo na i nniekë shtiqet me nji dashtnii t'madhe, e nuk i daan syyt e vet prejë nesh kûdo qı t' shkojmë. Asht nji nânë e âmel, qı rreket me na bâa t' pasë e t' nnerue; e zêmra i knaqet kuur t' shofë se s' u mëngon gjâa bijve t' vet. Na flêjmë, ajo rrin çuet; nâtë e ditë na kaa n' mënn. Me msime na sdritë, e mûnnin na veqisë. — Kûdo na rrin per brîi: tash u del n' ballë atynve qı na vînë n' qafë, lufton kunnra atyne qı rreken me na shtypë, edhë çon zânin e rrebët kunnra atyne qı turren me na trazue e kunnra grabitçarve.

Bijt e vet tash i lutë, i kshillon, i msón; tash urdhnon, u gercnohet, i nneshkon edhë, n' kjoftë se nuk i perjegjen zânit t' âmel. — Porsë n' t' gjitha kshille, msime, urdhnime, gercnime e nneshkime, i daan dashtnija. Asht. e kânnshme, e butë edhë e dhimshme nnaj t' bijt e vet. Saa don nâna nji t' vëtmin birë, aq na don nee kjo nânë: na don si syyt e ballit! Loçka e zêmres s' sajë jena.

Masi gjithket kujdes e dashtnii paska per nee atdheu, a mûnn t' nnalena, o vllazen Shqyptarë, paa i shkrehë zêmrat t' ona, e me' nji zâa dashtnijet me i thâne: o atdhee i dashtun! Atdhee êmni i nnerueshem e i ngushlluëshem i birve t' uu! — Kû t' i gjâaj fjalë tjera, me t'cillat kishe me mujtë më t' madh-nue saa e lypë kâma e jote, o atdhee i shëjtueshem! — Si nânë qı t' kam, veç tyy t' perket dashtnija e ê-

me; si kujdestare qi m'jee, tyy t' shkon nnerimi i ēm; sî prîise qi m'jee, tyy me t' mârrë mrapa jam n' detyrë, o nânë e âmel! Si bâmirse qi m'jee, tyy t' a detyroy evariën e zêmres s' ême! N' nnîgiesë t' ânne u shkriftë jeta e ême! — Si birë, dashtnien t' a detyroy, si sherbtuer nnerimin; detyren e natyrës, detyren e besës! —

§. II.

“Zyret e para, hyjnijve t'padékëshem u detyrojmë, t'dytat atdheut, t'tretat prînnës e tjerat tjerve» (Ciceroni.)

O ju qi shpralloni, e ju ban zêmra me vûu n'gaz emnin e nneruëshem t' atdheut; nnîgioni!

Flamuri i parë âsht i Përennës, i besës: i dyti âsht i atdheut, i komssiis. — Dashtnija e Perënnës na lidhë me dashtnii t' atdheut; dashtnija e atdheut na ngrehë n' dashtnii t' Perënnës. — Shka jena e gjith shka kena, prejë majuget e deri n' thëmer, prejë atdheut i kena. (Jetesen a gjallitmen e fatin e mirë.) —

Gjithshkà shofim para e mrapa, gjitshkà t' kunnrojmë n' t' djathten e n' t' shmajten, e shka t' sodisim n' hapësii, gjânsii e grâtësii t' rrethit, jânë t' mirat e atdheut. — A nuk kishte me mujtë atdheu me na lypë maa teper se na kaa dhâne? E na, a thue jena t' zot me ja kthye, n' mos maa teper, nemësë aq

saa i detyrojmë, per t' mira qij ky na kaa bâa edhè po na i bân paa prâa? Kurr e kurr s' ûnn mrrijmë me i kthye shka i detyrojmë!

Vllaa Shqyptaar, n' mos jena t' zot me ja kthye atdheut shkaf i detyrojmë, aj nuk âsht tuj na ngu-shtue, thiken m' asht s' âsht tui na vûu, porsè nne-ren per nneer e dashtnien per dashtnii e lypë prejë nesh mas rînnit t'natyrës, evariën e don prejë zêmtrash t' ona mas urdhnit t' Zotit e t' natyres. Kryet e pûnës âsht dashtnija qi do t' a kemi nnaj atdheen t' onë; kjo âsht mjeti i paar e i vetmi, qi n' a bân me ju pergjejun detyrave qi e kena nnaj ket mâmë aq t' dashtun.

Dashtnija e flakët nnaj atdheen na shtyyn me kênë t' drejtë, t' nnîgiuëshem, me dashtë t'afermin, me nnerue t' gjallët e shoqit, me mos prekë m'gjâa t'huëjen, mos me trazue kânn, me nnêjëⁿ lidhnii t'vllaz-niis, m' u mûnnue e m' u perkujdesue per t' mirë t' shoqniis e t' gjytetniis e tjera ksosh. — Njekjo âsht nji mnnyrë e bukur edhè e nevojshme; e paa nndryshim e nevojshme, per n' daçim me ju pergjejë si e lypë pûna e si na lidhë detyra e nnerës e e dashtniis nnaj atdheen.

Dorën n' zêmer, o vllaa atdhetaar, e mannej m' thuëj, a kishim me mujtë me i shtupue veshtë m' zâa t' ksajë nânë qi s' i dhîmet gjâa per nee? — Po n' mos i paçim zêmrat mishit, n' kjofshim mâa t' egjer se egersiinat; n' kjofshim perbîmat mizore,

n'kjofshim trahhtarë, e n'kjoftë se na âsht mushë mënnja, me shlye êmnin e ksajë nânë prejë zêmrash t'ona, e mos me e njoftë mâa per nânë! — Dashtnija e Kodrit mretit t' Athinës nnaj atdheen e vet, kjoftë per nee Shqyptarë, nji tregim!

Ky trim e burrë tuj shkurtue rreziqe e rrengje qi i gercnokeshin atdheut t' vet prejë ânës s' Dorezve, e tuj njoftë vedin se nuk i mjaftote fuqija per m'u mâtun me atà anmiq t' terbuem qi ânë m' ânë e kishin rrethue, dau me pvetë per kskillë Nnivenesen e Delfiis, e cilla ishte n' zâa t' madh m' ato kavaljete, se m' ç' mnnyrë mûnn do t'a largote at anmik prejë rrerhit t' atdheut, e si mûnn do t'a hiqte qafet paa hîi n' luftë me tê. - Nnivenisa thonë, se me kto fjalë t' kputme i pergjegji: « Veç me gjak t' Kodrit munn pshtote atdheu. » - D. m. th. pshtimi e rreziku i atdheut ishte n' dorë t' Kodrit: po ju dhîmtjeta ktii, atdheu do t' bite n' dorë t' anmikut, po e derdhi gjakun e vet ky, atdheu do t' pshtote e paa luftë do t'u daate. - Kjo e pergjegjme e Nnivenesës, u vojt n'vesh edhë Dorezve, e prannëj daane, qi, kuur do t' kristë zâni i luftës, t' i vêshin mënn mos me i bâa gjâa Kodrit mretit, edhë me kënë se do t'u shtrîite qafen aj vetë.

Mjaftë keq i erdh Kodrit kuur muer vesht, se edhë Dorezve u kiske pasë vojtë n' vesh ky kumet. porse dinakmija e ktii kjë mâa e thkellë se e tyne! — Para se kje dhâne shëji i luftës, shëjet e larta

t' mretniis i hoq Kodri, e u vesh me aso petkash qì s' ûnn e daate kush prejë nji ushtarit. — Si krisi lufta, duel Kodri me shpatë çveshë n' dorë, e u turr si i terbue m'at flakë t'rrebët, e permasi i kurmoj anmiq t'panjehun, i erdh e mrâmja edhè ktii! Dorezt e hoqne jetet, paa diit se ishte mret Kodri. — Si mënî vala nji grîmë, u hudhne Dorezt nner t'vraam, kuur e njoftne t' metunin e Kodrit, u bâne mizen me pii, e m'at hov e hoqne mënnen e luftës e dredhuëne - dalë nner vêinne t' veta paa tjera fjalë. Ashtu me dekë t' mretit Kôdrit, ktii atdhetarit t'flakët e dashamirit t'komit t'vet, pshtoj atdheu e atdhetarët, t' cillët ja pâtne vûu mënnen mây parë m'u shkrîi pikë per pikë, se me paa t'huëjin m'u sgjâa m'plâng e m' voter t' vet.

Shka t' thona per Kodrin, vllazen, t' cillit s' ju dhîmtjeta as pasunija, veç t' mûnn t' delte me lânë mas vedit atdheen e vet t'lir, e atdhetarët t'pshtuëmun prejë gercnimit t' dâmít?

S' kena shka me thânë, posë me saa zâa qì kena n' krye t'bertasim: i lumët i lumët! Edhè pse âsht prejë gjakut t'huëj, âsht i déjë lavdit e i nnerimit. —

Prohe per tê qì ja trazon zêmren ksajë nânë, edhè e lën m'u marrë per kamësh..! Aj s' âsht niéri, âsht nji kafshë, e mûnn i pergiaset nji shtâzës, nner shtâsa mây gjaksore qì gjinnen.

Dashnija e atdheut nnaj se t' cillin nesh âsht aq e flakët, qì rrin nnerrmjet tejet qì i bien shqelm

e nnermjet djelmsh, t'uu vllazen, qi typ t' âsht mushë mënnga me i hiekun jetet, e qi shkrihet e pervlohet per ta. A se me tjera fjalë: a t' u mush mënnga me çue at dorë gjaksore kunnra t' ânn vllaa, djalin e ksaië nânë? Nuk kee me mujtë me i raa djalit, per paa i raa nânës! A t' verboj terbimi i djalit e t' u prish mënnga me ja vraa t' birin, t' ânn vllaa? Nuk kaa me t' dalë me vraa atë, per paa vraa para nânen! Ajò na man nêñ sjetull t' vet, ajò na mlon nêñ zemer t'vet. A u turre me ja therë t'birin, t'ânn vllaa? Sûnn kee me ja therë, per paa ja shkallmue zêmren nânës! - Shyptaar vllaa, gjithsaa herë t' i shkojmë n' qafë shoqit, vllaut t' onë, atdheut - (nanës s' onë) e komit (gjakut t' onë) i bâjme dhûnë.

„ Prînnja jânë t' dashtë, fmija, gjinnija e dashamirët jânë t' dashtë, porsë t' gjitha kto dashtnii, dashtnija e atdheut i permledhë n' vedi. „ (81.) -

„I pari nner virtyte, âsht prûnjimi nnaj atdheen.„
(82.) -

§. III.

Pse e fituën gjith at nneer Rromakët, e pse u duël gjith aj xâni i madh n' gojë t' botës? - Prannëj persë:

a) teper e perflaksme kaa kênë dashtnija e tynë nnaj atdheen;

- b) kurr s'i pûnoshin paa rrugë kuëj;
- c) kan pasë njiniin n' mënname, n'fialë e n'pûnë;
- d) kan kënë zêmergjânë e t' dhîmshem nnermje-vedi.

Po, o vilazen, atdheen e rritë edhë e ruën besa, burrnija e msimi i mirë. Veshgoni se ç' gerçnim ja pat knnue Ciceroni Verrit: « Nuk t'i fali Hyu ata djelm vetun per vedi, por edhë per nevojë t'atdheut; jo veç per knaqë t' ânne, por edhë per knaqë t' atdheut. Detyra e jote praa kaa kënë qi t'i vaditshe n'doke e n'burrnii t'vennit t'onë, e t'i mkâmshe mas msimesh t' parve t' onë ».

Dueje atdheen t' ânn, o vllaa Shqyptaar, porsè thirret atdhee e zotnii: atdhee, qi t'a duëm me gjith zêmer, tui kënë dheu i tatës; zotnii, qi t'i rrrogjmë më zêmer e paa pajta si t' gjytetas qi rrnojmë nën hije t' tii.

Që edhë nji pasqyrë tjeter t' atdhedâshniis s'madhnuëhsme!

Êmni e lumnija e Grekve t'vjeter (*) qi pat hypë m'at cip lumnijet, Spartanve do t'u dihet per nneer. Kta petrita, me besë e kanune t'veta mrrîne me i bashkue t'tâna pjesët e Grekiis e me i hudhë vedit, ashtû, qi jetuen si t' kishin pasë lee nji tatet e nanet.

(*) Saa per Grek t'sodçem, maa mirë mos t'jetë se âsht komi i tyne! — « Graeca natio, quâlis nunc est misera ut semel dicam.» (Majoli.) —

Spartanët e vjeter jânë kënë asi burrash qi hjek-shin gjithnuer zijet, e kurrnji mûnnë s' mrrîite me i lodhun. — Jeta e tyne kaa kënë jetë luftare; kra-jata u âsht kënë vllaa e moter, e nuk kan pasë diit se ç' âsht ânkimi. Kurrnji senn s'i trêmte e gjâa s' i trazote. T' kater stinët e motit, per Spartanin jânë kenë nji doret: n' pikë t' vapës trûut e tija s'vloshin, e n' pikë t' dimnit, krahnori i tii rrite i sbluet. Treg-tija e fitimi i Spartanit kaa kënë saa mos t' jitëte paa bukë, e per tjeter s' kaa pasë nevojë. — Dija e ardhet tjera, per Spartanin jânë kënë shtfja e zhgjeta; e si rrite perherë i armatise s' gjinnej burrë qi mujte me ju hudhë per me e trazue. — Me ket besë, bashkim e kanunë qinnroj Sparta per gjashtqinn vjet, e nuk raa nën sgiedhë t' huej, me gjith qi anmiq t' panjehun u rrekshin me e pushtue; qinnroj me faqe t' bardhë, jo e rrethuëme prejë ledhesh, pиргjesh e sogjesh si gjytete tjera, por e thurun prejë beset e bashkimit, prejë shtfjet e zhgjetet, s' u dha n' dorë kjo çerdhe trimash!

Pleqt e Sparta, burra t' mënnçem; u prishin t'rijve me msime t' mara e me pûnë; e djelmnija e xemun n' dashtnii t' atdheut, rrishin, si nâtë si ditë, me armë nner dhâmë tuj ruejt atdheen, e m' nji hov u shtfishin mneer anmiqve t' vet.

Njaj burrë i hollë qi u kalli zêmrat si burrave ashtû edhë grave t' Sparta, n' dashtnii t' vennit t' parve, kaa kënë Likurgu, i cilii edhë nnezej flakë

nnaj atdheen e komin e vet. Ky me kanune t' veta i vûni m'shtek t' pûnës marë Spartant, si do t' shofim mâa tutjë.

Hollimi i Likurgut mrrîni me njoftë loçken e zêmres t' nierit. Tuj dijt Likurgu se zêmra e nierit têhi-qej prejë natyrës s' mrapshtë, me gjith mënn u vûu me i raa mrapa me mjekime e me msime burruijet, tuj u vûu leçii Spartanve t'vet, gjithshkaf ishte qì munn do t' u ligghtote fuqiën e shtatit... —

Vênnin e vet m'at mnnyrë e dau nner t' gjytetës, qì sejcillit i raa n' pjesë aq tokë buket, saa mûnn u mjaftote me "majtë vedin e shpiën; bulqit e tokve t' Spartanve ishin kome t' pushtuëme prejë sish, masi kta vetë nuk mûnn i pûnoshin, tuj kênë se rrishin me armë n' dorë e me zjarm n' gjii, e t' habitun nner ushtrime armësh e luftet si dita-ditë. Uhanat, qì kishin nner, wedi Spartant, Likurgu i bâni me i falë njani fjetrit, e ashtù i duel me mkâmë nner tà nji mnnyrë jetet bashkintare, tuj e vûu per fije krashimin e yllazniis, paa e daa t' mirin e t' keqin, t'pasmin e t' pasmin. — Me ksi farë msimesh mrrîni me paa Likurgu me gzim t' zêmres, se Spartan, paa t' daam kâmet e nneret, jetoshin, pûnoshin e fitoshin si vllazen.

Arit e rrgianit Likurgu u pat nnrye dyert, e hekuri u pat xânë vênn. — Shkurt: ç' do knaqë e deri lojna u pat vûu leçii Likurgu Spartanve.

— Shkaf ishte i gjakut t' huej, Likurgu i nep-te shtek, e kurrkunn n' rrethet e Sparte s'i lête me

xânë vênn. T'gjith atà qi s' ishin per dobii t' atdheut e doshin me tretë kohen me duer n' gjii a tui njehë miza, Likurgu i karmote prejë vênnit t' vet. — Gjith shka ishte per nneer t' atdheut Spartant e mërrshin mrapa, e shka muitë me ja sjellë marren e perkjellen vênnit e komit Likurgu vête leçii.

Qysh prejë kamësh t' vogla fillote me i bâa gadi Spartanët Likurgu me msime, lojna e ushtrime trimnijet, me munnë t' krahve e kso tierash, âshtu kuur u rritshin Spartant, gjyteti i tyne nuk kishte nevojë per ledhe, pyrgje, e ushtore, tuj pasë ksi farë djelmish t' cillët ishin muroja e atmes.

Foshnjet e Sparta ishin maa fort t' atdheut se t' prinnës; maa fort perkujdesej atdheu per to, se prî-nja, masi atà msuësa qi u shënjosjin per m' u prî me msime, prejë djepit e mje n' ditë t'dekës, s'i daashin syyt prejë sosh.

Kerthini i Sparta, i cilli leete me nnoj gjymtim gjymtyrësh, mas urdhnit t' Ligurgut, do t' a çoshin m' nji mal t' quëjtun Tajgete, e do t'a hqedhshin nner do rrmore t' mnershme t' ktii malit, tuj kënë se, si thote Likurgu, nierz t' gjymtë kahë mënnja e kahë gjymtyrët s' ishin as dobija e shpiis as e atdheut. — Porsë, kjo punë tuj kënë nji mizorii qi i bân ballë t' madhit t' jetës e natyrës, jo veç qi nuk âsht e pel-qyeshme, por edhë âsht e mnershme per m' u mënnue! —

Fjalen e parë, qì goja mamaçë e kerthînit t'Spartanit fillote me shqyptue ishte êmni i *atdheut* e i *gjytetit*. — Fjala atdhee tuj kënë e perbâmun prejë êmnit t' tatës e m' nji edhë t' nânës, u nepte msim Spartanve, se permas êmnit t' Hyut — t' cillin komet e t' gjitha kavaljeteve e kan pasë njoftë, dashtë e nnerue — do t' a doshin edhë do t' a nneroshin êmnin e atdheut e t' prînnës.

Saa mrrîjshin n'vjetë t' arrsyes fmija e Spartanve, m  a i pari kujdes i linntorye ishte, me i dergue n' msojtore, n' t'cillat msoshin msu  sa m  a t'sgiedhun, detyra e t' cillve ishte per me shfillue fmiin si kah   holimi i m  ennës e nnierzija, si kah   lojna a ushtrime shtatit. Pos   ksaj  , u nepshin edh   msime fillestare t' knnimit e t' shkrimit, e mann  i i b  ashin me x  an   per m  enn  esh kanunet e Likurgut t'rreshtue n'vjerrsha, e saa e saa k  ang  esh tjera luftare, qì t' u vaditshin n' trimnii. — Permas ktynve msimeve, v  ite m  anni i krahve mas fuqiis s' koh  s s' fmiis, e n' nnigies  , n' pr  unjim, n' burgnii e n' bujarii.

Kanuni i Likurgut, u v  ete le  ii fmijve e t' rije ç' far   do gazit qì mujte me i kapercye permajtat e nierxiis; si me qesh   a me fol   t' madhe per t' gjat   t' rrugave t' gjytetit; me hec   me goj   t' hapt   si me k  en   i hutue a i m  arrun m  enn  ç, me sjell   kryet e ann  ej e knn  ej. — Nji fialet: fmija e Spartanve, qysh   prejë djepit e thithshin bashk   me t  amel t' krahnorit t' nânës pik   s' parit pr  unjimin e dashtnien nnaj

t' Madhin e jetës, mannej nnaj atdheen e prinnen e nnaj pleq, e zakoneve t' vênnit m' u nnêjtë m' kâmë.

Kanuëni i Likurgut u vête leçii burrave sbukurimin, por jo nahranen kahë vesha e matha. — Gjithaj qì nepej mas pûnësh t' papûna, e burrnien e qitte n' harresë, e vêshin n' shagatë Spartanët e nuk e majshin per gjâa, tuj kënë se rrallë e per mallë u gjêshin nner Spartanët asish qì nuk i bishin mrapa burrniis, nierziis, butësiis nnaj vllazen, e dashtniis nnaj atdheen. — Dashtnija e njimënnët nnaj atdheen, âsht nji dhântii qì vetë Perênnija ja dikon nierit n' zêmer, porsë kjo dhântii, nuk mûnnet me gjetë vênn n' zêmer t' njatii, t' cillit s'i tûnnet mënnja per me j'u pergjegjun detyrave t' shëjtnuëme qì do t' i ketë sej-cilli nesh nnaj Hyjin. Ket detyrë e kan pasë diit edhë Spartanët, e prannej gjithaj qì vête gojë permii Zot e Besim, mii burrnii e nierzii e kso tjerash, atë e majshin si nji gjymtyrë t'qelbtë, tuj diit se farë shpneset nuk munn mate m' tê as komi as atdheu.

Spartant lutshin edhë do t' kreme, n' t' cillat umledhshin pleq e t' rii edhë u argtoshin me dashtnii vllaznijet. N' kto t' mledhuna gojët e Spartanve, s' folshin tjeter, posë permii dashtnii t' atdheut. Djelmnija sidomos nnêzej flakë, gjith saa herë xêhej me gojë emni i atdheut, e t' shtymun prejë ktii zjarmi, i rrokshtin armët mizore e nner syp t' hyjnive, t' pleqve e e atdhetarve tjerë, bâshin ushtrime luftet nner vedi me nji shpejtim vetimet, e porsaa i maroshin usht ri-

met, i vjerrshin lemajat e zhgjetave, i pshtetshin shtijat e u derdhëshin n' knnim t' kângve trimnore tuj i njefun trimniit e fatosave t' metun n' luftë tuj i dalë zot atdheut.

Dashtniën e Spartanve nnaj atdheen s'âsht gojë e gjûhë qi mûnn t' a rrfejnë; aq mûnnena me diit qi gjith saa herë u mledhshin e u bashkoshin n'ksi arg-timesh, pleq e t'rii e nneri fmiit u shkrîshin e u nnêzëshin flakë tuj i sblue nnisiit e zêmrrave nnaj komin e atmen e vet. Saa per tregim, po i njefim, me hamënnas, do asò kuvënnesh qi bâshin n'kto qillime. — Pleqt thoshin: « Tash jena shtyy n'vjet, por nji herë jena kënë burrat e dheut e trima n' zâa ! » —

— Djelmija e pritëshin: « Trima jena e m' nee âsht pshtetë atdheu; na e ruëjm, e s'kaa komë n'jetë qi guxon me na msyy ! » — Camerdhokët thoshin: « Trima do t'bâhena e burra luftarë, juve me ju pergjaaj kena, tuj i dalë zot atdheut e komit ! » —

Vjerrshat e trimniis e kângët luftare t' Tirteut e sidomos t' Omirit (t' cillin e thirrshin vjerrshetari i Spartës) mâa i lânuni Spartan i kaa pasë diit per mënnësh.

Spartant ishin t' bijt e Spartës e krahnorna Spartansh jânë kënë pyrgjet e Spartës. Bashkë gëzohe-shin, e kuur ishin per t'vajtue s'bashkut vajtoshin. Zëmrat e Spartanve si t' ishin kënë njitë shoqja m'shoqjen ashtu rrifshin: i gufote njânit t' tanve u gufoshin, si mënnimi i njânit ishte mënnimi i t' gjithve,

Ky bashkim, kjo vllaznii ishte qi e shtyyte mje m' verbitm Spartanin per kahē trimnija me luftue per lirii, lumnii e lulzim t' atdheut e t' komit. — Kmisha e shtatit ishte per Spartanin êmni i atdheut, e si hija qi e mërr mrappa nierin e nuk i dahet veç me dekë, ashtu êmni i atdheut s' i dahej gojet e zêmret Spartanit. — Saa mrrîite me diit fmija se gjinnej n' jetë, m' gjith saa shokë qi u nneshete, pvette me nji dishirdije; „Kush mûnn t' thirret atdhetari i vertetë? kush i kaa dalë zot atdheut? C' trimnii kaa bâa njâni a tietri per dashtnii e lirii t' atmes? „ — T' pvetuna kso doret i trimnoshin zêmrat e njoma t' fmijve edhë i nnezëshin n'dashtnii t' vênnit t'parve, e kuur mrishin n' kohë t' djelmniis, s' kishin nevojë qi t' u kallxote kush detyrat qi kishin nnaj atmen. Kta petrita t' vogjel ishin shpresa e atdheut edhë e komit; kta bâheshin gadi me jau terun lott nânave t' trimave t' shuëm n'luftë per t' dalun zot t' atdheut.

§. IV.

A do t' m'maje nnokush per giûhë giatë, a per nja qi s' kaa tjeter pûnë posë me çaa kso kopallah me ket gojë?! A nnoshta se fjalët e mijë ju duken t' kota?! N' mos paçin fuqii fjalët e mijë me ju thekun n' zêmer, m' keni detyrue me jau trazue pushimin t' Parve t' onë t' bînnueshem, e me i thirrë, qi

t' na rrfejnë gojat e tyne, se ç' qellim kan pasë atà saa jânë kënë nner t' gjallë tuj bâa gjith ato lufta; do t' i thrras, o vllaa Shqyptaar, masi edhè atà kan jetue n' ket plâng, kû jetojmë nà sod.

Kû jeni, o drita e atdheut t' onë? Dukniu nner nee, e lironi ato goja kuvenntare n' ligjirim t' âmel e mushniau mënnen atdhetarve t' mii tuj u diftue se ç' qellim kan pasë luftat t' uëja t' paprâshme, edhè e derdhmja e atii gjakut nner lufta trimnijet?

Kû jee Lekë? kû jee ti qi s'pat luejt berthâma e synit nnermjet heshtash e pilca zhgjetash? — Duku, Burrë, ti shqype e leet qi s'i duël kuëj me ja nnalë hovin fluturimit t' ânn! Tfaqu, Kastriot, ti kulsheder perpîise, qi i perpîne anmiqt, e i hodhe prejë kanneve t' atdheut, porsi e hjedhë eera pluhnin e tokës! Kû jeni ju tjerë, o trima t' paçmue?! — Folni, folni tash me ato gojë hyjnore e na diftoni:

Luftat t' uëja e gjaku i derdhë, a kaa kënë per qellim t' dobiis s' ujëj a po per t' atdheut marë? A i patët lypë me ju shperblye mûnnin per rrogë qi i patët bâa atdheut? A pat kënë fitimi i pasuniis qi ju shtyëte m' ato hapa t' rrebët? A mrrfishin me ju nnalë hovin e trimniis, kuur ju thirrte zâni i luftës m' u mâtun me anmiq, lott e prînnës, vaje motrash, vajtime t' dashtunash e gjimime foshnjesh?

— Qellimi i jonë, na pergjegjen atà, nuk kaa kënë tjeter, posë, e mira e atdheut. — N' zjarm, n' flakë, n' ujë e nnermjet shtifash e shpatash, nuk na

shtyëte tjeter, posë, dashtnija e perflakshme e atdheut. Per t' veqisun t' mûnnit t' derdhë nuk lypshim tjeter, veç t' a shifshim atdheen t' pshtuëmun prejë ç' do rrezikut qi i gercnohej. S' na kje dhimëtjeta, as gjaku, as gjaja e pasunija; lirija e atdheut e faqja e bardhë e komit kaa kënë knâqa, dhântija e rroga e zêmrave t' ona! —

A muërme vesht?

Thekniu, o vllazen Shqyptarë, e mos t' ju rrëje mënnja, se jânë t' kota fjalët e mijë qi ju fola. — Tâmli i nânave na xeen n'dashtnii t'atdheut; hapësija e kânnshme qi na ngîin zêmrat e na pertrîin jeten, e dashtnija e nnermjevedshme na nnëzë n'dashtnii t'atdheut. Hïit e t' Parve qi pushojnë n'gjii t'atdheut na flasin permii ket dashtnii. Dashshtniin e dheut t' tatës na e pertrîin n'male e n'fusha, lârra e guri, lângu e plangu, udhët e shtiqet. N'dashtnii t' atdheut na nnëze kerthînija, fminija, djelmnija, trimënia, burrija, e pëeqnija e t' gjitha nnollniit e kavaljeteve t'kaluëme na trimnojnë n'ket dashtnii. —

“ Gjith i cilli gjytet, gjith i cilli katûnn, e se e cilla pllâmë e atdheut t'onë âsht çerdhja e jonë. e prannëj do t'nnerohet e paa nnryshim do t'duhet.”
(83.) —

Gjithshhkà na thrret n'dashtnii t' atdheut; zogj me çerdhe t' veta: egersina me dashtnii t'spellave t'veta; shpênn me kujdes t' strofujve t'veta. Dashtnija e atdheut âsht aq e pîsimun n'zêmer t'nierit

prejë natyret qi n' na voftë mënnja se mënnet me jetue shtati paa gjak e paa palc ashti, aq munn t' jetojmë nà paa atdheen. — « Amelcimi i atdheut gjithkann tëhjek. » (84.) — « Nji qi knaqet tuj bâa shtek (jashta atdheut) per s' teprit, aj e mniin atdheen e vet. » (85.) —

E na kena zêmer me perbuze ket êmen t' nnerue! Kena shpiirt me i soditë me syy krreç atdhetarët e mirë e t' nierziishem.?!. . . Ah, vllazen mjaft jena rravgue nner terrina, mjaft na i kaa mërdhitun zëmrat athtimi! Pse t' a perbuze aq mizorisht êmnin e atdheut? Pse t' i majmë armët t' ngrefta kunnra shoqi - shoqit? Pse s' na u thek zêmra nji herë, e n' vënn qi t' i lâmë varrët e hershme me shamertue, qi me mizorii t' onë ja çilim mun n' loçkë t' zëmres ksajë nânë, t' shkojmë me i pertrîi tjera t' reja ? !

“ Saa t' qinnrojë flaka e dashtniis nnaj atdheen n' zêmer t' komit, kaa me kënë i liir, pûntuer e i fuqiishem. » (86).

§. V.

» Ah ! tokë e bardhë e fort bukurue,
Zoti t' kaa falë me shum t' mira;
Me male, fusha, me ujë rrëthue;
Me gjithfarë pëmësh t' âmla e t' veshtira “

“ Nnisiit e terhjekin nierin, māa teper atdheen se gjāan e vet me dashtë. Nieri qi gjinnet jashta vennit t' vet, me gjith qi ditët e jetës i kalojnë nner knâqa e gazmënne, e nnîin se e nnîin nji t' terhjekun n' zêmer (per atme t' vet) qi kurrnji senn s' unn ja largoje. Nuk ngiatë, e aj gazmenn i kthehet n'trazim e nneshkim aq t' rrebët, qi s'e lën me xânë venn. ” (88.) — Ky âsht mënnimi i atdheut.

Do t' ju ketë raa rasa, o atdhetarë vllazen, me provue saa vishtiir âsht per nji zêmer, e cilla per-vlohet n' dashtnii t' atdheut t' vet, kuur t'a detyroje pûna me u mergue prejë rrethesh t' atdheut. Prohè ! saa mënnime t' dhîmshme i vînë nierit m' at hov ! Jeta i moliset, e mënnja i bâhet fluter. Sytt i mu-shen me lot e i xixillojnë prejë dashtnijet ; zêmra i bâhet shkrum, e dnesët s'e lânë m'u ngîi me frymë gjith saa herë t'i binë n' mënn tata, nâna, vllazen, motra e dashamirë.

Koha per m'u nisë mriin, e drejton hapin kahë vënni i huëj, porsë sytt s'i dahan prejë vennit t'vet, edhë e soditë me nji mällnim ! Rreket me pajtue vedin, por zêmra i pikon gjak ! Trazimi e ngushton, e don, a me çfryy n' vajë, a me plasë ! S' mrâmit ja hiin vajtimit.

“ Lamtuqmir ! — vënnet e mijë.
Qe, po shduken dalë - kadalë ;
Gjimon dedi, ushton duhija,
Lkûnnet barka valë mii valë ;

Kahë njaj diëll qi â tuj flakue
Annej fiill un tash do t' veta
Lâmtumirë, o dhee i bekue!
Lâmtumirë! per saa t' jeet jeta!

Lâmtumirë! ti shpija e t'parve,
Kû mâa s' parit m' agoj drita;
E kû strehë u dhaçë shtektarve,
Miqt e babës edhë kû i prita.
Lâmtumirë! carâni m' voter;
Lâmtumirë! ju armët te shkreta;
Lâmtumirë! ti nânë e moter,
Lâmtumirë! per saa t' jeet jeta! . . .

Lâmtumirë! o atdhee i dashtun, zêmra e t' ânn
biir digjet e pervlohet e shkrîhet prejë mâllit t' ânn!
Lâmtumirë! male e fusha, prroje e zaje! Lâmtumirë!
ti lâng e plâng, kû, i Bukuri i qiellve, m' bâni me
paa driten e parë t' jetës! Kû u mkâma n' prêhen-
t's' êm' âmë, kû u rrita e i kalova ditët e fminiis
s' ême nner knâqa e gazmënne. Lâmtumirë, o pêm-
tore e fushore t' kânnshme, per t' çillat paçë bredhë
si nji kingj i njomë tuj u habitë mas lulesh e flu-
trash. Lâmtumirë, o atdhee, ti i mënnimit t' êm nnî-
sija e parë! Prêhni i jot âsht çerdhja e ême, e kû
pushojnë eshtnat e t' Parve t'mii t' bînnuëshem.—
E ti, o giuhë e kânnshme, giuhë e âmel, qi m'i pate
knaqë veshët me tingell t' kumuëshem, e qi m'i per-
trîishe nnîsiit, e m'i shfilloshe mënnimet e zêmers,

m' ngushlloshe nner çkushllime, e m'u liroshe n'nnerim e n'luta prünjimit nnaj Bâsin t' êm ! Ohè ! lâmtumirë edhè ti, se nnoshta nuk kaa per t'm'a knâqë zêmren, nner ato dhena t' huëja, zâni i jot i âmel ! Lâmtumirë edhè nji herë, o shpii e dashtun, kû kam paa driten e parë t' jetës ! Lâmtumirë tatë e nânë, qi kjetë shkrîi per mue ! Vllazen e motra qi u derdhshi n'dashtnii per vllaan tuëj ! Lâmtumirë, lâmtumirë, o shokë atdhetarë e dashamirë tjerë ! Lâmtumirë, o atdhee i bînnuëshem, atdhee i shêjtnuëshem !!

E ti o i Bukuri i qiellës, qi e kee n' kuides mây t' harruemin, e qi pertrîin gjithshkahen, me syy t' pervajshem t' lutem, mos me m'a qitë n' harresë atdheen t' êm e adhetarët e mii ! Shtrîe doren e fuqiishme t' annen mii tà; e n' kjoftë, se u gercnöhët nnoj hyllë i pafat, theku n'luta e n' lot t' ona, del-u zot, e mos m'i lën m'u marrûn per kamësh ! . . . —

Vllazen Shqyptarë, aq t' na flakroje zêmra n'dashnii t'atdheut, qi jena n'detyrë deken me perbuzë, veç t' na dalë per doret me e pshtue prejë perkjellet e prejë rrezikut qi i gercnöhët. » (90.) —

§. VI.

“ Per vênn t’ vet kush̄ dekë kaa raa,
Nuk kaa dekun, por kaa lee! ”

Shifni edhè nji pasqyrë tjeter t’ atdhedashtniis s’ vertetë.

I biri i s’ bîis s’ Argjileit Brazida, pat dalë n’lufte bashkë me shokë kunnra anmiqve t’ atdheut, e masì u krye lufta e dredhoj — dalë ushtrijs, vojt âma e Brazidës, edhè lypi prejë ushtarësh, se ç’ ja gjet t’ birin : “ A met n’ fushë t’ burrave t’ dheut, êm birë, o ju shokë? ” — Ushtarët, per mos me ja shtue dhîmtën, xûne me i njefë trimniit e Brazidës nner syy t’ sajë, e s’ vonit i thane se Sparta kaa metë e yorfnuëme prejë nji trimit, qi s’ kaa lânë nji tjeter qi mûnn t’ i shemlohet. Aq e trazuëne kto fjalë t’âmen e Brazidës, qi e bâne me i harrue dhîmtat, e me nji madhnii u pergjegji : “ Mos i vêni n’lojë e n’shagatë atdheen e atdhetarët t’ uu ! Sadò qi êm biir kaa kênë trim e nuk i âsht dhimtë gjaku per dashtnii t’ atdheut, n’ zêmer t’ Spartës gjinnen djelm qi janë mâa t’ mirë e mâa trima se êm biir. ” — Sadò, praa, qi nà Shqyp-tarët i thrrasim me êmen pak t’ nneershëm graat — flokë giata, mënn paka ! grave t’ Spartës nuk mûnn t’ jau shkruejm t’ thânen t’ onë, masì per trimnii s’ jânë kênë gjâa mëngut burrave.

I biri i Spartanës kuer mrrîite n' kohë t' trimniis, murojen è luftes me dorë t' vet i nepte nâna me kto fialë: « A me ktê, a m' ktê » qi dote me i thânë: or biir, or biir, mîrre shêjin e luftës, mîrre murojen: e kuur do qi kaa me t' raa rasa luftò per lirii t' At-dheut. Porsè t'i vêesh ménne e mos t' m' kthehesh prejë luftet paa ket muroje, persè s' kam q' t' bâj te shpija, edhè atdheut gjâa s'i duhesh i marruem! Asè me tjera fjalë: A jit n' luftë me gjith muroje, a n' u kthefsh si ngadhnyës, me gjith muroje m' u kthë; e at herë kena me t' njoftë per djale si une âshtu edhè atdheu .

A bân nâna nji Leonidë tjeter ! ?

Ky trim i paa shoq, e atdhetaar i flakët, me tre-qinn Spartan tjerë, ja fali atdheut jeten e gjakun, kuur dau me ja nnâlë hovin e turrit ushtriis Persjane, e cilla kishte pasë Grekiin me pushtue.

Kuur i vojt fjala mretit t' Persiis, qi vetë me krye i prîite ushtriis s' vet t' panjehun, se me saa vetë ishitte tuj e pritun Leonida n' fushë t' trimniis per m' u mâtun me tê, qeshi, nnoshta pse do t' i keet raa nner ménne e thânmja e Shqyptarve se « nuk trêmet harusha prejë shoshet! » — e me nji terbim u lkûnn vênnit me at ushtrii mizore, edhè u nis kahë Grekija.

Paa ju hudhë mirë rrethit t' atdheut t' Leonidës, i çoj fjalë Leonidës Ksersi (kshtu e quëshin mretin e Persiis) qi t' i delte perpara paa vanim, e t' i shtrote

armët me gjith shokë nner syy t' madhniis s' tii, per n' dojshin nniesë e jetë prejë sì.

Gojat e petritave t' Sparta ja dredhne fjalen n'ket mnnyrë: « Hiq keq, o Mret, e hudhu ti vetë me na i hjekun kto armë! « Asè, si thona nà Shqyptaret. » Armët e mushuna, nuk i nep kush per s'gjallit! » (92.) -

Masi muër vesht Ksersi, se nuk lejshin Spartanët "saa per furka e ênemija" (93) — por ishin trima qi breshin hekur me dhâmë, i sbuti fjalët, e u hîni gledheve, e mrrîni me ju lidhë me bee prîisit t'rrebët t'Spartanve, se do t' i nepte atii n'dorë sunnimin e Grekiis, veç t' ja lête shtekun t'lirë, saa me thânë se e shkeli Grekiin, e mos t' a kthete me mârrë e me faqe t'zezë.

Leonida i pergjegji edhë mâa rrebët se heren e parë: » Mâa e âmel m' duket deka per Grekiin se me mârrë sûnnim mii komin t' êm me faqe t' zexë me trathët. »

Ksersi i idhnuëmun e i terbuëmun m' Leoniden, e çoj m' kâmë ushtriin e vet, e me at terbim e msyni Leoniden e Spartanët. —

Leonida me djelmt e Spartës me kâmë t' ngûlë e priti Ksersin e ushtriin e tii. — Gjith saa herë u nneshne n' luftë, Persiant dredhoshin - dalë me hov t' thymun. - T' lodhun Spartanët e ngratë prejë luf-tash t' paprâshme, e mâa teper t' thaamun krahësh prejë trathëtis t' nji mistrecit, i cilli u pat diftue shtiqe e vënne pritash qi Spartanët u kishin pasë vûu

Persjanve, mas t' gjith ktyne t'zezave, raane n' kurthë
Spartant e mjerë !

Me t' dy syyt e shifte thiken m'asht t'vet e t'vet-
ve Leonida, me gjith ktë zëmra nuk e pat lâng. —
Sadd i rrethuëmun prejë mjerimesh, per t'mramen herë
u thye kahë ushtriya nnimtare, edhë e kshilloj qi
t' shkoçe n' shpii, e t' rrige gadi me i dalë zot atdheut
nner tjera rreziqe, se per wedi e Spartanët nuk kish-
te dhimë qi do t' jitëshin n' luftë, masi ishte detyra
qi u urdhnote, me i lânë eshtnat n' fushë t' trimave
per dashtnii t' atdheut e per nnigiesë t' zakoneve
t' Spartës. —

Ushtriya nnimtare met e habitun n' trimnii e zë-
mer t' Spartanve, e me lot per faqe e la fushë e u
paa me Leoniden. — Me faqe t' zezë ! — Porsë nuk
u zhburrnue krahi tjeter i ushtriis nnimtare, qi per-
bâhej prejë dyqinn vetë Tespezësh, t' prîsimun prejë
Demofilit. Kta burra nuk e pane me udhë, me lâne
vetun Leoniden me Spartanët m'at valë luftet, por
t' lidhun m' nji besë, dane, a t' tânë m'u shkrë, a
t' tânë me pshtue !

Masi e la fushen ushtriya nnimtare, qi ishte kënë
mâa n'shumicë, u shkretnue edhë fusha, kû kishin pasë
xânë vënë Spartanët, aq, qi aj grusht Spartanësh e
e Tespezësh qi patne metë daashin si kaçubë n'at
fushë; e me at grimë zëmret qi u pat metë, u bâne
gadi me pritë turrin e kulshedres n' Persii, qi t'vîte me
fâa barkun e ûnshem n' Spartanët !

Saa rrishin tuj pergiue ushtriin e Persiis, i dha zêmer vedit Leonida, edhè nji herë i lshoj syyt t'mushun me lot mii Spartanët e vet t' dashtun e mii Tespezt; e tuj paa do petrita djelmsh qi i rrishin brëi, e tuj mënne se mas do kohë s' do t' ishin maa nner t' gjallët, i thekun n' zêmer prejë dhimet, i kshilloj qi t' u ktheshin nner shpija. — Kuur çili gojen e vet njâni e i tha: « O Prîs i dashtun, atdheu m'urdhnon qi t' jes ktu. » — Tjetri ja priti: « Ktû do t' a marojeten t' ême per t' dalunzot e per dashtnii t'atdheut. » — I treti foli: « Nneri te e mramja pikë t' gjakut, do t' luftoj per lirii t' atdheut. » — S' ngjati e u dha zâni i luftës. U nneshen anmiqt, e permasi e shkmesne ushtrien Persjane trimat e Spartës, e t'dy vllazent e Ksersit, qi nnollne n'luftë, i quëne ke t' parët, s' mramit u knnoj qyqja edhè Spartanve ! Met Leonida me Spartanët ! E njomne me gjak t' vet plângun e vet, atdheen e vet ! At dhee, qi u kan pasë lânë n' porosii t' parët, qi mos t' a kurseshin gjakun e jeten kuur do t' ja u lypte nevoja e atdheut : Bashkë me Spartanët met edhè Demofili me Tespezët, t' cillët e majtne besen e burrnisht diqne paa u raa n' dorë Persianve ! —

I lum aj dhee e fatbardhë njaj komë qi i qeshë fati i mirë me pasë ksi trimash n' vënn t' vet !

Leonida kje i njimënnti biir i atdheut, e i njimënnti vllaa i komit t' vet.

Leonida ju turr luftës si miza paa krye, e pse ?
a pat nnoj qellim ? nnoshta qellimin e fitimit, t' nperës
e t' lumniis, a t' zânit e êmnit t' madh qi do t' a lête
mas vedit n' jetë ? — Jo, qellimi i Leonidës kaa kënë
tjeter; kje mây i madhnueshem; qellimi i tii kje lirija,
nnera e lumnija e atdheut ! — Dashtnija e atdheut
edhë e komit e kaa shtyy me luftue e me derdhë
gjakun e vet !

Trimnija e Leonidës, u shtini tuten e mneren
Persjanve, e m'nji hov i trimnoj edhë atdhetarët tjerë,
qi me nnîmë t' zânit t' Leonidës xûne me vûu n'sha-
gate ushtriën e Persiis. — Gjaku i Leonidës e i
trimave t' Spartës i bashkoj edhë i vllaznoj Grekët
tjerë ! — A e ngiatne luften Persianët mas dekës
s' Leonidës ? T' hutuëmun, e t' mârrun mënç prejë
hovit t' rrebët qi diftoj Leonida, Persianët nuk u tri-
mnuën mây me ja hîi luftës, tuj drashtun qi mos
t' nneshëshin persrii m' nnoj gozhdë. Ky shkak kje,
qi e bâni Ksersin me shkrehë luften me at komë.
Ashtû Grekija met e lirë edhë e patrazuëme prejë
Persjanësh prejë se u ushtote n' vesh êmni i Leo-
nidës !

A shifni, praa, se ç' zâa e êmen i prûni komit
t' vet nji nieri ? Leonida, i biri i njasajë çerdhes
s' fatosave, ja nnalî hovin ushtriis Persjane edhë mas
dekës. Ushtrija Persiane u pakue n' zêmer prejë tutës
s' êmnit t'Spartanit, e per ket pûnë ju shporr Grekiis,
e me njimii faqe t' zeza dredhuene n' vênn t' vet.

Nuk bân luftë shumica e ushtriis, por besa e dashkimit! —

§. VII.

Vilazen, mos t' i năpim shkak atdheut t' ânkohet m' nee! Mos t'ja trazojmë at zemer t'âmel, e mos t'a lâmë nnër dñesë e fshâmë!

Atdheu, kjø nânë e dashtun nuk i turret kuëj m' grusht a me dorë t'armatisun! N'i raftë per syysh se djelmt e saje kan dredhue prejë shtekut t' marë, ajo ânkohet, porsë i mjeri aj, permii t' cillin biin nâmët e saja!

Qe q' farë ânkimesh bân kjo nânë permii atà qi ja trazojnë zemren:

— C' dobii pata prejë t'gjith atii miunnit qi hoqa mje qt i mkâma t' bijt e mii? Une i leva, e mizorët m' i hjecin jetet; une i mkâma, e kta m' ja u shkurtojnë kâmët; une i msava e i sdrita, e kta m' i pshtjeillin n' futë; i vadita n' besë, e atà m'duëlnë trathtarë! Gjith ky nnryshim! gjith ky shemtim nner bijt e mii! Zemren m' a gësimctuëne, syjt m'i perthane, e m' i verbuëne prejë lotësh! e m' thrrasin nânë?

Kini dhimë pér mue, o djelm t' paa besë! Kini dhimë pér t' uu vllaxen, o djelm gjaksorë!

A nuk jeni tuj m' paa se m' q' kâmë m' keni pruu!? A ju kaa raa hija syve qi s'shifni rrënimin

t' êm ? ! M'keni molisë, m'keni shkretnue ! — Vaji e brima, gercnimi e kerclimi i dhamve, t' shame e t' uestisuna, e gjith e zeza qi mûnn t' permennohet n' prêhen t' êm âsht Ishue ! Thekni-u n' zêmer per ket nânë, e cilla digjet e pervlohet per juu, o djelm t' pazêmer !

Posë ânkimesh e t' nâmunash qi i shkrepë at-dheu kunnra djelmsh t' pabesë, edhè natyra marë mnerohet mii tà .

Djelm t' pabesë, e gjaksorë, djelm biramela e cuba qi jetojnë n' prêhen t' atdheut, jânë fati i zii i ktii, jânë korija e êmnit t' onë nner syyt e botës ! Prohë, atdhee, n' rafsh m' asì djelmsh qi jânë rrênim i jot, i komit, i besimit edhè i shoqniis !

Atdhedashtnija e vertetë, âsht nji dashtnii e posaqme qi do t' a kena nnaj at vênn, kû kena lee ; e kjo pshtetet n' t' perkujdesunit e s' mirës , kahë ato pûnë qi ja sjellin gazmënnin e knaqen, e qi ja majnë larg ç' do rrezik. Gazmënni e knâqa , edhè e pruejmja e rreziqeve , i vjen atdheut , n' kjoftë se u per-gjegjena detyrave qi na majnë n' dashtnii t' nnermje-vesdhme e qi na shtyy n' dashtnii nnaj t' Bukurin e quellës . —

Perkorja, drejtnija, nierzija janë trii pûnë qi kush mos t'i keet, aj s' mûnnet me kënë as bestari i mirë as atdhetari i vertetë.

§. VIII.

Veshtroni, o vllazen, kto pak t' thânuma t' atyne burrave, t' cillve u kaa pasë flakrue zêmra n'dashtnii t' atdheut, tuj shpnesue se do t' na i ngrofin zêmrat edhë nee Shqyptarve, qi jena aq t' ftotët kahë vênni i t' Parve, kahë Shqypnija e jonë.

1.

„ Prînja jânë t' dashtë, fmija, gjinnija e dashamirët jânë t' dashtë, porsë t' gjitha kto dashtnii dashtnija e atdheut, n' vedi i permledhë. „ (94) —

2.

T' gjith atà qi kan me i dalë zot, kan me ruëjt e kan me madhnue atmen e vet,jeta e lumniis s'amshuëshme i pret. „ (95.) —

3.

„ Atà burra qi kan nnrrue jetë per ngajë t' atdheut, posë qi janë lânnë e madhnueshme n' gojë t' kuvêntarve, por edhë atà vetë na duken teper t' lumnuëshem. „ (96.) —

4.

„ Si na knâqet zêmra n' t' mirat qi na i nep atdheu, ashtû nuk do t' na shknâqet n' kjoftë se na qet pûna me hjekë nnoj mûnnë per tê. „ (97.) —

5.

„ Sênni i âmel e i bukur me metë n' luftë per atdhee e t' liir me i lânë mas vedit t'dashtunen grue

e fmii, me shpii e pasunii. » (98.) —

6.

“ N' kjoftë se t' salvon atdheu edhë paa rrugë,
vënia drynin gojës, e baaj. » (99.) —

7.

“ Pûna e âmel edhë e nnershme âsht me dekë
per atdhee. » (100.) —

8.

“ Aj qi des per atdhee, mâa shum i rrogon m'at
ditë, se kaa kënë i rrogue gjith jeten e vet.. » (101.) —

9.

“ Dashtnija e atdheut rrjedhë prejë natyret, e
âsht mâa e âmel se êmni i atdheut. » (102.) —

10.

„ Mûnni qi hiqet per dashtnii t' atdheut, âsht nji
nner mâa t' mdhajt virtyte qi mrrin me i bâa nieri..»
(103.) —

11,

„ Kûdo qi t'nnollish, m'c' do kâmë qi t' jeesh i
rritun, nêñ t' cillin do flamur qi t'.gjinnesh atdheut
mûnn t'i rrogoshi » (e me kënë dobija e tii, veç
n' mos daç). (104) —

12.

“ Nji gjytetas gjith herë gabon, atdheen veças e
vedin veças tuj majtë; n'repîi me nnêjtë aj, âsht n' de-
tyrë, atii qi i gercnohet, hovin me ja nnâlë. — E kuur
derdhë mûnnin e gjakun per tê, kurrgjâa prejë vedit

s' âsht tuj ja falë, por shkaf i detyron po ja kthen..»
(185.) —

13.

“ Aj qi don me i rrogue atdheut si e lypë pûna,
do t'gjindet gadi me dhâne jeten e vet per tê..» (106.) —

14.

“ Dora kunnra atdheut, s' do çue kurr. » (107.) —

15.

“ O atdhee, atdhee ! i zêmrale qi t' donë jee ku-
shti e nnisija e parë. » (108.) —

16.

“ Per me pshtue atdheen qi hjekë (i rrerhue prejë
rreziqesh), t' gjitha shtiqet jânë t' lira, kuur t' a lypë
nevoja.. » (109.) —

17.

“ Dobija e madhe i vjen atdheut kuur t' gjinnnen
asì burrash zêmralë, qi me trimnii t' veta e lânë mrapa
zânin e mirë, persë trimnii e tyne jesin per pasqyrë
atdhetarve tjerë. » (110.) —

18.

“ As dija, as fati i mirë, as kurrnji sênn tjeter
nuk mûnnet me ja rritë zânin njerit, po s' pat dasht-
nii nnaj atdheen e vet. » (111.) —

19.

“ O atdhee ! o atdhee i dashtun, dheu i lum!
N' prêhen t' ânnjeta m' pertrîhet, zêmra m' bredhë
(prejë gazmennit). — Ti jee djepi i jonë m' tyy jânë
rrâjët e t' kênunit t' onë. » (112)

20.

„ Shqiperi! ti m'ep nneer, m'ep êmnin Shqiptaar,
Zêmren ti m'a gatove, plot me dëshirë' dhe me zjaar.
Shqiperi! o mëma ime! nnonsë jamë i mërguaar,
Dashurinë t'ânce zêmra s'e kaa haruaar! (113.) „

— Ven' oroe, o atdhetaar vllaa, atdhedashtniën e perflakshme qi do t' a keet sejcilli Shqyptaar nnaj atdheen e vet, sikursë do t' a keet pasë edhë zêmra e ktii atëdhetarit, qi kaa mrrëit, n' kto pak fjalë, me i qitë per fushë t' gjitha nnisiit e zêmres t' vet.

21.

„ N' tyy mënnoj kuur agon drita,
Kuur bylbyli mâtshem knnon,
N' tyy mënnoj kuur soset dita,
Terri boten kuur e mlon!

.....
Paa tyy lules s'm'i vjen era,
Paa tyy pëma fryt nuk m' bjèn;
Mue paa tyy nuk m' del prënnvera,
Paa tyy diëlli nuk m' shkelxën.

Deer saa t' mûnnem me ligjrue,
E saa gjallë me frymë un jâm,
Kurr Shqypnii, s' kam me t' harrue,
Edhë n'vorr me t' permënn kam! „

Qe, saa fjalë t'uurga kena prejë t' Parësh, se saa
do t' duhet atdheu, e shka âsht vënni i huëj.
„ I mjerë kush del prejë çerdhes s' vet. „

„Din luga shka kaa vegshi. „

„Prejë kalit t' huëj sdryp n' ujë. „

„Kpuca e huëj t' a vret kâmen. „ — „Guri n' vênn t' vet peshon mâa rânnë. „ — „Vênnin e huëj e lev-dosha, por mrênnna mos i vofsha. „ — „Kali i huëj t' Ishon n' baltë. „ (115.) —

*

* * *

O atdhee, êmni i dashtun, qi gjith saa herë t'permennet xêmra jet e ûnshme! Atdhee, vênn i lum-nuëshem, kû leem, kû jetojmë e kû i kena mâa t'dashtunit n'jeet! — N'prêhen t'ânn âsht tata, nâna, vllazen e motra, gjinija e dashamirë e t' gjith atà qi u vlon nji gjak me nee! Vênni i shugurue me gjak t' Parve t' onë, t' cillët, s' e patne kursye jeten e gjakun per t' dalun zot t' drejtave t' atdheut e t' komit t' onë. Detyra na shtyyn edhë nee, me i dalë zot me fuqii t' bashkuëme. — T'a sdrisim e t'a duëm komin t' onë, o vllazen t' dashtun! — Mos t' na vînë marre me u rrkiye t' bijt e kuëj jena!.... Atdheu i jonë âsht mje kû hapet, e mje m' at skâj kû flitet e dashtuna giûha e jonë!

O atdhee i dashtun, u nnêzët edhë u pervlofte zêmra e ême per tyy! — Êmni i jot u thadroftë n' zêmra t' tânë Shqyptarve!

“ Ti qi ja kalle flaken diëllit

E i shestove rrathët e qiëllit,

Ti prejë eshtnash t' ngratë Shqyptarve
Qi bâan deken per dhee t' Parve.
Bân sod t' bijnë fatosa t' rii
T' cillët nji troe t' ksajë Shqypnii
Mos t' a lshojnë nner thoj t' pangîishem
..... nnierzve t' mniishem ! „
Nji atdhetarit t' ftofët :

“ N' maje t' malit aj dimnofte,
Raftë bora edhë e mloftë
Raftë shiu edhë e sbloftë
Raftë breshni e coptoftë ! „

P J E S Ë E K A T E R T

Giuha.

*Shtylla e msojtoreve t' Shqypniis t' jetë
giuha Shqype.*

“ Atdheu e giuha, mënnimi e fjala, fjala e jeta,
jânë trii sënne qi i lidhë nji varg, e njâna paa tjetren
s' mûnnet me pasë t' gjallët. ”

(E. De - Amicis.)

Trashigim mas trashigimit qi skatragjyshat u kan
lânë stregjyshave, stregjyshat gjyshave e kta atënve
t' onë, atënt t' onë neve, e nà nipave, e dorë mas do-
ret, brêz mas brêzit, shiten, nnrohen, blehen e ster-
blehen. — Shpijat kû kena lee nnoshta jânë rrënue,
e n' vënn t' tyne jânë trajtue t' reja, e ashtu t' thona
per gjithshkaf —

Nësh, gjithshkaf vjen e shkon, nnrohet e shnnrro-
het, shitet e blehet: nji gjâa senn âsht, qi nuk mûnn
t' blehet, nuk shitet e nuk nnrohet; nji senn âsht, qi
do t'ruhet si nji gurë i çmue, do t'ruhet si nji dhântii

e posaçme e Perenniis, e si nji trashigim i t' Parve t' onë, qi nuk i pergitet nji tjeter n' jetë - per nee - ; do t'ruhet si drita e synit. Kjo dhântii e madhnuëshme, ky trashigim i paçmuëshem i t' parve t' onë, âsht
Giuha Shqype !

Saa mûnn t' mënnohet diëlli paa dritë, aq mûnn t' mënnohet komi paa giuhë ! —

§. I.

Shëji i paar i jetës s' onë gjytetnore fillon me t' liruëmit t' giuhës s' onë n' t' folun. —

Nji foshnje qi s' kaa çilë gojen e vet nenë n't'folun, goja e sajë mamaçë nuk munn t' na shkakoje nnoj gzym, masi aj sênn qi na perket zêmren âsht fjala e gojës; e kuur t' filloje me folë, atëhere, mûnn t' thona, se fillonjeta per tê, e knaqa per nee.

Lum e lum, se saa i kânnshem âsht kerthîni qi ja mrrin asajë ditë ! — Ftyra e tii t'tânë gaz, syjt e tii m' mnnyrë t' vetimës xhixhillojnë, e ato duërt e njo- ma i shtrin pa-prâa kahë prînnja e gjinnja e shpiis, tuj lypë — si me thânë — nnîmë prejë sish, e rrekët, me saa fuqii qi kaa me ato gjymtyrë t' pa shfilluëme, per me mujtë me qitë gojet at dishiir qi i pushon

n' zêmer t' vocerr. Gjithsaa hîn e dalin, ky i pret edhè i percjell me atà syy t' kannshem; e me nnolle, se i afrohet kush, kaa m'u sjellë e kaa m'u perdredhë me syy t' ngulë m'tê, e kuur t' shofë, se nuk i nnimon m' at mûnn t' vet, do t' i afroje gojës s'vet ato duër t' njoma, e me ata gishta t' vocerr kaa me fillue me i rrmue buzët e gojen, si me dashtë me perdhuni me xjerrë ato fjalë qi rreket me i thânë. — Saa na knaqet zêmra tuj soditun at foshnje qi don me nisë me folë, aq e mâa na shkrîhet, kuur pikë s'parit e qet gojet fjalen, me t' cillen nep shêjet e jetës, t' shoqniis e t' gjytetniis, t' cillave do t' u bâhet pjesë kuur t' rritet.

Une po t' pves o vlaa Shqyptaar, pse i bjèn shpiis gjith at gazmênn fjala e kerthînit? e pse gjith aj dishiir m' kerthînin per me qitun gojet at fjalë, e permasi t' a keet thânë nji herë, e nnîin tuj e per-khye shpesh e shpesh me nji t' bredhun zêmret?

Oh, dhântii e paçmuëshme e t' Lumit t' jetës! Oh, shpija e prinnja e lume! Atdheu fatbardhë, persè fjala e atii kerthînit âsht shêji i shfillimit t' shises s'tii, si me kohë kaa per t' i vjeftë vedit, shpiis, komit e atdheut, me gjygjë t' arrsyerhme qi do t' i flasë ajo gojë e giûhë! —

§. II.

Shka âsht giuha?

Giuha âsht perdorsja e zânit edhè e t' folunit; âsht shtjellsja e ménnimít; âsht rrogesha e nnisijve t' zémres.

- Shka âsht giuha ?

Giuha âsht prîsja e marë e nierit edhè e shoqniis; âsht msuësja e detyrave e t' mârrë e dhânavë; âsht diftuësja e nevojëve t' zémres.

Shka âsht giuha ?

Giuha âsht nji shêj per t' cillin dahena prejë kafshash t' pa arsyëshme tuj folun me arsyé.

- Shka âsht giuha ?

Giuha âsht dhântija mâa e hieshme e mâa e çmuësme - posë arsyes - qi Perennija na kaa falë.

Paa giuhë kishim me kênë t' kalamênnë, t' hutue e t' daam shoqnijet; paa mujtë me nnrrue fjalen e dishirit me t' dashtunt t' onë as me kurrkânn.

Atdheu i jonë vajton e lott i shkojnë rrkajë, kuur shef n' prêhen t' vet njasi djelmsh, qi nuk duën me folë n' giuhë t' vet, e m' u madhnue me ket dhantii t' Madhit t' jetës.

O vllaa atdhetaar, n' kjoftë se njef Perenniin, ti, jo veç qi s' mûnnesh, por as nuk guxon me vûu n' lojë e n' shagatë dhântien e Tii, giûhen t' ânne. Zoti vetë âsht njaj, qi t'a liron gojen e giuhën n't' fo-

lun; drita e Tii t' a sdritë mënnen, e prejë gojës s'vet t' hyjnuëshme ja dha fjalen gojës s'ate. Praa, giuha e fjala e sajë, nuk kjene sennergjue prejë nierit por prejë Zotit. — Giuhët e linnjes e t' prënnimit, t' jugut e t' verit vetë i Lumi i jetës i kaa falun, e ktii do t'i dihet per nneer.

Kafsha e shtâsa e sejcilli shpênn n' giuhe t' vet e lumnon t' Madhin Zot, e mîrren vesht nnermje - vedi. Sënnë frymore e t' pafrymore flasin n' giuhë qì i kaa msue i Gjithdijshmi Perennii, si me thânë:

Hyjt me xhixhillim t' yetin	Pllumi tuj gûngutë
Hâna me at dritë t' sburitme	Korbi " u krrokë
Diëlli me rreze t'fla- këta	Turtulli " turrnakë
Qiella me thkjellim t' kânnshem	Pula " kokorizë
Dheu me natyrë t' hiëshme	Zogu " cingrrue
Buçila tuj bûnnue	Cerloj " ciasun
Kroni tuj rrjedhë	Falkoni " fjâfue
Gurra " gurrgullue	Maca " mjaukatë (*2).
Prrroska " rrmye (*1).	Gjarpni " fishkllue
Prroni " vrêngllue	Lepri " zingllue.

(*1) Prrroska me quriqime (Èmzot P. Xarishi .)

(*2) Maca tui markezë (> > >)

Lumi	tuj krisë	Qêni	tuj lehë
Liqêni	” ushtue	Dhija	” vekrrue
Deeti	” vlue	Delja	” blegrue
Gjethi	” zhabllue	Skilja	” u kîzë = skîthe
Mali	” shungllue	Uku	” lurue
Eera	” fryy	Derri	” hûngrrue
Bleta	” zukatë	Kau	” u berlykë = buluritë

E tjetra.

Sejcilla ksosh, praa, kaa fjalen e giûhës s' vet! Mûnn t' märrim per tregim edhë Shkrimin Shëjt, kû gjâjmë n' shum vënne qi Parafolsat e Perenniis natyren marë e grishëshin per me lumnue e me urue Zotin e rrullimit n' giuhë t' sajë. Danieli Parafolës (k. III.) i thrret Ênjuit e qielles, me lumnue Zotin n'giuhë t'yne; thrret diëllin, hânen, hyjt; brymen e voësen, ziarmin e vapen, dimnin e akullin; boren e ngrësinen; nâten e diten; dritten e erresien; rëjen e rrfejen; malet e kodrat, e bimat e dheut; kroje e prrojna, lume e detna, peshqit e detit e zogjt e tokës. — E nieri e perburzë ket gjâa sênn qi vete Zoti âsht pelqye me ja falë!?

O ju, qi guxonë me ja sjellë shpinen ksajë dhântiis, e per mii ktë me e shaa edhë me e vûu n' gaz, veshtroni, kë po shani kuur t' a shani giuhën e fjalen e sajë:

“ Kjo âsht lidhnija e ême me tà, thotë Zoti: Fryma e ême qi âsht m' tyy, e fjalët e mijë qi vûna n' gojë t' ânne, nuk do t' hiqen prejë gojes s' ate, as

prejë gojet t' farës s' ate, as prejë gojët s' farët s' farës s' ate, thotë Zoti, ç' me tashti e n' jetë t' jetës. » (*1).

Veshtroni edhë nji cahariq tjeter e t' bînnshem t' lidhniis s' ree:

“E masi u mushne ditt e Rrshajve (Pentekostes), kjene mledhë t' tânë m' nji vênn. E befas u nnie nji kumim prejë qiellet porsi nji zhaurimë e rredët, edhë m' kânnët e mushi shpien ku ishin nnêjë atà. E u du-kne atyne giuhët porsi zjarmi qi u pshtetne permii sejcillin asish; e t' tânë u mushne me Shpirtin (Fry-men) Shêjt edhë filluëne me folë n'gjithnnuër giuhësh, porsi Shpirti Shêjt u nepte me ligjirue. E ishin, qi gjallitshin n' Ieruzalem Iudej, nierz bestarë prejë çdo komit nén qiellë. Mas ktii zânit, rrâni sogorija, e met e hutuëme tui nnie kta qi folshin n' giuhë t' sejcillit ksish, e t' tânë u habitshin edhë u bînnshin tuj thânë: Qe kta qi flasin a nuk jânë t' gjith Galilejas? e si â kjo, qi na t' tânë i nnieme kta tuj folë n'giûhë t'onë n' t' cillen kena lee? » (*2).

Giuha e fjala e sajë, praa, nuk kjeñe kavetue prejë nierit, por prejë Zötit. Masì praa, i Lumi i jetës âsht pelqye me ja u dhâñë deri shpênnve t' malit nji mnnyrë giuhet e fjalet, qi t' mérren vesht nner vedi, e t' i napin lavde Atii t' Lumit, saa do t' munnohet nieri, t' cillin e dau prejë sish me nji gojë e giûhë,

(*1.) Izaija Parathâñës, k. LIX. 21. —

(*2.) Pûnët e Apostujve, k. II —

jo mamaçë, jo t' pafjalë, por me fjalë e fjalë t' arsyëshme! Shtâsët e shpënn e malit e duën sejcilla at dhântii qi Zoti e natyra ja u fali, e pse nierzt duën m'u bâa mâa t' pamârrëvesht se egersiinat tuj mos dashtë giuhen e vet, giuhen t' arsyeshme, qi i Buku-ri i qiellës mas mirësiis s'vet u pelqye me ja u dhânun? Shqyptaar vllaa, duëje giuhen t' ânne me nji dashtnii t' perflakëshme, jetò per tê e dis per tê! —

§. III.

C'farë t' mirash e nnerash na sjell giuha?

Tuj kënë nji dhântii e Perenniis giuha, e tuj kënë nji trashigim i t' parve t' onë nner mâa t' kânnshmit, mûnn t' thirret faqja e bardhë e komit, e mûnn t'quhet gurra e dijes.

Giuha âsht rrnesa e komit: nji komë qi nuk madhnohet me gjûhë t'vet, atii nuk i viin gjâa jetesa e mûnn t' njehet nner t' nnrruëm jetet. — Giuha e man komin n'jetë, tuj kënë kjo shëji i paar e i vetmi, me t' cillin dahan komi me komë. — Nji qi nuk e don giuhen e vet, as komin e vet s'e don, gjakun e vet e perbuzë, e prannëj as vedin nuk don. — Nji qi nepet mas msimit t' giuheve t' huëja e t' veten e lën mas shpinet, — sikursë per fat t'zii t' onë, i kena shum ksish n' Shqyptarii t' onë — aj u nep krah

e u bâhet nnîmë anmiqve t'ònë, e bashkë me ta rreket per rrênnim t' giuhës, t' atdheut e t' komit.

“ Nga giuhët e huëja s'munn t'mârri nieri msim, as dritten e dies si duhet. Giuha e bashkon komin, e nnriton, e xjerrë nga errësija, shpirtin e mënnen ja lartëson, vedin e sbukuron, vetëdien e njohen i lulëzon, vllazniin ja shton, edhë miqesien ja shumon. Giuha e nji komit s' kaa t' nnalun as nuk munn t' nnâlet kurr. At çmim qi t'i napë vedit komi, atë edhë prejë t'huëjsh do t'a presë. — Giuha e jonë edhë dija jânë shum t'nevojshmë per nee, e moskënja e giûhës edhë e padija e kanë lânë Shqyptarin mrapi mje m' sod, e nieri i padijshem âsht si drûni i padhënun». (115.) —

§. IV.

*C' farë detyrash kaa Shqyptari nnaj giuhen
e t' Parve?*

Nji atdhetaar i njimennët âsht n' detyrë me xânë giuhen e vet me e folë paa gabim, m'u rrekë me gjith dije t' mënnes per me e lulzue, me e sbukurue, e me qirue fjalësh t' hueja. — N' detyrë âsht me e njoftë per t' veten! —

Kû lulzon giuha e t' Parve e kû mûnnohen me e qitë n' dritë, jeta e atii komit âsht e lume edhë e amel!

Pûnë e nneershme edhë e vjetshme âsht me dijt giuhë t' hueja, porsë na duhet m' u ruejt që mos t' na zotnohen zêmres, e mos t' ftofena kahë e jona. — Giuhët e huëja t' i xâmë per nevojë t' tregtiis, per nevojë, a muerme vesht! e giuhën t' onë t' a xâmë, pse âsht e jona e pse na urdhnon natyra! Si na lâ me t' shkrueme Dorëpraruëmi i Frasherit:

“ Giuhën e mëmedheut mesò;
Ajo mûnn te te nnritonje
Edhë te tjera ti kennë
Po atë t' a keesh per zonje! ” —

Nji atdhetaar që nuk vêhet qyshë n' voerri me xânë giuhën e vet, e nuk ja thithë rrâjen me at kânnje e shije që e pat thithë tâmlin e krahnorit t'nânës, atii i huëjtohet giuha, e besë edhë komi e atdheu. — Detyra e jote âsht, o vllaa i dashtun i atdheut t' êm, që t' a ruëjsh fmiin t' ânne, e saa t' jeet m'kâmë t' vogla, mos t' a lâash me marrë mrapa msime nner aso msojtoresh, kû nuk xêhet giuha Shqype, persë kaa me i nnollë djalit t' ânn, shka i pat nnollë atii djalit “ t' Anzave t' Parnasit! ... ”

Ner kujdese, mây i pari kujdes per nji tatë e nânë shqyptaare do t' jeet, që t' ja xejnë zêmren fmiis s' vet n' dashtnii t' gjuhës s'vënnit, e at hërë kan me mujtë me pritë prejë si fatin e mirë. —

Po deshte me ja falë orës s' ligë e ditës s' zezë fmiin t' ânnë, o Shhyptaar, e mos t' ja shofish nneren as ti as komi, dergoje nner msojtoresh t' huëja saa

t' jetë m' kâmë t' vogla, e kee me mrrîi me paa t' zesen t' ânne: mâa t' parin tyy kaa me t' pasë gjak nner syy, mannej nânen e vet, vllazent e motrat, atdheen e komin e gjuhen e vet. T' vetët kaa me i pasë paçarii, e t' hujët kan me ja vjedhë zêmren. — E ç' nneer kee me mujtë me pritë prejë ksi farë djalit? » Nneren saa lethija, — e dhûnen saa shpija! » (119.) —

N' mos m' besoshi, siellni syyt rreth vedit, e do t' shifni, se m'ç'kâmë e kan prûu djelmniën Shqyptare giûhët e hueja Per me e kputun, veshtroni Gegë Postripen e dashtun, saa hiëshem e me arsy e theer Shqyptarin e pervarun kahë gjaku e giuha:

”

Sot qi Shqyptari baben kaa mohue
Zakonin t' vjeter e Shqyp nuk po flet:
Duket i poshtem faret i turpnue
Si aj qi nuk di kush kje baba i vet

E nnofta ky i shkretë
Flet giûhen qi kaa folë baba i vertetë

Prannëj s' âsht Shqyqtaar
Por âsht si mushku: as kaal as gomaar! »

§. V.

Sod per sod gjithkush âsht dhânë mas msimit e lulzimit t' giûhës s' vet, e nà a do t' rrimë n' terr

nenë? Nà, qi giuhen e hiëshme e kena prejë t'Lumit t' jetës, a do t' a lâmë edhè mâa ashtû t' harruëme e t' djerrë? T' i hapim syyt nji herë, o vilazen Shqyptarë, e t'veem oroe, se m'ç'krajatë kena vojtun! I huëji na vjen n' votër, e n' vênn qi t' vêhet aj me xânë giuhen t' onë, giuhen e komit per n' don m' u mârrë vesht me nee, aj na nguston nee n' vênn t' onë, qi t' vêhena me xânë e me folë n' giuhë t'tii! . . . - I flet Shqyp: e aj guxon me t' a shaa me gojë t' plotë giuhen e t' Parve, e mâa teper me t' vûu n' gaz, pse s' din me folë n' giuhë t' jii, qi tyy gjâa nuk t' duhet, e qi as i pari as i mrâmi nuk t'a pat dijt. — E zêmra e jonë jo veç qi s' trazohet e ftyra s' na kuqet tuj veshgue at giuhë veshtirin qi m' at mnnyrë t' panierziishme na fyen m' carâa t' votres s' onë, por me faqe t' zezë t' onen, i gje-gjena dishiirit, tuj bajtë shagata e t' qestisuna e korian, edhè vêhena me gjith fuqii t' mënnës me xânë giûhen e huëj, e saa t' na hînë n' trûu nnoj fjalë e qi me t'zì e gojamajtas e flasim, mûnnohena me dif-tue vedin se ç' perparim bâme n' giuhë t' huëj, e zêmra na bredhë edhè buza na qeshet kuur t' i nnûim fjalët e hutave tjerë qi na i thonë mrapa: « O saa hiëshem folka, si me kënë zogu i Lëtinët » E at giuhë, qi Zoti, natyra e nâna e jonë na msoj, dona, e mâa teper rrekena me e shlye prejë zêmret.

O vilaa Shqyptaar; e kuur kee me ardhë n'vedi?
A jena verbue syysh, a shka t' zit kena qi nuk

s'hofim se saa na kaa mlue shnierzimi e korija?

Giuhëve t' huëja u âsht dhânë kryet e vênnit nner msojtore t' Shqypniis, e giuha Shyppe? kaa metë jashtë, kaa metë, si mo Zo', maa keq! E shamun, e perbuzun!...

Dyy pllâmë mii tokë, e por saa t' xâne m' u mkâmë fmija e nânës Shqyptarë, e nnîin ke belbon n' giuhë t' huëj!..... E giuhën e nânës? e kaa qitë mas shpinet, e rreket me e harrue! Njat sênn, njat dhântii, qi i Paxâncilli na e fali jena tuj e shaa; njat trashigim qi t' parët na e lâne n' porosii e n' besë per me e ruëjtun jena tuj e perbuzë, e jena tuj e lânë si nji qyqe t' pafatë m' degë t' thatë; e zêmra s' na theket n' dhimë per tê! —

T' ishim kênë t' zot' e nnisijve e t'mennimit t'sodçem, kishim nnîi se saa jâne kênë gazmue prînnja e dashamirët n' ditë t' leemit t' onë, e saa t' faluna e urime i bâjshin t' Madhit t' jetës, mun n' ket giuhë qi nà atëherë nuk e diishim e qi sod e flasim me nji naze t' madhe!... E urojshin Hyjin n' ket giuhë, qi nà sod ja kena sjellë shpinen, i kena raa moh, e zânit t' ksajë i kena shtupue veshtë! —

Prohë! errsii, se saa na jee trashë nner syy! Mennja na kaa lânë, e zêmra na âsht bâa gurë, o Shqyp-taar vlaa! — C' neyojë kena m' u bâa gazi i botës tuj kênë n' venn t' onë? pse t'a barim gjith ket shnierzim e faqe t' zezë e shagatë prejë t' huejsh tuj kênë n' plâng t' onë? pse t' bâhena nevojaart e sênnit t' huëj

tuj pasë t'onin? — Veshtrò zânin e zêmres t'atii at-dhetarit t'flakët e t'paharruem se me ç' zêmer t'grishë n'dashtnii t' giuhës s' ate o vilaa Shqyptaar!

«Vellezer Shqipetarë!	Shqip te flisni per herë
Qasniu me degjoni,	Fjesht e te paperziere.
Saa te muntni me parë	Diëlli, hëna, hylli,
Giûhen tuaj mesoni.	Ênjlli, shrpësi e dashi,
Kete giuhë qe flasim,	Kembora, gjethi e pylli,
Ketçze te kennojme,	Dallendysha e larashi
Gjënë tene te qasim	Edhe bylbyli vetë
Te huajnë ta debojmë.	Shqip te flasë ne jetë!
.....	(N. B. F.)

§ VI.

Shqyptaar vilaa! A don m'u vertetun se ç' kujdes pret prejë nesh giuha Shqype? shemlloja nji lules qi bîin n' zêmer t' kopshtit e cilla s' del faret kurr, e qi s'i gjinnet shoqe n' jetë.

Po xâmë, praa, se kena nji kopshtë; detyra e kopshtarit ësht qi t'a pûnoje e t'i shkallmoje me gjith rrâjë, ferra, bazhdile e do bimë tjeter qi s'ësht e nevojshme per at vënn. — Po thona se me dy'-trii t' sjelluna shatit, e paa njomë ballin me djerzë munn t' bëje lulja m' at farë kopshtit. A na mërr mënnja, o atdhetaar, se do t' mrfiimë me erue at lule, n' kjoftë se do t'a lâmë paa sherbime tjera! A kaa me i dalë

m' u perhapun rrâjësh e trikash n' tokë t' papûnuëme
si n' t' pûnuëme me kujdes !

C' do kopshtaar kishte me na vûu n' lojë me e
pvetë per ket pûnë, e me nji herë kishte me na
pergjejjë: kopshti i pûnue me kujdes t' posaçem, i
dlirun mirë, i mifun n' mnnyrë qi kuur t' a mârrish
dheen n' dorë, t' derdhet si kryelâne, e t' i vêesh
mênn, qi mos t' jese kûnn asnji aso bîmash qi ki-
shin me mujtë me ja nnalë t' rritunin lules qi do t'a
mjellish m' tê, e atbotë kee me i dalë qellimit m'krye. -

I lumët ajo e bardha gojë kopshtarit qi na
msoj! — Qè, ke u pûnne kopshti, mas msimit t'kop-
shtarit, u muëll e bîni lulja! A na ve mënnda se kaa
per t' u rritë e kaa per t' lulzuë lulja me aq pûnë? -
I regjuni n'kso pûnësh do pvetë! Persërii kopshtarit
i do shkue n' derë. —

Mirë se bîni lulja, thotë kopshtari, porsè tash do
ujët, duhen harrë bazhdile e barishtna qi do t' i bînë
per rrâzë; e saa t' hype pak permii tokë lulja, i vînë
per rreth kryma e miza dâmto, e mos ja vûfshim
mënnen me t' shpejtë me i largue e me i shtypë, do
t'a mlojnë lulen fûnn e maje, e n'pak kohë kishim me e
paa t'breme, t'thaame e t'shuëme me rrâjë e me trika.
Kujdesi e pûna, praa, e rritë lulen, e n'kohë t'vet kaa
per t' lulzue, e zêmra e jonë do t' jese e knaqun
kuur t' hîmë n' kopshtë e t' i lshojmë syt per me
soditë at farë bukurijet, e cilla kaa per t' na ngûi
zêmren me eer t' kânñshme. — Lên-e se zêmra e

jonë do t' jese e knâqun m' at bîmë t' mûnnit t'onë, por edhë s' kena me pasë frigë se do t' na kuqet ftyra n' na e msyët kopshtin kushdo me kënë, mu do t' jese edhë aj i habitë n' bukurii t' lules qi me hieshii t' vet madhnohet n' zêmer t' kopshtit e me eer t'vet i mushë skâjet e rrëthit marë.

Lule e bukur edhë e paa shoqe, permii t' cillen t' flas, o atdhetaar i dashtun, âsht giuha e kânnshme e jona; kopshti i hieshem e i dlirun ferrash e bazhdilesh, âsht atdheu i jonë Shqyptarija; e kopshtaar t' palodhun qi do t' i binë mrappa lules, giuhës, jânë atdhetarët Shqyptarë. —

Prejë se âsht xâne Shqyptarija e Shqyptari, bashkë me tâ âsht xâne edhë giuha Shqype. — Paa daië faret komi i jonë, s' kaa si del faret giuha. — Gjysha e atent t' onë kan nnrrue jetë, e do t' vînë koha kuur do t' i marrim mrappa edhë na, porsë giuha kaa per t' metë n' gojë t' bijve e t' nipave t' onë mas nesh. Nderi qi t' permënnet Shqyptari e Shqyptarija n'jetë, kaa per t' u permënnë e kaa per t' u folë edhë giuha Shqype! —

§. VII.

A dona praa, giuhen t' onë, giuhen Shqype!

Kujtoj, se nuk âsht kush qi mûnn t' thonë se s'e dojn. Dashtnija e giuhës s' onë na prîn n' dashtnii e n' evarii nnaj t' Parët t' onë, edhë na bân m'u bînnun

n' kujdes t' madh qi kan pasë t' Parët nnaj ket giuhë. Gjysha e atent t' onë, si edhë t' parët e tyne, me shpatë n' dorë e kan pasë ruejt ket trashigim, e me kujdes mää t' madh na e lane neve per me e ruëjtun e me e hieshue e n' dritë me e qitun.

Thashë - me shpatë n'dore - , o vllazen, masi m' ato kavaljete kuur kan pasë gjallue atë, nner lufta t' paprâshmc e t' rrëthue prejë anmiqësh u gjitheshin e prannëj s' u kaa pasë dalë ngaja me na lanë gjâa me t' shkruëme, si komet tjera. Tuj diit, praa, se komi i jonë prejë se i dihet emni i kânnshem Shqyp-taar, asë prejë kohës s' Pelazgje e te têhë, ditt e jetës i kaa pasë kalue nner lufta per t' dalun zot t' atmes, e me krahë t' fortë i kaa pasë majtë larg rrëthit t' atdheut anmiqt. Shum do t'u diim per nneer qi s' i kan lanë t' huëjt m' u perzie me farë e fis t' onin, tjetersit kaa kënë tuj na u dâmtue giuha, tuj na u perdhosun gjaku i burrave t' dheut, e nnoshta nnoshta, tuj na u shuë me rrâjë e me emen.

M' ato kavaljete kaa pase hecë shpata, e kjo e kaa pasë prujtun vënnin e giuhën prejë gercnimit t'anmiqve. Sod tefi i shpatës e tuni i spatës jânë nji doret! Nuk na shtyyن kush me rrökë shpaten, o vllaa; shpata e sodçme e pushka âsht dashmimi, âsht zêmra, âsht dashtnija; pushka e sodçme kjoftë mûnni e pupla; lufta e sodçme âsht pûna e hollimi i mënnes. Kto armë jânë, qi mûnn t' na sjellin dritten; me kto perdorsa a vegla, kaa me na dalë me e harrë at

kopshtë, t' cillin atent t' onë e ruëjtne edhë e majtne t' thurë, paa lânë per mrënna, kurrnjì kafshë t'keqe!... Sod âsht dita, e lumja ditë, qi at lule t' ruëjtun prejë t' Parësh t' onë, t'a mârrim n' kujdes, t'a pûnojmë e t'i largojmë kryma e miza dâmtore (!) qi kan xânë me e brejtun! T' a qirojmë ket kopshtë t' hieshem prejë bazhdilesh e plaçkaresh, e t'a bâjmë, qi lulja e perthaame, t' filloje me shkemue e me qitë trika t'reja, e t'i trashet rrâja m' kânnet e Shqyptariis s' onë.

T' a sbusim ket giuhë t' kânnshme, e cilla pat pasë gjith at fuqii m' ato kavaljete t' egra me dridhë boten - ç' m' kohë t' Pelazgjve e mjë' m'trima t' vonë! Ket giuhë qi e pan folë ata trima - trimash Leka, Burri e Kastrioti, e me nji fialë gojet u nnêzshin zêmrat e Shqyptarve edhe i trimnoshin ato Shqype t' leeta! — Atëherë kaa pasë dridhë boten me tingell t' rrebët, e sod, me knaqë e gzym t' zêmrave t' ona, po shofim se âsht tuij u dridhë zêmrat dijetarve t'kater-anve t' rrizuallimit n' joshe e n' bînnun, aq, qi jânë dhâne me nji shije t' posaçme, per m' u thellue n'dije t' giuhës s' onë: edhë rreken, me nji t' têhjekun t'pannaluëm me u miqsue — a si t' tham! — me ket giuhë, qi aq mijë vjet, pat nnëjtë e harruëme e gadi e shuëme nner syjt e botës gjytetnore.

Mârre e turp per nee, o vilazen Shqyptarë, qi t' rrimë me shikiue t' huejin aq t' nnêzun n' dashtnii e n' joshe t' giuhës s' onë, e nà aq t' ftotë e t'huëj - tuëm nnaj ket dhântii t' Perênniis!

§. VIII.

Shqyptaar vllaa! ç' dobii âsht qi t' thuësh - une due giuhen t'ême — n'mos u vûfsh me e xânë e me ja thithë me shije bukuriën? Paa u thellue n' dije t' giuhës s' nânës, s'ûnn do t'mrrîish me ja njoftë bukuriën, e prannëj nuk kee me mujtë me e dashtë me ato nnîsii qi jee n'detyrë, por kee me e pasë larg zêmret. — Nuk âsht vetun dashtnija qi do t'na shtyyn per me xânë giuhen t'onë, por âsht edhë e mira e jonë, âsht nevoja edhë fitimi. Nevoja e fitimi, po, masi sikursè sejcilli komë, ashtû edhë na Shpyptarët, do t' kemi t' marrë e dhâna nnermjevedi. Po xâmë se dyy vllazniit e Shqypniis qi jânë Gegë e Toskë, duën m'u marrë vesht njana me tjetren, e tuj diit se folja Toske nnryshon prejë foljes Gege, qyshë do r'bâjmë tashfi, per me mujtë me u marrë vesht, kuur t' na bjere rasa me i shkrue shoqi shoqit e mos t' na nnerlichen mënnime e t' na dalë ngatrresë? Duhet giuha e dliir, giuha e msojtores. Paa giuhë t'msojtores kurrnji t' thânme, e kurrnji mënnim s' mûnn do t' na e shqyptoje goja. Fjala e jonë e folun me gabime, nuk kaa me mujtë me pasë fuqii, per me ja mushë mënnen shoqit per ket o at pûnë; urata e jonë nuk kishte me ja thekë zêmren bâmirit; giygji a arsyja e jonë s' kishte me xânë vënn n' kurrnji kuvënn, e paa e tjerrë mây, me nnollë se na shkarkohet a na shpi-

fet kush per nnoj pûnë, paa diit giuhen mirë, na nuk kishim me diit me i dalë zot vedit, e m'u dliir prejë asajë s' shpifmes, e ashtu faj e paa faj kishim me raa me t' dyg kamët m' nji kpucë.

Qe, praa, se paa diit giuhen t' onë mirë nuk kishim me kënë t'zot me qitë gojet dyg fjalë t'drejta e paa gabim, e per paa na u bâa ftyra prush. — Prohë! saa faj i rânnë âsht per nji Shqyptaar, kuur mos t' dije me i rreshtue fjalët e arsyës si duhet, e me qitë per fushë mënnimin e zëmres s' vet!

Gegë e Toskë vllazen! t' jetë nner nee njinija n' t' folun e njinija n' shkrim; njinija na man n' bashkim, na shton fuqien. Kjo mnnyrë jeteset, âsht e nneershme edhë e vjefshme per komë, âsht dryni i jetës gjytetnore e prîsja e fatit t' mirë.

Si do t' i vêhet nnrrimit t' stinës s' vet ç' do pëmë, ashtu mûnn t' thona edhë per giuhët e rruxullimit. — Giuha e jonë, si âsht folë, si folet e si do t' flitet, koha e shkuëme edhë e sodçme ha e rrfën, e koha e ardhshme kaa me ja u rrfye atyne qi do t' vînë mas nesh. Do fjalë e mnnyrë t' thânunash kan nnrrue e kan marrë nji shemëll qi kurrkûnn s'i giet t' hershmit. Ky nnrrim vjen prejë t' pakujdesit, a mâa me rrugë, prejë t' padijet t' komit, e mûnnet me mrrë me na çartë giuhen me do mnnyrë t' thanunash, qi vneerin t' a dynnin, e me tingëll t' vet t' i shpojnë veshët prejë merzijet. Kjo pûnë nnollë mâa s' shumti m' ato krahina t' atdheut kû fliten shum giuhë. —

T' cillve u perket kujdesi e roja e giuhës? Sejcilli gjytetas âsht n'detyrë me ja bajtë kujdesin giuhës s' vet, e sidomos letrarët. — Si i ruën porosiit e t' mirat e prinnës i biri, me at arsyen âsht n'detyrë sejcilli Shqyptaar me ruëjt giuhën e t' parve e fjalen e tyne. E ket giuhë e fjalë, si na kan lânë neve t' parët t' onë, ashtu do t' u lâmë edhë nà djelmve t' onë e brêz mas brêzit. Per dashtnii t' atdheut, per lumnii e madhnii t' komit, per nevojë e dobii do t'vehena me xâne giuhën t' onë. — M' ç' do kâmë nnerjet qi t' gjinnena, n' ç' do zyre t'gjytetit e t'qeveriis, e n' ç' do ânë t' Shpyptariis t' gjallisim, mos t' i huëjtohena giuhës s' onë: t' a xâmë me shije e t'nnëzena n' joshe t' sajë, tuj diit se "Atdheu e giuha, mënnimi e fjalë, fjalë e jeta, jâne trii sënnë qi i lidhë një varg, e njâna paa tjetren s' munnet me pasë t' gjallët". (121) —

S. IX.

Si ruën dritten e synit, ashtu ruëje giuhën t' ânne, o vllaa Shqyptaar, delizot e shkriju mas sajë, tuj kënë se, saa t' a keesh giuhën kee me kënë edhë ti vetë. —

Fol n'giuhë t'âinne, persë âsht zâni i nânës, t'cillin e pate nnie pikë s' parit te djepi: me ktë t' vête n' gjumë, e me ktë t' çote prejë gjumit; me ktë ti e

thirrshe i pervajshem, me ktê t'u pergjegjte kjo me gazu-menn; ajo t'a pat lirue giuhen e kadalë-dalez e me kujdes t'madh t'i pat msue buzët n't'folun. Mâa t' paren fjalë qi t'a pat shqyptue goja kaa kënë emni i nânës; praa, paash ket êmen, duje giuhen t'ânnel! Duje giuhen t'ânnel, me at flakë qi Zoti i lum t'a kaa nnezë n'zemer; duje me ato nnisii qi natyra t' kaa msue. T'a dona giuhen t'onë persè âsht shfilluësja e mënnës s'onë; âsht shtjelluësja e mënnimeve t' ona, âsht shëji i parë, i cilli na daan e na dymton prejë komesh tjera. T'a dona, persè âsht ushtimi i zânit t' Parve t'onë, i kavaljeteve t'shkueme e i kohëve qi do t'vînë; t'a dona persè âsht zëmra e atdheut t'onë. T'a dona, persè kaa nji tingell t' kannshem, âsht shoqja e padaame e vajit edhë e gazit t'onë; persè kaa nji shije e knaqë qi na shkrîhet n'gojë e na perket n'loçkë t'zëmers. T'a dona, persè âsht zâni i zëmrës e drita e mënnimeve t' ona! —

§. X.

Rreku, praa, o Shqyptaar vllaa, me xee zëmren t'ânnel n'dashtnii t'giuhës s'ate! — Mënnimin e djerzët e ballit derdhi paa dhimë per lulzim t'giuhës Shqype. —

Mos e qit n'harresë, paash lott e kerthiniis qi i pate rigue n'prêhen t'nânës; paash at tâmel t'krah-

norit t' nânës; paash njeket giuhë, me t' cillen t'i pat lecue gjâmët e foshnjiis! Xeju n'dashtnii t' giuhës s' ate, paash at kashatë buket, qi t'a pat pertypë goja e nânës! Xêne, sdrite e hijeshoje, e mos baaj qi t'a shajë bota. Mos u bân rrogtaar i botës, tuj kënë se t' Parët i kee pasë sunnimtarët e sajë.

Mos t' rrimë n' gjumë, o vilazen, persë ftotsina e plozhtija e jonë, u shton fuqien t' huëjve edhë u liron shtekun qi munn t' platasen maa paa munnë n' Shqypnii t' onë. N' mos i cilshim syyt e n' mos u diftoshim ballin e trimniis, kan per t' mrrëi m' u hapë n' vënne t' ona, e n' u dalët per doret mos pvet per nee, se do t' rreken me na shue me êmen, giuhë e atdhee! Po deshtem me kënë t' nneruëmun e t' drastun prejë jetet; t' duhenë nner wedi, t' a dona giuhën e atmen t' onë, t' shkrîhena mas lulzimit t' tyne.

Tash âشت koha e pelqyeshme, qi do t' i diftojmë botës se kush jena e t' bijt e kuëj jena! Mos t' na dhimetjeta per dashtnii t' giuhës! Shpirti do t' na dahet prejë trupit, po, por êmni i jonë e giuha kan per t' u permennë saa stinë t' i nnrroje jeta, e nipave t' onë do t' u lâam nji msim t' burriis s' paçmueshme!

N'u trimnoftë kush me n' a thâne qi t' a nnalojmë hovin, n' na kshilloftë kush qi mos t' a rrokim n' dorë flamurin e trimniis e t' liriis s' shëjtnueshme, para se t' i gjegjena, t' pvesim vedin, para se t' na thehet hovi, mënnt ke t' Parët e t' i shtrojmë perpara pûnët e madhnueshme t' tyne..... Kû âشت Burri?... Kû âشت

Leka i Madh?.... Kû âsht Kastrioti?.... Kû jâne trimat tjerë t' dheut t' onë?.... Per lirii t' atdheut kan metë, per t' dalun zot t' komit e t' giuhës kan luftue! Masi atyne s' u kje dhimtëjeta, shka jena nà qi aq po kursehena? Atà e patne dridhë boten, e nà nipat e tyne a jetojmë veç per m' u kotun sysh?

Mjaft, o vllazen, mjaft kena fjetun, t' trêmegena tashfi prejë ploget e prejë t' padiges; t' na theken zêmrat, n' mos per tjeter, per mûnnë e nneer t' atyne burrave, qi e shkrîne vedin per nânen Shqypnii.— T' i pervielim llânat, t' i biim mrapa pûnës marë; t' jetojmë m' nji besë, besë t' hershme, m' nji zêmer e m' nji mënnim. Mos t' i turrena kuëj, por n'pashim se doën me na trazue e me na ardhë n' qafë anmiq t' onë, mos t' frigohena, e t' u dalim per ballë, t' u qinnrojmë nneri te pika e frymës, t' luftojmë per trashigim t' Parve t' onë! N' pûnofshim kso doret, me arrsyen mûnn t' na thonë e kan me mujtë me na knnue nipat t' onë:

” O atà t' lumët qi dhâne jeten,
O atà t' lumët qi shkrîne ve' ten,
Qi per Mret e vênn te Parve,
Qi per erz e nneer t' Shqyptarve
Derdhen gjakun tuj luftue
Porsi t' Parët u pa'n pûnue!
Leet u kjoftë mii vorr ledina,
Butë u kjofshin moti e stina,

Aklli, bora e serrotina;
E deer t' knnoje n' mal nnoj Zânë,
E deer t' keet n' detë ujë e rânë
Atà kurr mos u harroshin,
N' kângë e n' valle por u knnoshin!!.

SHTIM.

Kavalietet e arta kan mrrii per Shqypnii t' onë!
I kjofshim falë t' Bukurit t' Qiellës!

Sod me sod pësë fjalorë e nji fjalorth i gzojne
t' bijt e Shqypës:

i I	âsht i t' Êmzot Frank Bardhit,	1635.
” II	” A. Frank Rossi-t. O. F. M. 1866.	
” III	” A. Iakë Iunk-ut, S. I.	1895.
” IV	” Z. Nelkos Kristoforidhit	1904.
Fjalorthi i Z. Lekë Grudës		1906.
i V	âsht i Shoqniis' Bashkimit	1908.

Shqyptaar vilaa, kishte pasë thânë nji plak motit :
“ Non quam multos, sed quam bonos libros habeas
ac legas ». Me grumullue libra t' mira e t' pamira saa
per m'u dhânë hijeshim kater mureve t' ânës, âsht nji
mârrii. Nuk t' vijen gjâa saja e librave, n'mos i shkûnnsh
si dita - ditë prejë pluhnit, e n' mos ja xâsh shtekun
skerbajës (têjës).

Kto fjalë i perkasin edhë fjalorit, o vilaa i dash-
tun. M'u knaqë e me na bredhë zêmra veç psè duël
n'dritë fjalori i giuhës s'onë; e mos m'u perkujdesë
qi t' na bjere n'dorë, kishte me kënë nji hutim më-
nnjet; e persrii, me e blee, e mannej me e lânë nneper
musânnra e lpîza per m'u brejtun prêjë mîish, edhë

kjo kishte me kënë nji prallë per m'u knnûe n'bisht t' lahitës! — Porsë tuj mos kënë qellimi i jêm me shikjue shpaten per tef! . . . , po xâa fiill me nji herë mas De-Amicis, me ju diftue atdhetarve t' mii t' dashtun, se saa i hiëshem edhè i shiëshem saa i kannshem e i argtuëshem, e saa i nevojshem âsht fjalori i giuhës s'nânës, per n'dona me hypë n'dije t' ksajë, e n'na voftë mënnja m'u xee n'dashtnii t' giuhës s'onë.

“ Si t' bjerr giuhen nji popull shqim maron;

N' shum çeta kaa me u daa:

Giuhanierzt e nji komit i bashkon,

I lidh si vllaan me vllaan.

Si t'lâmë zakonet qi keem pasë nej parë

Prînnt t'onë si t'i mohojmë,

Fisnikë mää s'jena, s'jena mää Shqyptarë,

S' keem mrappa kuëj t'i shkojmë. ” (1.)

I. “ I ngula syyt nji ditëze, thotë De-Amicis, m'nji dorëshkresë t' true Theofil Gautier-it, n't' çillen i gjetta kto fjalë: Baudelaire-i pveti Gautier-in: qysh kee mrrë me xânë giuhen aq hollë e me shkrue aq hieshem? — Gautier-i i pergjegji: Nuk i kam pasë daa syyt prejë fjalorit, e me nnimë t' ktii kam xânë aq bukur giuhen e s'ême âmë. ” E pernjimënn, thonë, se Gautier-i s'e kaa pasë hjekë durësh fjalorin e giuhës s'vet, edhè e kaa pasë knnue me shije e kânnje t' padiftueme.

Me knnue, a sè m' u vûu me xâne fjalë per fjalë fjalorin e giuhës s' onë, posë qì âsht nji nevojë e madhe, âsht edhë nji detyrë per t' gjith atà qì duën me folë e me shkrue paa gabim giuhën e vet. Mjeti i parë praa, per me hypë n' dije t' giuhës s' onë, `âsht t' xânumit e fjalorit.. Ky âsht thesari i komit, ky e pershiin pasuniën e bukuriën e giuhës s' onë.

Pernjimenn se giuha xêhet prejë komit e tuj knnue shkrimet e shkrojtarve t' vlershem t' atdheut t' onë, porsë paa nnîmë t' fjalorit, kurr s' kishim me xâne giuhën si duhet. — Po e rrfej edhë une, se giuha e paster edhë e bukur âsht n'gojë t' komit; por a mûnn diim nà, se saa fjalë jânë qì veshit t' onë i pshtojnë kuur t' na qesë rasa me folë me nierzt e komit? A-shtù munn t' thona edhë per shkrimtarë: pernjimenn se giuhën e komit e perdonjë nner shkrime t' tynë, porsë n' hiftë nji pjesë nner kto shkrime, trii pjesë tjera rravgohen neper male e fusha. — Qè nji tregim:

Po e xâmë se e xûeme giuhën t' onë saa prejë gojës s' komit saa prejë knnimit t' shkrimtarve t' vlershem. — Mos na ardhtë pritesë t' a marrim n' dorë fjalorin e t' vêhena, me gjith mënn, me i sgiedhun vetun dyy shtylla t' faqës s' paar c kena me paa, se saa fjalë do t' gjâjmë, qì neve, jo vetun s'na kan pasë raa nner mënn por edhë m' saa fjalë tjera do t' nneshena, qì as nuk kena diit se Shqypja e jonë paska pasë aso fjalësh t' bukura e aq t' kannshme, e na mje m' at hov jena kënë sherbye a me shëje, a

me gishta si t' pagojë, a me krye e t' kerveshuna si t' hutue gjith-saa herë do t' na keet raa pûna me diftue nnoj mënnim, e kjo, per ngajë qi dishim me ja xânë êmnin fjalës qi na duhej per me qitun gojet mënnimin e zêmres s' onë.

Prejë se e lâmë fjalorin qi t' a mloje plûhni a-së t' laskarohet prejë fmiish e mîsh, nà as me shkrue as me kuvênnë nuk dimë. Shkrimi e ligjirimi i jonë pshtetet m' ato fjalë t'perditishme qi na jânë pîi m'trûu e na cimojnë n'vesh paa prâa, e tjera t' panjehuna, qi kishim me pasë nji fuqii mây t' madhe, e kishin m'u folë e m'u shkrue me venn e kû i lypë pûna, jesin, per mây t' madhin fajin t' onë, t' shkruëme n' fjaluër por t' shknuëme (t' shlyëme) ne grrëç t' kokës s' onë !

Nji gabim i madh âsht per nee, o vllazen, gjithsaherë t' mrrîje me thânë goja e jonë: Mue m' kaa msue nâna Shqyq, e nuk m' duhet mây teper se e dii ! —

Goja e âmel e nânës t' tânve na kaa msue Shqyp; porsë na duhet me diit, se me at giuhë qi na kaa msue nâna, nà munn t' flasim me nânë, me taten, me vllazen e motra, e me gjak e gjinii; nji giuhë tjeter a së mnnyrë e t'folunit na duhet per dashamirë t' largët, e per n' dona me folë me zotnii e me nierz t' dijhem. - E para thirret giûhë shpijare, e dyta gjytetnore. - Giûha shpijare âsht ajò, qi e flasim me t' onët, gjytetnore âsht ajò qi e flasim me zotnii e

nierz t' diishem. Giuha shpijare âsht ajò, qi na kaa tingllue n' vesh prejë gojës s' nânës, e cilla s' lypë hollime e katikule; giuha gjytetnore, posë hollimesh e fjalësh t' zgielluna don edhè katikule. Kû gjerbet kjo giuhë e hollë edhè e sgiedhun? N' gurrë t' komit. — E cilla âsht gurra e komit? Asht Fjalori.

Fjalori, praa, âsht nji liber, i cilli do t' gjinnet gadi me na perjegjë, jo veç kuur t' a pvesim (si e paçë mënnue une e shum kush) per nji fjalë, por âsht nji liber edhè, qi sejcilli atdhetaar do t' a ketë me vedi si laftari armët e veta; âsht nji liber qi do t' knnohet pa prâa, m' u bajtë me vedi gjithsaa gjurmë t' i nnrojme, po kje n' fushë a n' mal, po kje n' gjytet a n' katunn. — Me nji fjalë: diten me diëll e nâten me dritë do knnue, e nner t' gjitha argtimet, knnimi i fjalorit argtimi i parë do t' jetë per nee. Tui knnue e tuj xânë fjalorin ka pak per ditë, nà hypim n'dije t' giuhës s' onë, e giuha na hijeshohet si tuj e ligjirue si tuj e shkrue.

C' farë sênnit mûnn e pergiasim fjalorin?

Nji lâmit t' gjânë e t' hapët, n' t' cillin na epet me paa t' faqunit e per gjithshem t' bukurijve t' rruzu-limit, e i t' gjitha kafshave qi gjinnen nen dhee e mii tê, n'hapesii e naltë m' qìellt. — M' u gjetë m' at lâmë t' stolisun me gjithnnuër bukuriinash natyret, s' unn kishim me nnâlë vedin paa i lshue syyt me nji t' hiekun mirakânnjet e t' bînnunit per me e. soditun ânë e m' ânë e paa lânë gjâa me na i pshtue synit.

Ktii lâmit t' stolisun i shemlohet fjalori, i cilli na mushë me gaz e knâqë gjithsaherë t' vêhena me i sjellë fletët e ktii.

Mêrre n' dorë fjalorin e giuhës s' ate, o vilaa Shqyptaar, e vênu me e pershkue me syp, per n' t' u kânnët me paa vedin nner bukuriina e nner knâqa, qì kan me t' habitë faret, e t' shofish se si t' fluturon mënnja me flatra t' papashme, e se saa perkujtime t' kânnshme t' i pertrîn knnimi i fjalorit. —

Tui na rrshitë syni neper shtylla t' fjajorit, tash gjinnena n' gjytet, e aty e m' at hov dalim n' katûnn, e pak mrapa nner fusha t' blera, t' gjâna e t' haptë; s' ngiatë veç kuur t' shofim vedin nner lulishte, pëmtoore, kopshtije e nner gjithnnuër lânnësh. — Prejë toket n' deet, e prejë thellsiinash t' detit mii dhee e kahë naltesiinat e qiëllës, prejë qiellet rrposhena, n' mnnyrë t' rrfees, nner rrmore e grrâna t' dheut. — Ktù gjënë gjithfarë t' thânunash e fjalësh t' urta: fjalë dijet e hollimit, fjalë kshillit e qortimit, fjalë ânkimit e t' perbzunit, fjalë gazit e lojet, fjalë lavdit e qejnimit, fjalë katikulesh, fjale dhimtet e t'bînnunit, fjalë fmiish e burrash, fjalë t' mira e t' kqija.

N' ktë gjêen êmna komesh, dokesh e tjera ardhesh. Êmna trajtiinash e nnertesash; êmna veshet e mathet, e nneri êmna tojash, gjalmistrash e rrethnash; êmna pelhurnash, t' qepmesh e t' qinnisunit. — Êmna gurësh e guresh t' paçmue; êmna armëshh ekurishtash, perdosash almistesh e veglash; êmna tajash e torrlash e kso

tjerash. Êmna zogjsh, shpênnsh e shtâsësh; êmna pesh-qish e gjithnuër perbîmash. — Shkurf': tuj knnue fjalorin, i bâhet nierit si me kênë m' nji treg t' madh, kû i kalojnë nner syy gjithnnuër gjinnsh : do tuj shitë, do tuj blee, saa tui gerthitë, tjerë tui thirrë; dikush tuj knnue, dikush tuj kjaa; do tuj qeshë e do tuj u kerveshë. Tuj namë, tuj true, tuj lutë; tuj viedhë, tuj paditë, tuj bekue e tui mallkue. Shef qêj e lângoj, dhii e dele, magiarë e mushq e kual; fmii e foshnje, djelm e varza, burra e graa, t' rii e t' jetosë, etr. etr.

Tuj kalue per t'giatë t'ktii tregut, nneshë m'gjith-nnuërs: disaa as-pak s'i vron me syy, me dikânn falesh me nii fjalë gojet e kalon, me do tjerë persrii me nji "a jee, si jee ?" t' qitun nner dhamë e shtekohesh. Nneshesh me nji kâmë tieter, nnâlesh, e me nji mâllnim perqafesh me tà tui i nnrrue disaa fjalë t' âmla. T'çon rruga m'u nneshë m'do tjerë e ti i pvetë per nnoj kskillë a msim e do tjerë rrishtas t' i qesin nner mënn do pûnë e fjalë t' harrueme. —

Nysh, tui knnue fjalorin na bâhet si me paa me syy, e me nnîe me veshë, gaz e vaaj, t' qeshuna e t' kerveshuna, herë na qeshet buza e ftyra, herë vrâhena e mrrolena; tash gercnöhena, tash na gufon zêmra, tash na bjen âmë; tash bînnena, habitena e tash hutohena.

Fjalori âsht nji deet, qi s' bân t' marue ! N' ktê pihatet nieri paa t' lodhë. — Atò shtylla fjalësh, per t' cillat na rrshqet syni, na bâhet si me kênë rrpîna

e nji lumit, n' dyg ânët e t' cillit na epet me paa
giytete e katunne, ara e livadhe, pyllë e zabele e
prozhme, lulishte e kopshtije e pëmtore t' rreshtueme
me nji kujdes e kânnje qi s' kee pse e xën me
gojë !

Gjithnnuër xêjet n' fjaluër gjinnet: âsht nji çileer
kû ruhet fjala e msimit, e dijes, e urtiis edhë e ho-
llimit. Fjalori âsht visari i giuhës, i dijes, i t' nnollu-
nave, i vargenimit e i vjerrshënimit.

Kû munn t' a gjéjmë na nji liber maa t' hieshem,
e maa t' joshem se fjalorin ? Liber qi t' lën t' knaqun
gjithsaherë t' a cilish, e atii qi t' i hînë n' zemer nuk
e Ishon duersh. Prralla harapishte "Njimii e nji nâtë",
per kahë perkujtime âsht m' zâa t' madh, e mjaftron
nji herë me e knnue, per me metë t' habitë faret e
me na bâa qi t' shofim ânnrra t' kânnshme ! Me gjith
ktë, pësphetë faqe t' fjalorit t' knnueme me mënn, na
i binë para sypsh gjithfarë perkujtimesh, gjithnnuër
knâqash, hijash sblesash e t' dukuna maa t' nnryshme
e maa t'larueme se ato t'prallës "Njimii e nji nâtë" -

Gjithfarë mënnimesh na vînë rreth si kuur ter-
gothen rëet: tash shifen tash mlohen prejë s' tjerësh ;
si nji tubë mizash, qi vînë e shkojnë varg mas var-
gut, e si flutra t' larueme qi na lâne n' pelqim t' pa-
diftuëm e qi deri n' gjumë t' natës na rrînë t' pîme
nner mënn. —

Fjalori na i pertrîin nnisiit, e perkujtimin na nnezë.

T'i lâmë m' nji ânë argtimet qi gjêen nieri tuj knnue fialorin; detyra e parë qi do t'shtyyn per mos me e lshue doret âsht msimi qi do t' xêhet prejë tii. — Mênnja i çilet, kuur t'vehet me shkrue a me folë, i gjegjet fjala me nji kânnje t' posaçme; fjalët e perditshme nuk i perdonon mây, por t' tâna fjalë t' hiëshme e t' sgiedhuna i qet n' pûnë.

Hollimi i fjalorit n' shtjellim, e n' çanësim t' se e cillës fjalë, âsht i madhnuëshem. Fjalori s' t' lën me folë me gishta as me shêje, per me dashtë me diftue shka na rrin n' zêmer. Aj na mson me ja gjetë sënnit êmnnin a fjalen qi i shkon paa pasë nevojë m' u dredhë, m' u shdredhë e m' u shtryllë! —

II. Mênnimi e fjala jânë moter e vllaa; jânë buçilat e asajë gurrës qi i thonë trûut. — Porsë, saa mënnume na jesin n' krye edhë shuhën krejt tuj mos kênë t' zot me i qitun per fushë, qyshë së na mëngojnë fjalët? Rroke n' dorë fjalorin, o vllaa Shqyp-taar, e veshtro vedin se saa herë kee per t' thâne herë per nji fjalë herë per nji tjeter, qi do t'i gjêjsh m' tê: Heu! kjo fjalë kënka e ree per mue! Nuk paskesh pasë diit se giuha Shqype paska kso fjalësh t' bukura! — Qyshë se nuk i bimë mrapa giuhës s' onë, e mje qi t' u lâmë venn ploges e pritesës per kahë e knnuëmja e fjalorit, giuha Shqype kaa me kênë mëngut per fjalë n' kohë t' ona, se saa per koka qi e xânë s' kaa pasë as nuk kaa per t' pasë gjâa mëngut giuha Shqype! —

Fjalori do t' na rrinë n' zemer jo veç pse âsht i argtueshem, i kânnshem e i viefshem, por edhè, pse âsht nji liber, n'tcillin nnryhet pasunija, dija, permir-sija, t' kênunit e zêmra e komit; pse âsht i atdheut marë. — Fjalori âsht msojsi i jonë, kshilltari i jonë, e prîsi i t' gjithnjatyne qi e duën giuhen e nânës. — Fjalori na i pertrîin kavaljetet e kalueme. Se e cilla fjalë qi gjinnet m' tê na bân me i çue mënnt ke t'Parët, ke Pelasgjët - atent t'onë! n' gojë t'cillve kaa pasë tingllue kjo giuhë qi na t' bijt e tyne sod e flasim. Para bijve t' giuhës Shqype i pat hîi t' dridhun botës. —

Masì, praa, per me mrrîi n' dije t' gjuhës komtare nner prîist mây besnikë njehet fjalori, detyra e fjalorsve kishte me kënë me mledhë fjalët e komit, e n'u vûfshin me perbâa tjera t' reja, t' jenë me pelqim t' vllazenve — sidomos t' ciñlet jânë t' regjun n' kso pûnësh, e t' shikojnë qi t' u dalë fjalori komtaar e jo si me kënë i giuhës s' huëj . . . ! T' merrrena vesht: fjalori t' jetë fjesht Shqyp, tuj mos u lânë vënn fjalve t' hueja m' tê, m' saa t' mûnnena e m' saa t'na mrrîje mënnja n' kuptim e n' dymtym fjalen prejë fjalet.

T' tânë diim, se komi me komë, si kan t'marrë e dhâna n' tregtii, ashtû edhe fjalët e giuhëve i mârrin uharisht njâni prejë tjetrit; e kto fjalë, n' kohë t' vona, jesin nner gjytete — se nner katûnne s' u dihet fara — e zotnii gjytetash mannej fillojnë m' u

perbuze me giuhë t' nânës tuj u sherbye me to, deri
qi mrrin me i qitë n' harresë fjalët e giuhës s' vet,
e ashtu brêz mas brêzit shkojnë tuj na shemtue giu-
hen t' onë. — Duhen shknue e duhen shbii me gjith
rrâjë fjalët e huëja prejë zêm rash t'Shyptarve e mos
m' u lânë vënn nner fjalorë, per ngâjë qi as nevoja,
as urtija nuk m' thotë qi t' i shkoj kuëj n' derë per
nji gjâa senn qi e kam vetë. —

N' mos ju pelqeftë ky mënnim i êm, o vllazen
fjalorsa, ju lutem, nemose, t' a mërrni mrapa t' nnrit-
çmin e t' diëshmin atdhetaar Z. Kostantin (Nelkon)
Kristoforidhin, i cilli me urtii t' madhe i kaa vûu da-
mas m' nji fjalorth fjalët e giuhëve t' huëja t' per-do-
runa prejë nesh, e persrii mas se-cillës fjalë vën shka-
domethânen n' giuhë Shqype. — S' do lânë qi t' ve-
ditohen n' komë t' onë fjalët e huëja, e ktii qellimit
kena me i dalë n' krye, kuur mos t'u lêhet fara nner
fjalorë.

Arrsyja e dytë qi m'shtyyni me çilë ket gojë njekjo kje:

Sod per sod, m' saa munn t' dihet, giuha e jonë
Shqype, âsht nji qi nuk munn t' i moterzohet kurr-
njënës n' jetë, e njehet nner giuhët maa t' vjetra, si-
kursë e pat dishmue i nnritçmi Z. Talotzi, m'nji arg-
tim t' gzimit t' vjetit 1893, n' Kuvênn t' Franceskanve
n' Kreshevë t' Bosnies, kuur nner syjt e mii — qi
shkruej kto pûnë — kû nnolla me dymdhëtë Shqyp-
tarë tjerë e burra t' dijshem t' atii vënnit, m' nji urim

qi na bâni nee Shqyptarve posaçe n' giuhë Llatine, tha:

“ *Lulzoftë giuha Shqype, âma e giuhëve tjera !
Rrnoftë komi Shqyptaar, mâa i vjetri n' Europë!* » (*)

Fjalë saa t' kânnshme aq madhnuëshme per nee Shqyptarë ! —

I pshtetun n' ket e n'saa dishmime tjera thâm, se posë qi s'i kan hije kurrkunn fjalët e huëja giuhës s' onë, e qi nneri ato qi perdoren na vrasin veshtë, âsht edhë marre per nee Sqyptarë me ja lshue perkjellen giusës s' onë e me bâa t' âmen mâa t' papas-men e mâa t' vorfnen se kto mesa (per mos m' u thâne bija) giuhët e huëja.

Giuha e jonë kaa kênë edhë âsht nenë giuhë luftare, giuhë qi kaa diit edhë din me prefë heshta e shgjeta e jo pupla ! Porsè, falë t' i kjofshin Zotit ! sod kena fillue me ardhë n' wedi, e gadi - gadi kena xânë me luëjt puplen mâa teper se pushken sadò pak si vonë !, e gjinnena mëngut per fjalë qi i perkasin dijes e hollimit. — Ngushtësija na bân me i shkue nnokuëj n' derë per kso fjalësh t' sgiedhuna e me mkâmë mëngimin t'onë — per tash. — T'kuëjen derë munn t' a msymë paa na u kuqë ftyra ? Deren e Grekve t' vjeter, (e mos, e Zot, t' grekve t' sodçem !)

(*) Fjalët e Z. Talotz-it :

« Floreat lingua albanica, mater aliarum linguarum ! Vivat
natio albanica vetustissima in Europa ! »

Kjo âsht nji giuhë qi munn t' a moterzojmë me t' onen, n'mos per giasim qi kan nner vedi, per mohe nemosè.

Si giuha Shqype âsht giuhë luftare, e qi âsht kënë dhâne me prefë heshta e shgjeta, ashtu giuha e Grekve t' vjeter âsht kënë giuhë dijet edhë msimit. Praa, nneri qi t'a mkâmin giuhen t'onë, kujtoj se s' unn do t' na shaje kush n'u sherbejshim me terminologji t' tyne, masi edhë t' tâna komet e Europës me ket terminologji sherbehen. Asht perlum me i permënnë atà burra t' nnritçem qi e kan paa ket nevojë: Z. Lekë Gruda n'Fjalorth, e Shoqniya e Bashkimit n' "Shtojcë", t' fjalorit t' sajë.

Vllazen Shqyptarë !

Po e maroj fjalen t' ême me ket porosii: xenie fjalorin e giuhes s' nânës, mos e hiqni duersh, persë ky âsht libri i komit t'onë, e thesari i atdheut t'onë! » Lulzoftë, praa, giuha Shqype âma e giuhëve tjera! Rrnoftë komi Shqyptaar maa i vjetri n' Europë! —

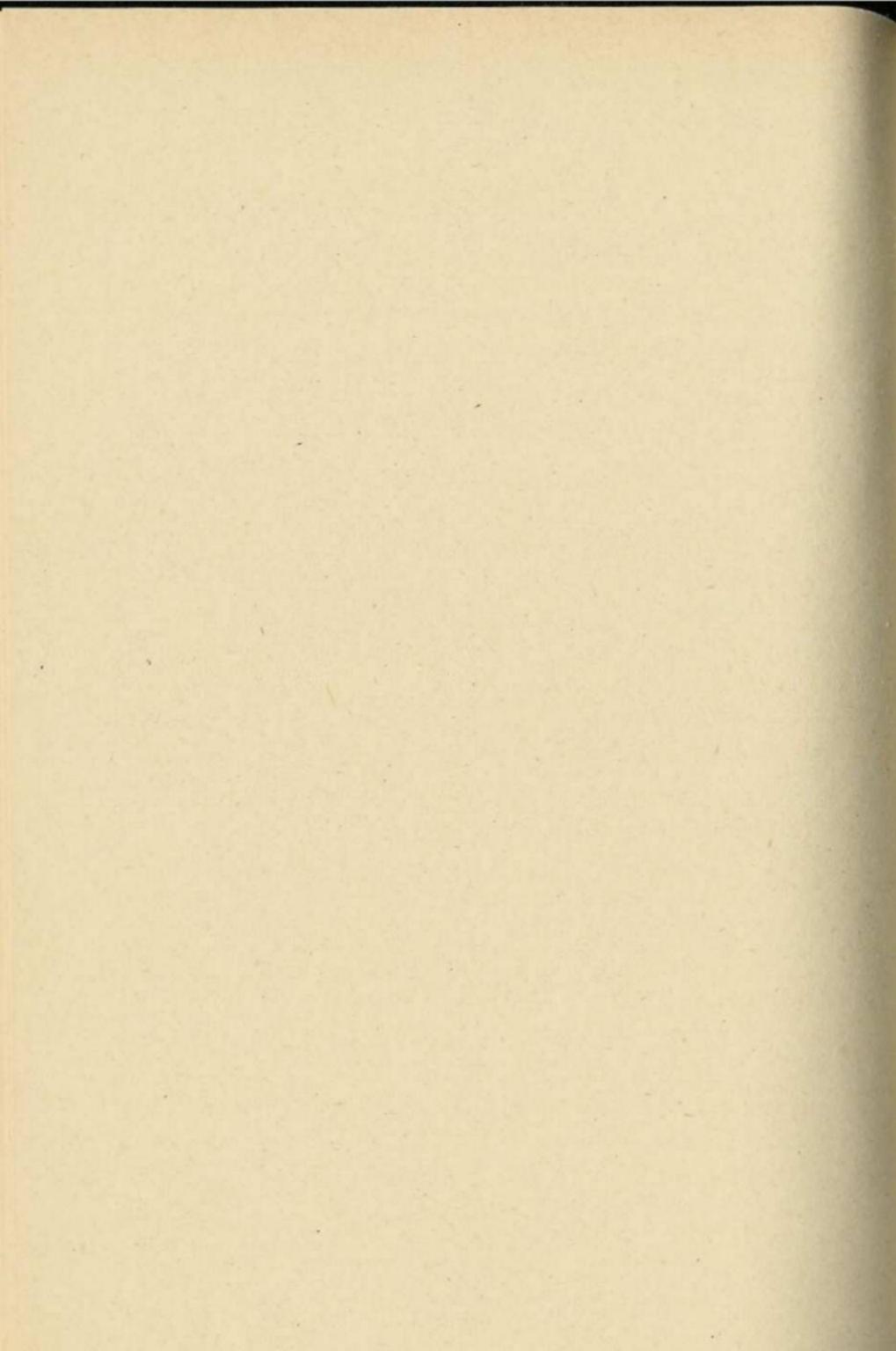
«T' falem, Shqypnii, ti i shpirtit t' êm dishiri!

I lumⁿ njimënn jâm un n' ngjii t' ânn tu rrnue,

Tu' gzue t'paamt t'ânn, tu tëhjekë at ajr t'kullue

Si Leka i Madhi e Skenderbegu i Biri! (2.) —

V. O. N'numrim t'fjalorve n'faqe 125 u harrue kjo oroë: «Njikta fjalorë i njefa, persë jânë maa t' njofshem, e prejë se munnet me i pasë maa nnoresh gjithicilli Shqyptaar qifrekët per sbukurim t'giuhës Shqype tuj kënë t' shtypun n' giuhë t' njoftuna. *Auktori.*

Emna Shkrimtarësh qi permënnen n' ket
« AGIM T' GJYTETNIIS »

PJESË E PARË

1. Seneka	<i>n' fage</i>	9
2. Goja e komit t'onë	"	11
3. " " " "	"	15
4. " " " "	"	18
5. Ciceroni	"	19
6. Sh' Matei unjilltari, k. XX	"	21
7. Seneka	"	21
8. Rudyard	"	21
9. Schimdt	"	21
10. Goja e komit t'onë	"	23
11. Goja e komit t'onë	"	28
12. " Albania „ London-1904-viti i 8. N ^r i 9.176	"	28
13. Settembrini	"	29
14. Champort	"	29
15. D' Azeglio	"	29
16. Smiles.	"	29
17. S. Pelliko	"	29
18. Vouvenarques	"	29
19. G. Fortunato	"	29
20. Emerson	"	30
21. Smiles	"	30
22. "	"	30
23. Lubdock	"	30

PJESË E DYTË.

24. Montefeltro. O- F. M. - - - - -	<i>n'fage</i>	31
25. Bosuet	"	31
26. A. Kapecelatro	"	38
27. Prift Riberi	"	38
* Sh' Matej unnjilltari	"	39
28. Montefeltro, O. F. M. - - - - -	"	39
29. A. Kapecelatro - - - - -	"	39
30. Montefeltro, O. F. M. - - - - -	"	39
31. Montefeltro, O. F. M. - - - - -	"	40
32. A. Kapecelatro	"	40
33. Kardinal G. Boma	"	40
34. Kvitin Sella	"	42
35. Goja e komit t' onë	"	44
36. Thiers i, n' Kuvênn t' Versailles, 29 - V - 1872		44
37. A. Kapecelatro (in Sum, S. Thomae)	"	46
38. Prift Z. Riberi (Religione, Patria. etc. f. 122.) - - - - -		46
39. Bossuet - i	"	46
40. A. Kapecelatro m'Ireland - in	"	47
41. A Kapecelatro m' Markezin	"	48
42. Montefeltro, O. F. M. - - - - -	"	51
43. Platoni	"	51
44. Ball - Hâneza Dibrani ("Albania" - C. 64.1899)		51
45. Ciceroni	"	52
46. "	"	52
47. Kretoni	"	52

48. Seneka	<i>n' fage</i>	52
49. Platonii	"	52
50. "	"	53
51. Goja e komit t'onë	"	54
52. " " "	"	55
53. Pitagora	"	56
54. Sterne	"	56
55. Sh' Cezarii	"	57
56. Demosteni	"	57
57. Platonii	"	57
58. Ciceroni	"	57
59. Sh' Augustini	"	58
60. Sh' Gj. Klimaku	"	58
61. Sh' Bonaventura	"	58
62. S'Augustini	"	58
63. S' Laurenc Justinjani	"	59
64. Plutarku	"	60
65. Seneka	"	60
66. Ciceroni	"	60

PJESË E TRETË

67. Ciceroni m'Platonin	"	62
68. A. F. Nani, O. F. M.	"	62
69. Mazzini	"	62
70. Metastasi	"	63
71. Ciceroni	"	63
72. Prifti Z. Riberi	"	63
73. Metastasi	"	65
74. Ciceroni	"	65

75.	"	n' fage	71
76.	Napoleoni i Iarë	"	71
77.	Fanny	"	81
78.	Gj. Kerson	"	82
79.	Sh' Augustini	"	82
80.	Segur	"	82
81.	Êmzot Pjeter Xarishi	"	82
82.	Robelet	"	83
84.	T. Livi	"	85
85.	Napoleoni i I	"	86
85.	Goja e komit t' onë	"	88
86.	Ciceroni	"	94
87.	"	"	94
88.	"	"	94
89.	"	"	94
90.	Omiri	"	95
91.	Pitagora	"	95
92.	Horaci	"	95
93.	Perikli	"	95
94.	Glos. int	"	95
95.	Klinger	"	95
96.	Skribe	"	95
97.	P. Metastasi	"	96
98.	Kantù	"	96
89.	S. Pelliko	"	96
100.	Pananti	"	96
101.	P. Verri	"	96
102.	Gverraci	"	96
104.	"	"	96

104. Auerbach	"	96
105. Bag. e Bujq. flet. e <u>Iare</u> „ N. b. F.	"	97
106. Goja e komit t' onë	"	98
107. Kângë popullore	"	99

PJESA E KATERT.

Gjuha.

108. Naim Bey Frasher	<i>n'fage</i>	108
109. Goja e komit t' onë	"	110
110. „ Albania „ Bruxelles. - F. viet i V. - N <small>r</small> i 8. 1901.	<i>n'fage</i>	110
111. E. De Amicis	"	120

SHTIM

1. Z. Jakin Shkodra. - „ Albania “	"	
viti i V. N. 3. F. -	"	126

DECRETUM.

Cum opus cui titulus « Agimi i Gjytetniis » a R. P. Stephano Gjeçov concinnatum et a duobus selectis Patribus de mandato Nostro examinatum, nihil contra fidem aut bonos mores contineat, quod ad nos pertinet, nihil obstat, quominus, servatis servandis, typis mandari valeat.

Datum Scodrae, 20 Iulii 1910.

L. S. FR. ALOISIUS PAOLUCCI
Minist. Provlis O. F. M.

L. S. *Imprimatur*
JACOBUS SEREGGI ARCH.